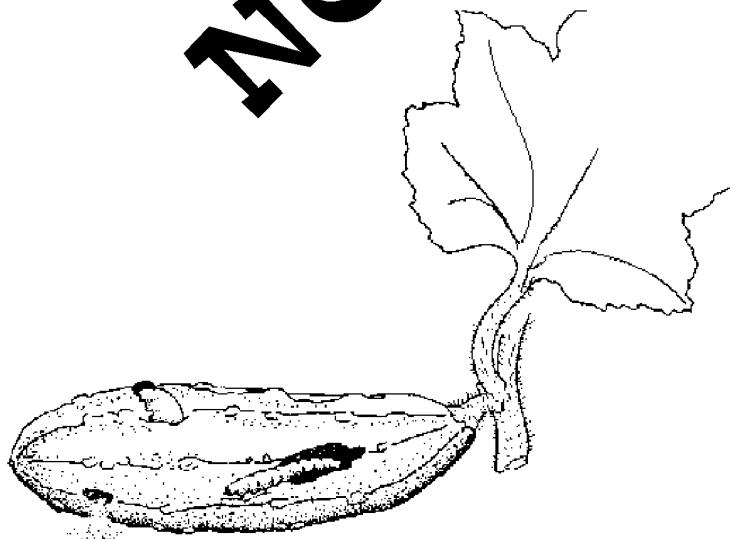
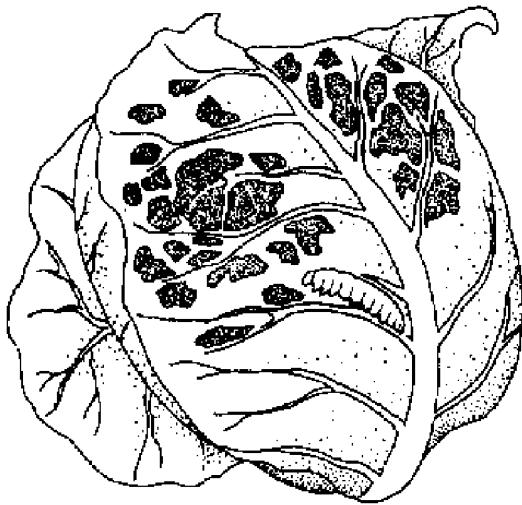
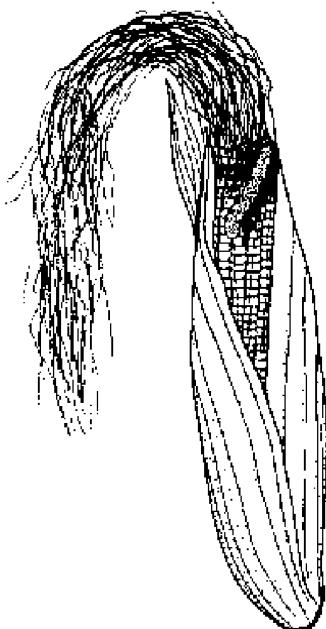

ENSEK

NAN

JADEN

NOU

Edward Russell

Misyon Batis Konsèvatris

ENSEK NAN JADEN NOU

Ensek Nan Jaden Nou by Edward Russell. Published in 1991 by Mission Baptiste Conservatrice d'Haiti, Fermathe, HAITI. Second edition printed in 1993.

Ensek Nan Jaden Nou pa Edward Russell. Fèt nan 1991 pa Misyon Batis Konsèvatri dAyiti, Fermat, AYITI. Dezyèm eksedisyon enprime nan 1993.

Designs marked **Rodale Press** reprinted from RODALE'S GARDEN INSECT DISEASE AND WEED IDENTIFICATION GUIDE ©1988 by Robin Brinkman. Permission granted by Rodale Press, Inc., Emmaus PA 18098, USA.

Desen ki genyen non **Rodale Press** anba yo soti nan RODALE'S GARDEN INSECT DISEASE AND WEED IDENTIFICATION GUIDE ©1988 pa Robin Brinkman. Se Rodale Press, Inc. Emmaus PA 18098, Etazini, ki ba nou dwa pou sèvi ak desen sa yo. Lòt moun pa gen dwa fè fotokopi desen sa yo san **Rodale Press** pa otorize yo.

Designs marked **Gid Pepinyèris** reprinted from GID PEPINYERIS by Scott Josiah ©1989 by Pan American Development Foundation.

Desen ki gen non **Gid Pepinyèris** anba yo soti GID PEPINYERIS pa Scott Josiah ©1989 by Pan American Development Foundation. Lòt moun pa gen dwa fè fotokopi desen sa yo san Fondasyon Pan Ameriken pou Developman pa otorize yo.

REMESIMAN

Genyen anpil moun ki te fè l' posib pou liv sa a soti. Li pa posib pou mwen nomen yo tout isit. Genyen moun ki te pran anpil pasyans avèm lè mwen t'ap etidye ensèk yo. Te gen lòt moun toujou ki te kite m' li pòsyon liv la pou yo plizyè fwa jiskaske yo te fin konprann li.

M' bezwen di yon gwo mèsi pou Msye Wally Turnbull ki te ede m' anpil pou m' te kapab tapte liv la nan konpitè pou m' te kapab prepare li pou enprime.

Mèsi tou pou Msye Brice Michel ki te fè yon bon ti gade sou liv la epi ki te ban mwen anpil bon lide pou li.

Mèsi tou pou Msye Claude Berrouet ki te ede mwen ak tradiksyon Kreyòl la.

Mwen di Madam Edward Russell mèsi tou deske li te kite m' fè konbe jou deyò pandan mwen t'ap prepare liv la.

Nou di Pwoje Pyebwa, sitou Msye Scott Josiah, mèsi pou èd tèknik ak lide yo te ban nou pou fè liv sa a. Ositou yo te ban nou dwa sèvi ak anpil desen ki parèt nan liv sa a. Desen sa yo soti nan **Gid Pepinyèris**.

Nou di Rodale Press mèsi tou paske yo te ban nou dwa sèvi anpil bél desen ensèk ki parèt nan liv sa a. Desen sa yo soti nan liv ki rele *Rodale's Garden Insect Disease and Weed Identification Guide* ki ekri pa Robin Brinkman.

Pou dezyèm ekspedisyon sila, mwen gen pou di yon gwo mèsi pou tout edikatè ki anseye nan pwogram agwoekoloji nan Invèsite Kalifòni bò Santa Kwouz. Mwen te pase 6 mwa ak yo nan lanne 1993 epi yo te ban m' anpil konesans osije ki jan pou pran swen latè.

M' pa kapab di liv sa konplè. Malgre mwen fè anpil jefò, li posib liv la kapab manke yon bagay oswa li kapab genyen kèk erè. Si genyen erè ladan l', se fòt mwen epi se pa fòt lòt moun. Si ou jwenn yon erè, souplè, fè mwen konnen. Epitou, si ou wè yon bagay ki manke, fè mwen konnen sa tou-- Si nou fè yon lòt ekspedisyon pita nou kapab bezwen enfòmasyon sa a pou mete l' ladan.

Agrònòm Edward Russell
Misyon Batis Konsèvativis

TAB MATERYO

KI JAN POU SEVI AK LIV SA	1
Chapit 1-KISA ENSEK YE?	3
A. ENTWODIKSYON.....	3
B. LAVI ENSEK YO	4
1. Chanjman ensèk.....	4
2. Manje ensèk	6
3. Kò ensèk.....	6
C. BON ENSEK YO	7
1. Ariyen	8
2. Chwal zonbi	8
3. Demwazèl	9
4. Gèp	9
5. Koksinòl.....	10
6. Koukouj	10
7. Myèl	11
8. Podi tè	12
9. Zèl Dantèl jòn	13
10.Zèl dantèl vèt.....	14
D. MOVE ENSEK YO.....	15
1. Akaryen.....	19
2. Charanson	21
a. Ti landeng	21
b. Podi Piman.....	23
c. Mit pwa	24
d. Tyogann(bannann).....	26
e. Pwa Wouj.....	27
3. Chèni	27
a. Chèni kòn	28
b. Chèni fil (legim)	29
c. Chèni fil (pitimi)	30
d. Chèni zepi mayi	30
e. Chèni chou	32
f. Ti chèni fèy	33
g. Gwo chèni fèy	33
h. Chèni koupe	34
i. Chèni zoranj	35
j. Chni konkonm	36
k. Chèni mayi	37
4. Fo pichon	38
5. Foumi	39
6. Kago ak Kalmason	40
7. Kal	41
8. Krikèt	41
9. Mawoka.....	42
10. Mouch blan	43
11. Pichon	44
12. Pinèz.....	46
13. Podi	47
a. Podi konkonm	47
b. Podi bouton.....	48
c. Podi pwa	49
d. Podi fèy	50
e. Pis	51

TAB MATERYO

f. Podi patat.....	52
g. Towo Kokoye.....	53
14. Sotèz.....	54
15. Towo	55
16. Trips	55
17. Vè	56
a. Vè rasin	56
b. Vè di	57
c. Vè fouye.....	58
d. Vè pitimi.....	59
e. Vè zepi mayi.....	60
18. Ravèt	60
19. Marengwen	61
20. Tik	62
Chapit 2-ENSEKTISID YO	63
A. DANJE ENSEKTISID YO	63
B. KI JAN POU SEVI ENSEKTISID.....	68
C. SI ENSEKTISID PA MACHE	71
D. ENSEKTISID NOU KAPAB FE LAKAY NOU	72
1. Grenn Nim	72
2. Bwa nivre/Bwa kayman/Pwa manyòk	74
3. Dlo Savon.....	75
4. Dlo tabak.....	76
5. Lwil Konsantre.....	77
6. Dlo piman.....	78
7. Dlo Grenn Kachiman/Kowosòl.....	79
E. ENSEKTISID NOU KAPAB ACHTE	80
1. Entwodiksyon	80
a. Ti konsèy	80
b. Non ensektisid yo	81
c. Jou tann	83
d. Melanj ensektisid yo.....	83
2. Ensektisid yo	84
a. Dipel	84
b. Rotenone 5 WP	85
c. Diazinon.....	86
d. Malathion.....	87
e. Kelthane	88
f. Dipterex 95 SP	89
g. Sevin 50 WP	90
h. Cygon 2E	91
i. Volck Oil, Superior Oil	92
j. Ambush 25 EC	93
k. Decis 25 EC	94
l. Sumpicidin 20 EC	95
Chapit 3-PREMYE SWEN POU MOUN KI PWAZONNEN PA ENSEKTISID AK FONJISID.....	96
1. Pwodwi tonbe sou po nou	97
2. Pwodwi tonbe nan je nou	97
3. Nou pran souf pwodwi	98
4. Nou vale pwodwi	98
Dlo Tabak.....	98
Dipel, BT.....	99
Rotenone	99
Diazinon WP, Malathion WP, Dipterex (Trichlorfon) SP	100

TAB MATERYO

Diazinon EC, Chlorpyrifos, Dichlorvos, Cygon (Dimethoate), Fonofos, Malathion EC, Nuvacron (Monocrotofos), Actellic	101
Kelthane (Dicofol)	102
Sevin (Cabaryl)	102
Asid Borik	103
Lwil Mineral, Volck Oil, Superior Oil.....	103
Tambo (Cypermethrin/Profenophos).....	104
Decis (Deltamethrin), Cypermethrin, Ambush (Permethrin), Sumicidin (Pydrin).....	104
Mavrik (Fluvalinate)	105
Benomyl (Benlate), Captan WP, Manzate 200 WP, Dithane WP	105
Ferbam (Carbamate)	106
Chapit 4-NON ENSEK YO EPI PLANT YO NAN KREYOL, ANGLE, LATEN AK FRANSE.....	107
Chapit 5-TAB ASPESYON.....	109

KI JAN POU SEVI AK LIV SA

Liv sa a divize an 5 pati:

Chapit 1.....Ki sa ensèk ye

Chapit 2.....Ensektisid yo

Chapit 3.....Premyè swen pou moun ki pwazonnen pa ensektisid

Chapit 4.....Non ensèk yo nan kreyòl, angle, laten, ak franse

Chapit 5.....Tab aspèsyon

Se nan chapit 1 nou aprann anpil enfòmasyon sou ensèk yo epi ki jan nou kapab destenge ant yo. Si nou gen ensèk k'ap fè dèzòd nan jaden nou an, se chapit 1 pou nou gade avan pou nou kapab konnen ki ensèk li ye ki kòz pwoblèm nan. Deske lang Ayisyen pako gen non pou tout ensèk yo, genyen kèk non ensèk nou prete nan lang franse epi gen lòt ensèk nou bay non dapre jan yo ye oswa dapre sa yo fè. Apre chak non kreyòl nou bay pou yon ensèk, ou va wè non *laten* an. Non laten yo se non inivèsèl pou bêt yo. Sa pou ede moun lòt peyi yo ak moun syans yo kapab destenge ensèk yo pi byen.

Nou gen pou di yon mo enpòtan osije desen yo. Nou te fè anpil desen pi gwo pase ensèk yo vreman ye. Nou te fè sa pou nou kapab wè detay ensèk yo pi klè. Donk, pou nou kapab konprann tout bon ki lajè ensèk yo ye, anba anpil desen ou a jwenn yon lin ki genyen menm longè ak ensèk lè ensèk la fin granmoun. Men egzanp:

Vre longè: _____

Fò ou konprann, tou, yon ensèk kapab yon ti tak swa pi gran swa pi piti pase lin la. Epitou, sonje sa se lajè ensèk lè li fin granmoun. Si nou di, pa egzanp, lin nan se longè yon chèni, lè chèni fèk fèt li kapab pi piti anpil pase lin sila.

Nan Chapit 1 tou ou ap jwenn kèk konsèy sou fason ou kapab kontwole move ensèk yo. Gen de jan ou kapab kontwole move ensèk yo. Youn se avèk teknik agrikòl ki kapab ede ou gen mwens pwoblèm ak move ensèk san ou pa aspèje pwazon. Lòt fason ou kapab kontwòle move ensèk yo se pou ou aspèje ak pwodwi pou touye yo. Pwodwi ou aspèje pou touye ensèk yo nou rele ensektisid. Nan chapit 1 ou ap jwenn teknik agrikòl, si genyen, ki kapab ede ou kontwòle ensèk anmègdan yo. Epitou, nan chapit 1 ou ap jwenn non kèk ensektisid ou kapab aspèje. Si ou deside aspèje, se nan chapit 2 pou ou gade pou wè ki jan pou ou sèvi ak ensektisid yo.

Ou va wè lè nou te ekri non ensektisid nou kapab achte yo, nou pa t' sèvi ak lang kreyòl. Nou te fè sa paske ensektisid yo pa fèt nan Ayiti epi yo make nan lòt lang. Donk, nou te ekri non ensektisid yo nan menm lang ki sou sache oubyen bwat ensektisid yo lè ou achte yo.

Nan chapit 3 nou te ekri ki sa pou ou fè si yon moun vin malad ak ensektisid yo-- kit se nan bouch, kit se nan po. Li toujou bon pou ou gade chapit sa a avan ou aspèje pou ou kapab konnen sa pou ou fè touswit si nan ka gen aksidan avèk ensektisid la.

Chapit 4 se yon lis non ensèk yo tout ensèk ki parèt nan liv sa a nan lang kreyòl, angle, laten ak franse. Sa se pou ede moun lòt peyi ak moun ki gen liv ki ekri nan lòt lang nan men yo pou sèvi ak liv sa a.

Nan chapit 5 nou mete anpil nan enfòmasyon nou te ekri nan chapit 1, 2, epi 3 nan fòm yon tab pou nou kapab jwenn enfòmasyon an pi vit.

Pandan ou ap li liv la ou 'ap wè nou bay kèk mezi ki make mm. **Mm** vle di milimèt.

Chapit 1

KI SA ENSEK YE?

A. ENTWODIKSYON

Nou li nan Bib la Bondye te kreye tout bagay. Tout moun yo, tout bêt yo, tout plant yo, tout wôch yo, tout tè a nèt se Bondye ki fè yo. Yon gwoup bêt Bondye te fè se ensèk yo.

Nou te ekri chapit 1 pou ou kapab pi byen konprann ki jan ensèk yo viv ak ki jan pou destenge yo. Men plan chapit 1:

- A. Entwodiksyon**
- B. Lavi ensèk yo**
- C. Bon ensèk yo**
- D. Move ensèk yo**

Ensèk se yon gwoup ti bêt. Genyen anpil ti bêt nou rele ensèk men se pa tout ki ensèk toutbon. Genyen ensèk toupli tankou pichon. Pi gwo ensèk nou konnen se gwo papiyon.

Vre ensèk genyen twa pè pye ki fè 6 antou. Genyen lòt ti bêt ki tankou ensèk men ki pa ensèk: Akaryen, ariyen, eskòpyon, milpye epi ze a krab (zèyen a krab), pa egzanp. N'ap diskite kèk nan bêt sa yo isit tou.

Nou jwenn ensèk toupatou nan lemonn. Genyen plis pase 1 milyon kalite ensèk. Se Bondye selman ki konnen konbe gressensèk ki genyen antou.

Ensèk nou pi fasil rekonnèt se sa ki nwi nou yo. Genyen ensèk ki detwi jaden nou yo. Genyen ki manje sou bêt n'ap gade. Genyen lòt ki mòde nou. Anpil ensèk pote move mikwòb sou kò yo ki kapab ban nou maladi, fè bêt nou malad, oswa detwi jaden nou yo.

Malgre genyen anpil ensèk ki nwi nou, pifò nan ensèk yo ede nou oswa yo pa fè nou ni byen ni mal. Nou preske pa gade sou ensèk sa yo epi nou preske pa wè yo. Nou pa ka fin konprann pouki Bondye te mete tout ensèk sa yo sou latè, nou konnen sèlman yo tout genyen yon plas nan jan Bondye fè tout bagay mache sou latè.

Nou bezwen etidye ensèk yo byen si nou ta vle destenge ant tout kalite ensèk yo. Pou etidye yo genyen 2 zouti ki kapab ede nou-- youn se yon règ pou nou kapab mezire ensèk yo, lòt la se yon loup ki sèvi pou fè ensèk yo sanble pi gwo nan je nou.

B. LAVI ENSEK YO

1. Chanjman ensèk yo

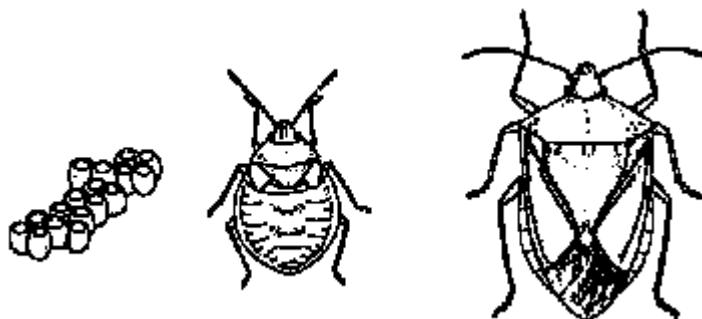
Lavi ensèk yo pa menm avèk lòt bêt sitou moun. Pou pifò nan bêt yo epi pou moun, bebe yo sanble ak granmoun yo. Ensèk yo pa konsa. Lè ensèk yo grandi yo chanje kò yo. Genyen 2 fason ensèk yo konn fè sa, epi genyen ensèk ki pa swiv de (2) jan sa yo byen men yo swiv yon chanjman ki ant de (2) jan sa yo. Nenpòt ki jan yo chanje kò yo nou rele sa chanjman ensèk. Men de (2) fason chanjman an fèt:

a. Chanjman ofiramezi

Nan chanjman ofiramezi ensèk ki adilt yo sanble enpe ak bebe yo epi yo manje menm manje menm jan. Pa egzanp: si adilt yo souse manje, bebe yo souse manje tou. Si adilt yo mastike manje, bebe yo mastike manje tou. Men, antan y'ap grandi yo konn pèdi po yo plizyè fwa tankou koulèv.

Ensèk ki fè sa se sotèz, krikèt, ravèt, chwal zonbi (chwal djab), poud bwa, trips, pou, pinèz, pichon ak kal.

Nan ka sa a nou rele ti ensèk la nénf epi nou rele pi gran an adilt. Adilt ki femèl ponn ze li yo, ze yo kale epi nénf yo soti. Nénf yo grandi jiskaske yo vin adilt.

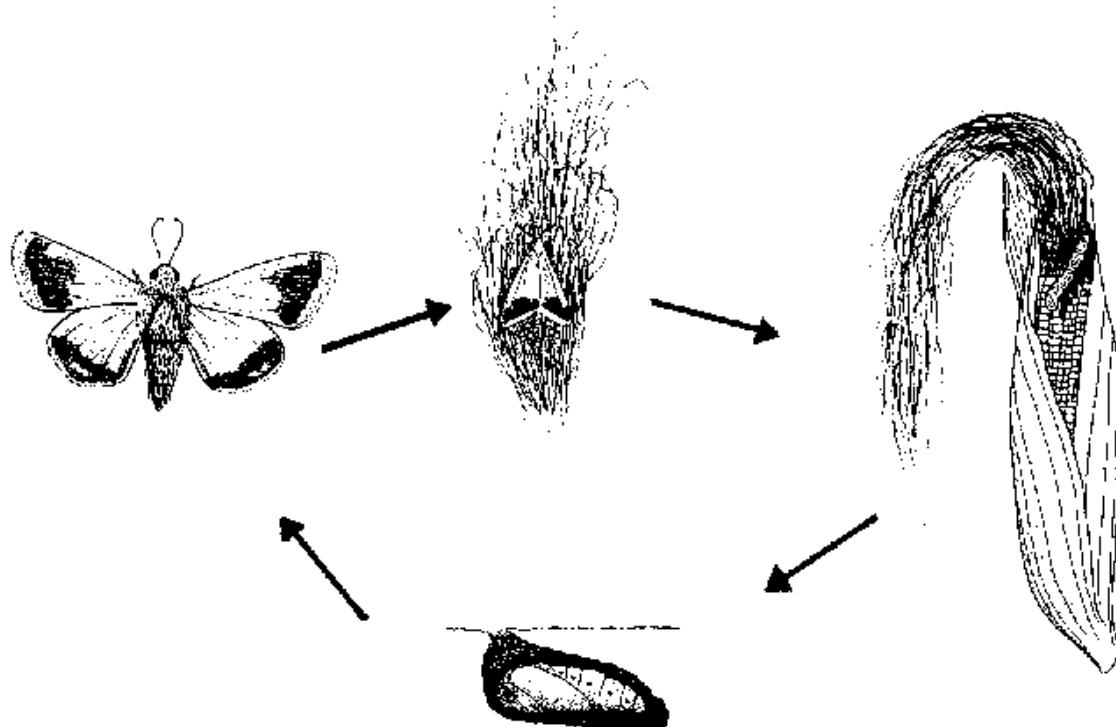
Chunjman ofiramezi pou pinèz:
ze-nénf-adilt
(Desen soti University of Arizona)

b. Chanjman konplè

Ensèk ki fè chanjman konplè pase plizyè etap nan lavi yo. Nan chanjman konplè adilt ki femèl yo ponn ze menm jan ak sa ki fè chanjman ofiramezi yo. Men, nan ka sa a ze yo kale epi ti ensèk sa ki soti pa sanble ditou ak adilt la. Nou rele primye etap sa a lav. Pifò lav nou konn wè se chèni ak vè.

Lav yo manje, yo grandi. Men, rive yon lè yo vlope kò yo nan yon ti kès. Nou rele etap sa a pipa. Kèk ensèk fè kès la ak ti fil, kèk fè li ak fèy men pou lòt li kapab fèt ak labou oubyen yon po ki sanble ak jelatin. Anndan ti kès la ensèk la ap chanje anpil. Apre kèk jou li soti. Apre li fin soti nou rele etap sa adilt.

Donk, genyen 4 etap nan chanjman konplè a: ze, lav, pipa, epi adilt.

Chanjman konple pou chèni zepi mayi: adilt ap fè ze sou bab, lav (chèni) ap manje zepi, pipa anba tè, adilt (papyion)
(Desen soti Rodale Press)

Pa egzanp, yon papiyon ponn ze li yo sou yon fèy. Ze yo kale epi yon ti chèni soti. Chèni a manje, li grandi. Yon jou li vlope kò li ak yon fèy. Li pase kèk jou anndan fèy la epi apre sa yon papiyon soti. Papiyon an se adilt la, chèni a se lav la.

Men kèk ensèk ki fè chanjman konplè-- Sigal, podi, charanson, papiyon (chèni), mouch (vè), myèl, gèp, foumi, epi marengwen oswa moustik.

2. **Manje ensèk yo**

Tout ensèk pa manje menm jan. Genyen youn kategori ki manje preske menm jan ak moun. Yo kase yon mòso manje ak bouch yo epi yo mastike li. Ensèk ki fè sa se podi, krikèt, chèni, vè, foumi, gèp ak lav charanson yo.

Dezyèm kategori ensèk yo konn souse manje yo. Nan plas lang yo, yo genyen yon bagay tankou yon chalimo pou souse. Ensèk ki fè sa se pinèz, pichon, kal, mouch blan, charanson, mouch, marengwen oswa moustik, sotèz avek yon bêt ki pa ensèk---akaryen. Bêt sa yo souse sèv ki nan fèy yo oubyen nan fwi yo, oswa yo souse san bêt ak moun.

Kèk nan ensèk yo renmen viann (li mèt viann yon gwo bêt oswa viann yon lòt ensèk), lòt konn manje fèy. Genyen tou sa k' souse sèv plant yo epi genyen sa k' manje mòso bwa ak plant ki pouri. Men sa ki nwi nou nan jaden se plant vivan yo manje.

3. **Kò ensèk**

Kò ensèk ki adilt genyen twa pati. Premye pati se tèt la. Se nan tèt ou jwenn je yo, bouch la, epi antèn yo. Kèk kalite ensèk genyen yon bouch pou mastike manje, lòt genyen yon bagay tankou chalimo ki pou souse manje. Se je ak antèn ki ede ensèk la konnen sa k' pase alantou yo.

Dezyèm pati kò a se lestromak. Se sou lestromak pye yo ak zèl yo kole (si yo gen zèl). Tout ti bêt ki ensèk tout bon genyen 6 pye-- twa chak bò.

Twazyèm pati kò a se ke li. Kèk kalite ensèk gen yon ke ki long, lòt preske pa genyen yon ke.

Pou kèk ensèk, tankou podi, li difisil pou destenge twa pati kò a. Li kapab nesesè pou vire ensèk la sou do epi pou gade nan yon loup pou destenge twa pati yo.

C. BON ENSEK YO

Genyen ensèk ki nwi nou nan jaden oswa lakay oubyen ki nwi bêt nou yo. Men, se pa tout ensèk ki pa bon. Anpil ensèk ede nou. Men kèk jan ensèk konn ede nou:

1. Genyen kèk ensèk ki detwi move ensèk. Sa ede nou anpil paske si pa t' genyen ensèk sa yo li pa ta posib menm pou nou fè yon jaden!
2. Genyen ensèk ki ede bagay pouri nan tè a. Se ensèk, mikwòb, ak vè tè ki fè fimye pouri nan tè a pou li kapab fè grès tè a pou ede plant yo.
3. Genyen ensèk ki fè polinasyon flè yo. Anpil plant nan jaden nou bezwen pou polèn soti nan yon flè tonbe sou yon lòt flè avan plant la kapab donnen. Plant yo tankou zoranj, sitron, chadèk, melon, konkonom, jourmou, koujèt, pwa, ak bezwen ensèk pou polinasyon a fèt pou yo kapab donnen.
4. Genyen ensèk tou ki fè fil pou fè rad. Twal nou rele swa fèt ak yon fil ki soti pipa yon kalite chèni.
5. Genyen ensèk toujou ki fè manje pou nou, tankou myèl ki ban nou siwo.

Apre tout bêt sa yo genyen anpil ensèk ki pa ni ede nou, ni nwi nou. Pa genyen okenn rezon pou touye ensèk sa yo.

Yon gwo pwoblèm nou genyen nan Ayiti epi nan anpil lòt peyi se anpil moun k'ap aspèje pou ensèk sa yo pa konn sa y'ap fè. Yo aspèje nan jaden oswa lakay men lè y'ap fè sa yo detwi bon ensèk yo ansanm ak sa k' pa bon yo. Pafwa lè y'ap fè sa, move ensèk yo ap genyen plis chans ane k'ap vini an paske ensèk ki manje yo p'ap la pou detwi yo.

Men yon egzanp. Genyen yon bêt ki rele koksinòl ki manje fo pichon. Koksinòl se yon kalite podi. Si nou aspèje jaden ak Sevin pou touye chèni oubyen podi, n'ap touye move ensèk sa yo ak tout koksinòl yo. Lè sa a, fo pichon va vin pi plis paske p'ap genyen koksinòl ki pou manje yo ankò epi Sevin kapab pa touye fo pichon yo.

Men kèk bon ensèk ak lòt bon ti bét nan jaden:

1. Ariyen (zarenyen).

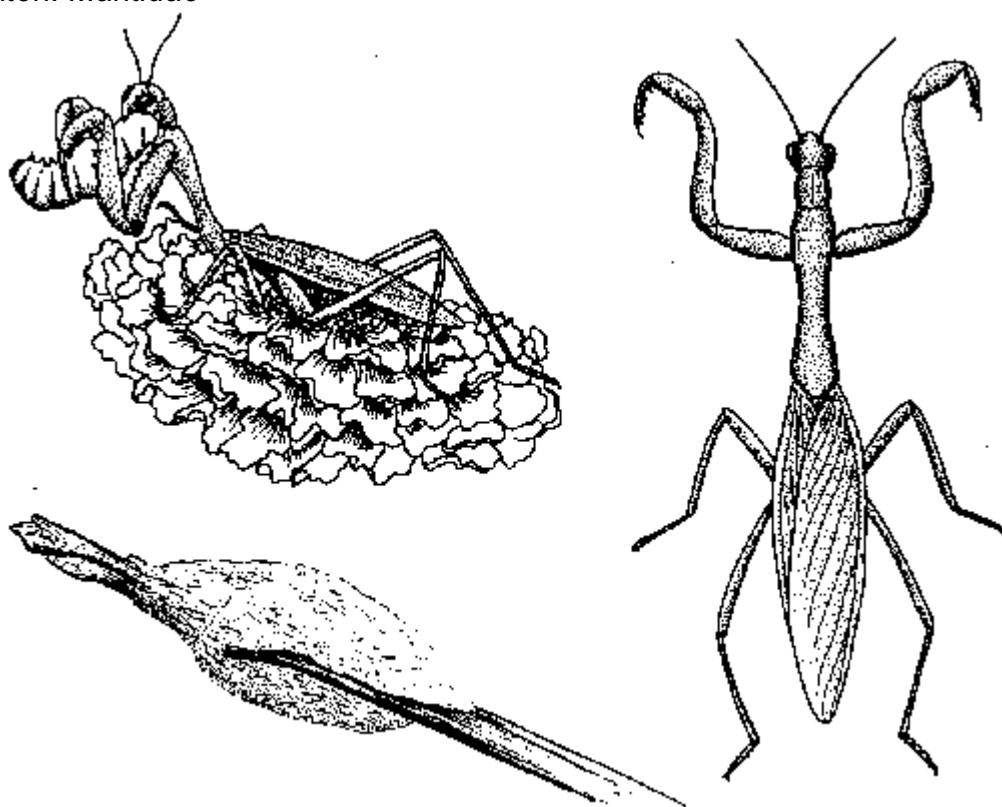
Non laten: Araneae

Genyen anpil kalite ariyen. Tout ariyen gen 8 pat pou mache. Yo menm, yo pa ensèk. (Sonje ensèk yo genyen 6 pat, ariyen yo genyen 8 pat.)

Ariyen yo itil nou anpil. Tout bét sa yo (ze a krab ladan tou) se ensèk yo manje. Pa egzanp, yon sèl ariyen yo rele ti malis kapab manje 2 a 3 papiyon pa jou. Si papiyon yo mouri yo pa kapab fè ze k'ap ban nou chèni nan jaden. Pa genyen okenn rezon pou nou touye ariyen yo.

2. Chwal zonbi (Chwal djab).

Non laten: Mantidae

Chwal zonbi ap manje chèni, ze yo, adilt la.
(Desen soti Rodale Press)

Nou fasil rekonnèt chwal zonbi yo. Genyen ki piti genyen ki gwo. Yo kapab genyen longè 25 mm jiska 75 mm (Youn pouj jiska twa pouj). Genyen ladan ki gen koulè vèt, genyen lòt ki gen koulè jòn oswa mawon. Men yo tout koube pye devan yo, ki fè yo sanble y'ap lapriyè. Kò yo long epi yo pa gra. Yo manje pichon, podi, pinèz, sotèz, mouch, gèp, chèni, ak papiyon.

3. Demwazèl.

Non laten: Aeschnidae

Demwazèl yo se ensèk ki bon nèt. You pa nwi nou ditou epi adilt yo manje lav marengwen yo.

4. Gèp.

Non laten: Hymenoptera

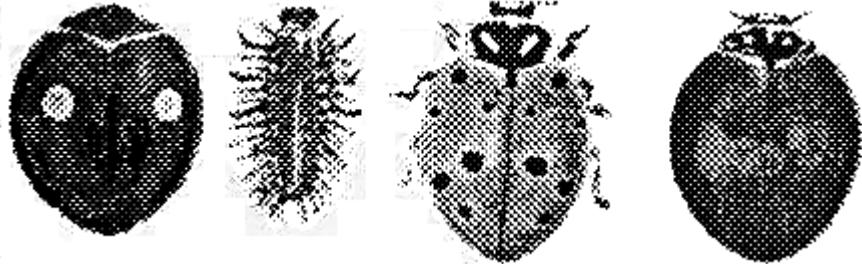
Gep ap touye yon pichon.
(Desen soti USDA)

Nou pa bezwen fè gwo eksplikasyon kouman n'ap rekonnèt bêt sa yo. Anpil moun konn genyen move eksperyans ak gèp yo. Men, genyen anpil kalite gèp ki pa mode moun. Anpil nan sa yo tou piti tankou mouch yo, donk nou kapab pa rekonnèt yo kòm gèp fasil. Gèp yo kapab gen longè 3 mm jiska 30 mm (youn dizyèm poujiska youn pouseka).

Preske tout gèp itil nou, sitou sa k' mode nou. Yo detwi preske tout kalite ensèk. Gen de jan yo konn fè sa. Genyen yon pati ladan (sa ki konn mode moun yo) ki touye ensèk ak pikan yo pou yo kapab manje ensèk yo. Genyen lòt pati (sa ki pa konn mode moun yo) ki poze ze yo anndan lòt ensèk. Lè ze yo kale lòt ensèk yo mouri. Nanpwen rezon pou nou detwi yon nich gèp si li pa nan yon move kote pou nou. Gèp yo genyen yon lòt jan yo itil nou tou: yo konn fè polinasyon flè yo.

5. Koksinòl.

Non laten: *Coccinellidae*

Vre longè: —

Twa kalite kокsinòl ak lav kокsinòl
(Desen soti Florida Extension Service)

Koksinòl se yon kalite podi. (Podi se yon gwooup ensèk ki gen yon po ki di.) Genyen plizyè kalite kокsinòl. Yo gen lajè 5 mm (youn ka pouz) konsa. Yo preske tou won. Tèt yo nwa; pafwa yo gen kèk mak blanch sou tèt yo. Do yo gen koulè wouj takte nwa oubyen li nwa takte wouj. Gen kèk varyete toujou ki pa takte ditou. Kокsinòl manje pichon, kal, ak akaryen. Lav yo manje plis pase adilt yo. (Genyen varyete ki pa bon, men li menm, do li pi jòn epi li takte ak sèz (16) ti mak nwa. Limenm, li konn nwi jaden pwa yo.)

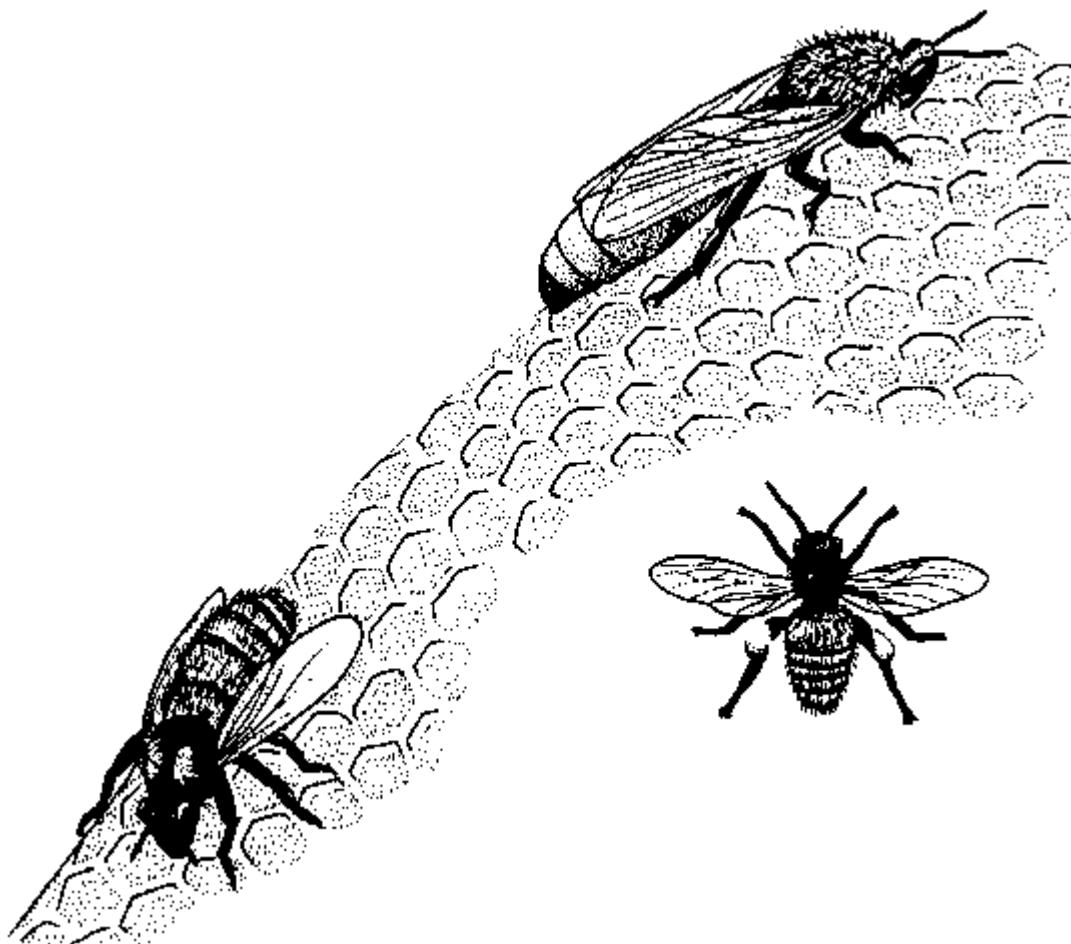
6. Koukouj.

Non laten: *Lampyridae*

Nou tout konn wè koukouj yo. Yo se yon kalite podi ki limen tankou yon ti limye pandan lanwit. Nou pa wè koukouj yo tankou bêt ki itil nou. Men, yo manje ze krikèt. Sa se yon benediksyon pou nou.

7. Myèl.

Non laten: Apis mellifera

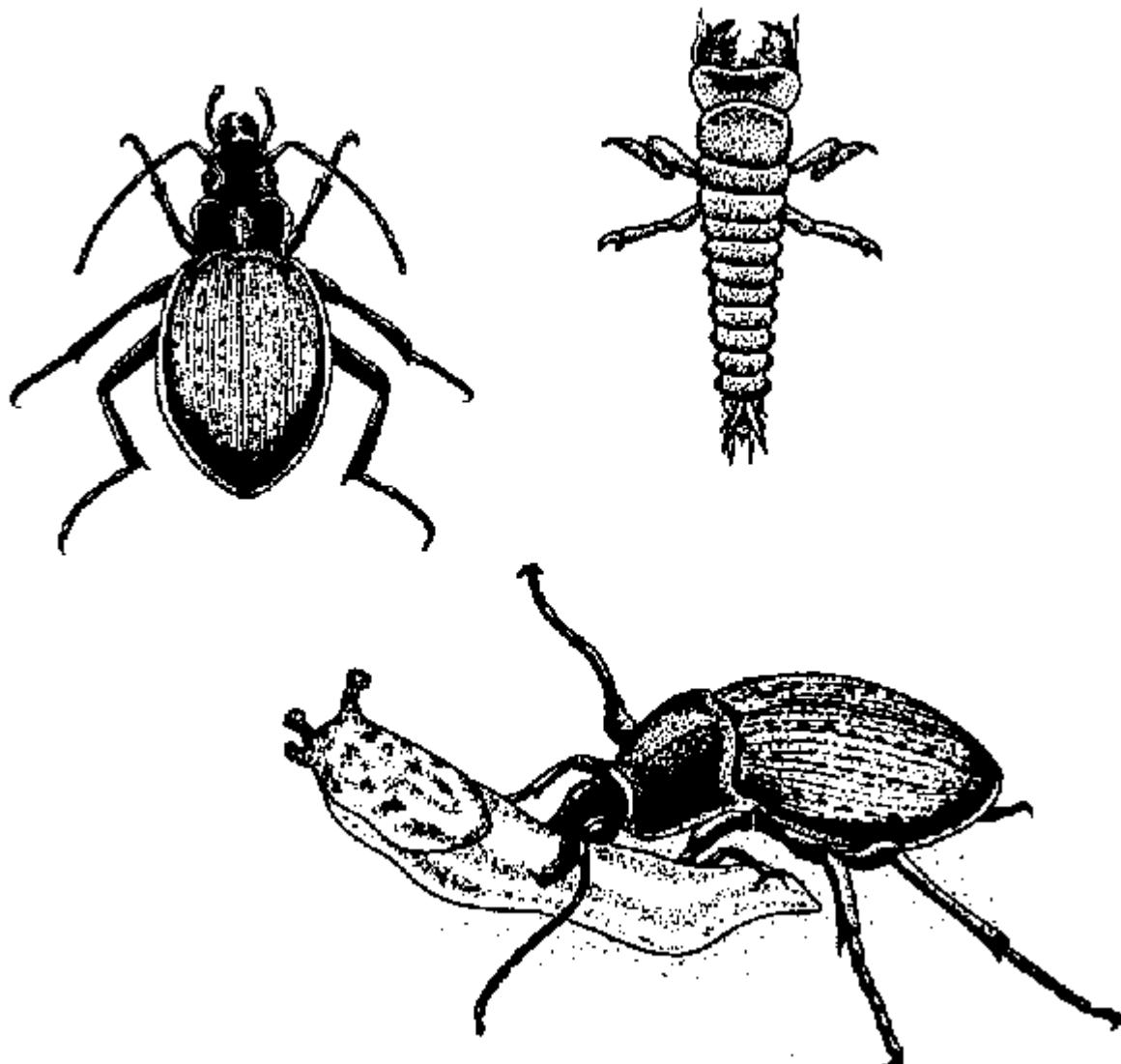
Myèl yo.
(Desen soti Rodale Press)

Genyen de(2) jan myèl yo ede nou:

- A. Se yo menm ki pifò nan fè polinasyon flè yo. Sa ede rekòt nou anpil sitou nan pwa ki preske pa ta donnen si myèl yo pa te la.
- B. Myèl yo ban nou siwo. Nou pa bezwen eksplike ki byen sa fè pou nou.

8. Podi tè.

Non laten: *Carabidae*

Vre longè adilt: _____

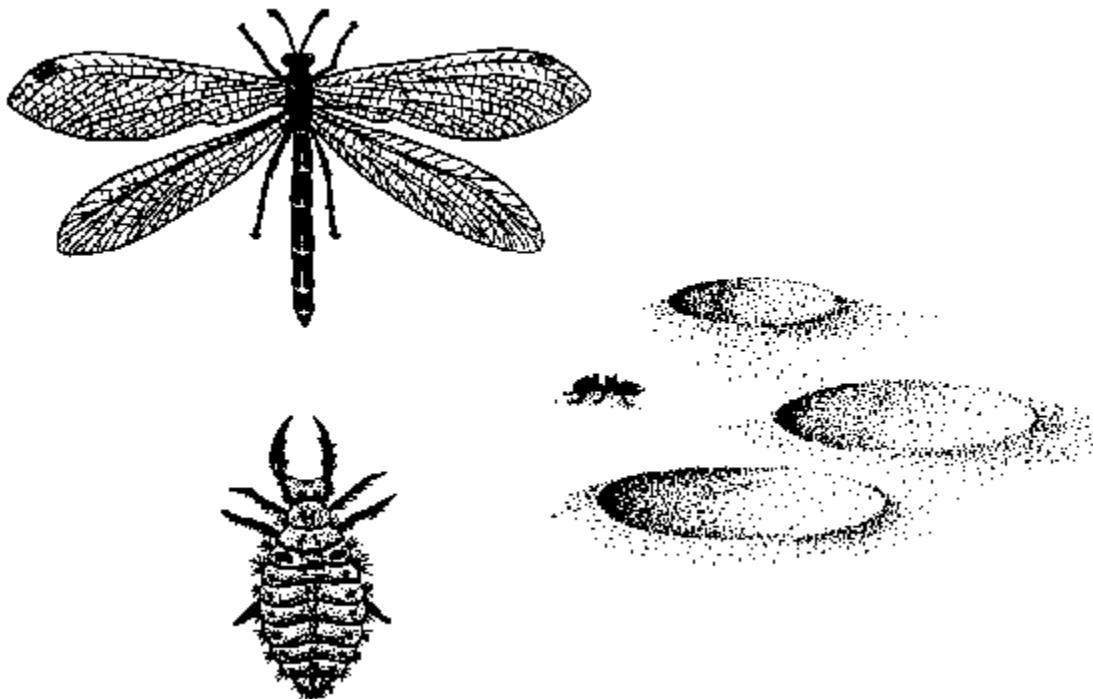
Podi tè: adilt, lav, yon adilt ap manje kalmason.

(Desen soti Rodale Press)

Podi yo se yon gwoup ensèk ki genyen yon po ki di. Se sa k' fè nou rele yo podi. Podi tè yo se pi gwo podi n'ap jwenn nan Ayiti. Yo gen longè 25 mm (1 pou) konsa. Yo preske tou nwa men genyen kèk ki sanble yo vèt lè solèy la ap bat kò yo. Yo rete nan tè a. Se lanwit yo soti pou manje ki fè nou pa wè yo fasil. Yo manje chèni, kalmason ak kago.

9. **Zèl dantèl jòn.**

Non laten: Hesperaleon spp.

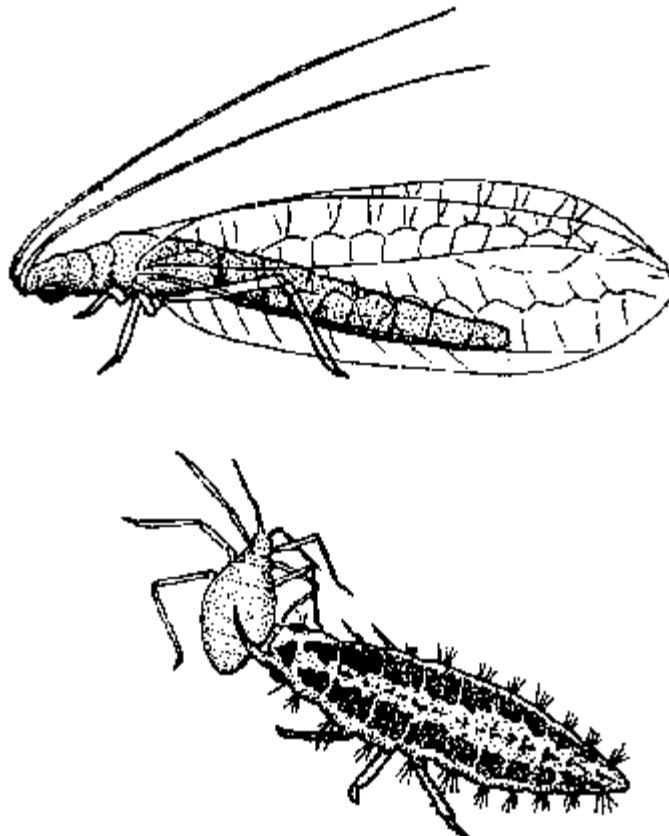
Vre longè adilt: _____
 Zèl dantèl jòn: adilt, lav, yon foumi pwoche pelen yo.
 (Desen soti Rodale Press)

Nou rele bêt sa a (avèk zèl dantèl vèt la) konsa paske zèl yo genyen anpil venn ladan yo ki fè yo sanble dantèl. Adilt zèl dantèl jòn sanble demwazèl yo. Kò yo jòn epi yo long-- yo kapab genyen longè 40 mm (1 pouz edmi). Zèl yo long tou epi lè yo chita yo fè zèl yo monte tou dwat-- 2 zèl chak bò.

Lav zèl dantèl jòn se yon bêt nou rele touch. Touch yo fè nich anba tè sab fen epi yo fè yon pèlen pou ensèk ki kapab pase sou li. Touch yo manje ensèk ki pran nan pèlen yo. Pèlen yo sanble yon ti twou tou won nan tè a. Se foumi ki pifò tonbe ladan pèlen yo.

10. Zèl dantèl vèt.

Non laten: *Chrysopa spp.*

Vre longè adilt: _____
Zèl dantèl vèt: adilt, yon lav ap manje pichon.
(Desen soti Rodale Press)

Zèl dantèl vèt pi piti pase zèl dantèl jòn. Yo gen longè 18 mm (twa ka pou) konsa. Adilt yo gen 2 zèl chak bò tankou zèl dantèl jòn, men lè yo chita zèl yo kouche sou kote kò yo. Zèl yo pi long pase kò yo. Yo gen koulè vèt.

Lav yo gen koulè jòn e nwa epi yo sanble chèni ki gonfle nan mitan kò yo.

Adilt yo ansanm ak lav yo manje pichon epi ze anpil kalite ensèk.

D. **MOVE ENSEK YO**

Pou di vre, pa gen ensèk ki move nèt. Genyen anpil ensèk ki konn nwi jaden nou. Men ensèk sa yo p'ap nwi nou si yo pa twò anpil.

Anpil moun renmen aspèje nenpòt lè yo wè ensèk nan jaden an. Yo kouri al jwenn yon ponp pou yo kapab aspèje san yo pa menm konnen si ensèk yo posede okenn danje pou jaden an.

Nan pati liv sila, n'ap gade ki jan nou kapab rekonnèt ensèk anmègdan nan jaden an.

Apre chak deskripsyon move ensèk n'ap jwenn devan, ou a jwenn ki jan nou kapab rezoud pwoblèm nan jaden an. Si ou wè se youn nan ensèk sa yo tout bon k'ap anmègde jaden an, ou a jwenn enfòmasyon sou kontwòl ensèk sa a. Kote ki posib nou mete kèk teknik ki kapab ede nan kontwòl ensèk sa a epi nou mete yon lis kèk pwodwi nou kapab sèvi pou touye li. Si ou deside sèvi ak pwodwi yo, ou ap jwenn enfòmasyon ki jan pou itilize yo nan chapit 2.

Avan nou antre nan deskripsyon ensèk yo, annou fè yon ti pale sou kontwòl move ensèk an jeneral.

Anpil moun, lè yo wè genyen ensèk kapab nwi jaden yo-- yo prese al chache yon pwazon dirèkteman pou aspèje jaden an byen fò. Men, sa se yon gwo danje. Men kouman:

Pwodwi nou achte nan magazen pou touye ensèk (nou rele yo ensektisid) se pwazon yo ye. Yo kapab swa touye moun swa fè yo malad menm jan yo fè pou ensèk. Nou bezwen pran swen lè n'ap sèvi ak ensektisid epi nou pa dwe aspèje si li pa nesesè vreman. Anpil pwodwi dire plizyè ane nan tè a epi toutotan yo dire yo kapab fè danje pou nou tou.

Yon lòt pwoblèm ak ensektisid yo se yo touye bon ensèk ak sa k' pa bon. Konsa, move ensèk yo pral pi rèd pita paske p'ap genyen bon ensèk ki pou touye yo. (Li ankò paj sis ak sèt (6 ak 7) pou plis enfòmasyon sou sijè sila a.)

Avan nou fè desizyon pou nou aspèje, li konsèy jeneral ki swiv pi devan. Men, avan nou fè sa, annou fè yon ti etid sou tè a-- sa nou rele sòl la.

YON BON TE

Tè a se yon bagay vivan li ye. Si li anfòm, li plen tout kalite bon mikwòb, ensèk, vè tè a ak tout lòt kalite bêt.

Tè a se bouch plant yo. Se nan tè plant yo mete rasin pou yo kapab bwè dlo epi se la yo jwenn angre pou manje. Si tè a ansante, plant yo va ansante tou. Si tè a nan movèz eta, plant yo ap soufri. Genyen plis chans y'ap malad, genyen plis chans move ensèk pral tonbe sou yo.

Ki jan nou konnen si tè a anfòm? Genyen plizyè bagay n' ap wè nan yon bon tè:

1. Li genyen anpil grès.

Grès tè a, se li menm ki bay tè a yon koulè nwa. Se vyè plant k'ap pouri nan tè ki fè grès tè. Lè nou boule pay ak zèb, nou boule sa k' kapab fè grès tè a. Si tè a manke grès, nou kapab mete konpòs ladan li.

2. Li mou.

Yon tè ki anfòm pa di, menm lè li sèch. Si tè a di, rasin plant yo pa kapab byen grandi. Sa vle di, bouch plant yo twò piti. Plant yo pa kapab ni bwè, ni manje ase si rasin yo twò piti. Si nou gen yon tè ki twò di, men sa nou kapab fè: Premyèman, nou kapab ajoute konpòs, paske, si tè a gen grès, l'ap pi mou. Dezyèman, nou pa dwè raboure tè a twòp. Si tè a twò sèch oubyen twò mou, nou pa dwè raboure tè a ditou. Twazyèman, nou pa dwè pile tè a ak pye nou kote n'ap semen plant yo.

3. Li gen vè tè.

Yon tè ki an bon eta genyen anpil vè tè ladan li. Si tè a manke vè tè, se pasle li manke grès. Se kopòs oubyen pay pou nou mete nan tè a nan ka sila.

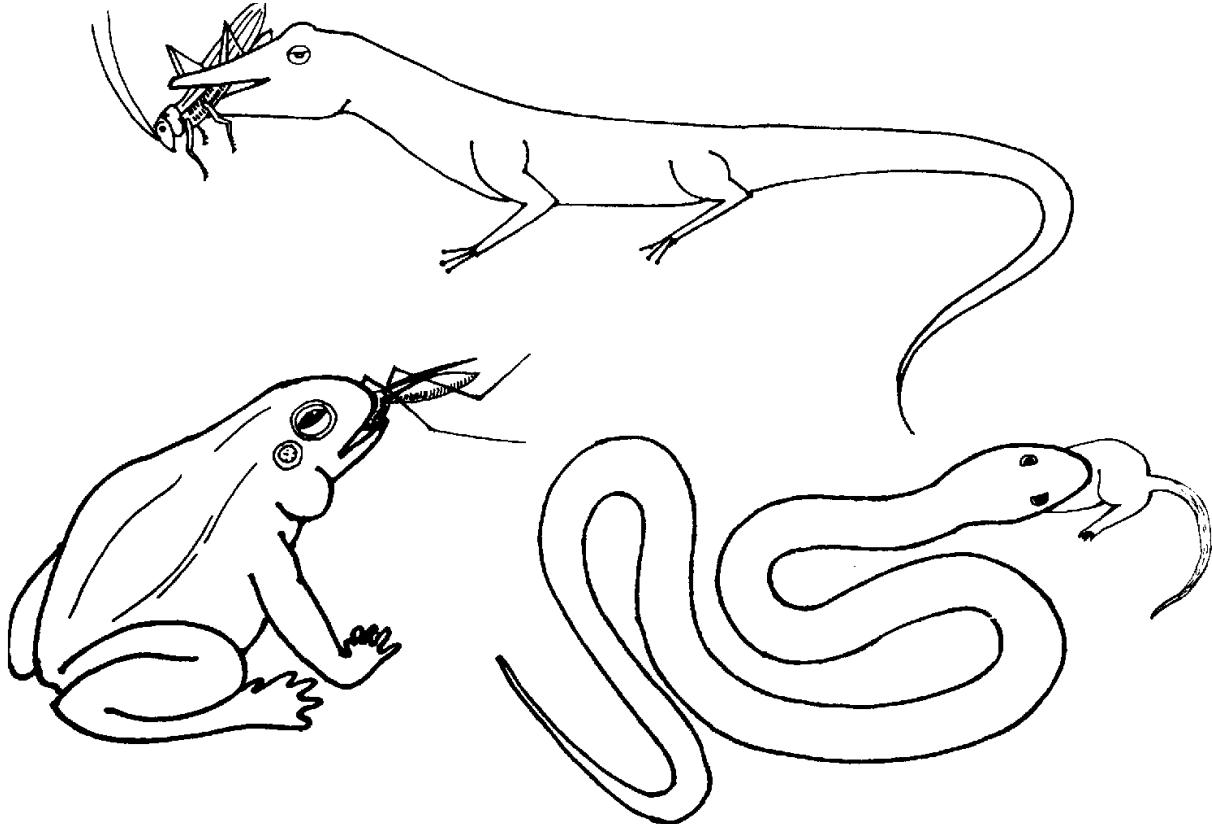
4. Li byen wouze.

Lè nou pa wouze tè a dwat, plant yo p'ap anfòm. Si nou wouze twòp, plant yo pa kapab kanpe kont move mikwòb ak maladi. Si plant yo vin malad, ensèk yo pral pi enterese nan yo. Si plant yo manke dlo, yo pa kapab reziste lè ensèk yo atake yo. M'ap di ankò, nou pa dwè wouze tè a ni two piti, ni two anpil.

Bon. **Avan nou aspèje, ann panse!** Men kèk bagay pou reflechi avan nou lonje men pran ponp pou nou aspèje.

KONSEY JENERAL POU KONTWOL MOVE ENSEK

1. Toujou kite jaden pwòp. Move ensèk renmen kache nan zèb. Yo manje nan zèb epi y'ap tann nou plante jaden pou yo kapab jwenn pi bon manje toujou. Menm si jaden nou an gentan la, move ensèk yo toujou renmen kache nan zèb. Pa ba ensèk yo chans, ba zèb yo kout wou.
2. Pa plante menm kilti nan menm tè a toutan. Lè nou fè sa ensèk (oubyen mikwòb ki fè plant yo malad) ki nwi yon kalite kilti p'ap gentan mouri avan nou plante menm kilti yo renmen manje ankò. Yo toujou tou la. Si nou pa plante kilti sa a pou 1 an oubyen 2 an, move ensèk epi move mikwòb ap mouri. Pou yo pran jaden nou ankò yo gen pou soti yon lòt kote. Sa bay jaden nou an plis chans.
3. Toujou okipe sante jaden nou an. Plant ki ansante yo pa tonbe anba move ensèk (oubyen move mikwòb) tankou plant ki pa ansante yo. Plant yo bezwen byen manje, byen bwè, menm jan avèk nou. Jaden an bezwen wouze, li bezwen ase angrè, epi li bezwen sekle. Toujou fè kontwòl nan jaden pou wè si gen move ensèk ladan. Si genyen, fè sa ou gen pou fè avan yo vin twò anpil; lè sa li kapab twò ta.
4. Etidye ensèk ki nwi nou yo. Anpil move ensèk gen yon sezón yo fè plis dega. Si ou aprann sezón yo fè plis dega ou kapab plante kilti yo renmen yon lòt lè.
5. Aprann ki ensèk li ye vreman ki nwi jaden an. Pafwa, nou pa gade byen epi nou eseye kontwole yon bêt ki pa nwi nou epi anmenmtan, bêt ki nwi nou rete vivan. Genyen de moun ki di mwen **Tèl bêt ap manje jaden mwen** epi, lè mwen ale gade, se pa sa. Nou pa aji menm jan ak tout ensèk. Se sa k' fè nou ekri chapit 1.
6. Pa touye bêt ki ede nou yo. Genyen anpil bêt ki manje move ensèk-- krapo tè a, krapo, mabouya, zandolit ak kèk zwazo manje move ensèk. Pa touye yo. Si ou gen anpil krapo tè a nan jaden, di Bondye mèsi. Yo mèt lèd men ou pa kapab kontwole tout chèni ak lòt ensèk yo manje. Si nou aspèje twòp ak pwodwi oswa si nou aspèje ak yon pwodwi ki twò fò (tankou Nuvacron) nou kapab touye bon bêt sa yo.

Kèk bon bèt n'ap jwenn nan jaden

(Desen Soti **Gid Pepinyeris** pa Scott Josiah)

7. Malgre li pi fasil pou nou fini ak move ensèk avan yo vin twò anpil, nou pa dwè aspèje si kantite ensèk la twò piti. De (2) sèl pinèz p'ap detwi jaden nou an. Kalkile byen sa n'ap fè a. Avan nou deside si n'ap kontwole ensèk yo, nou bezwen gade si y'ap fè ase domaj pou merite nou fè jefò pou kontwole yo. Pafwa nou kapab wè move ensèk yo men yo p'ap fè domaj anpil oswa domaj y'ap fè p'ap diminye rekòt la. Si nou depanse 50 goud pou aspèje pou nou kapab jwenn yon lòt 25 goud nan rekòt, li pa bon.

8. Avan ou deside aspèje, eseye wè si ou kapab wete bèt yo ak pwòp men pa ou. Si ensèk yo pako vin anpil ou kapab fasil fè sa. Si ou touye yon ensèk, li pa kapab fè pitit. Konsa ou a gen mwens pwoblèm pita.

9. Si lou wè li vreman nesesè pou aspèje, avan ou kouri al achte pwodwi, eseye kèk pwodwi ou kapab fè lakay ou. N'ap diskite kèk pi devan nan chapit 2. Pwodwi sa yo fè travay byen epi yo pa dire ni nan tè a, ni nan kò nou. Konsa pwodwi sa yo pa kapab ban nou pwoblèm pita.

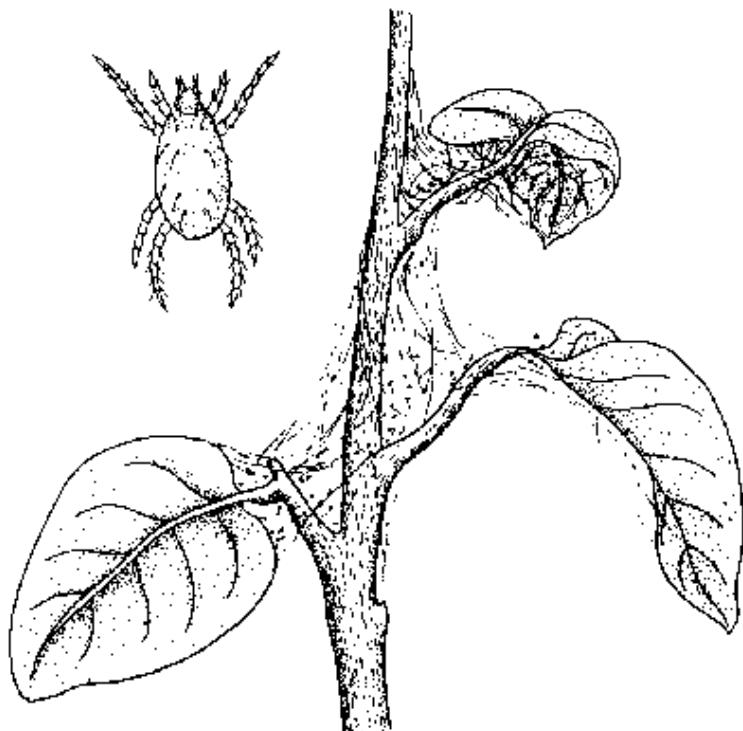
10. Si apre ou fin swiv dènye nèf (9) konsèy yo ou toujou gen pwoblèm ak move ensèk yo, lè sa a ou kapab vle achte pwodwi nan magazen. Men lè nou sèvi ak ensektisid yo, nou genyen pou fè prekosyon. N'ap diskite prekosyon yo nan chapit 2.

MOVE ENSEK YO

Men kèk ensèk ki konn anmègde jaden nou:

1. Akaryen ou mit.

Non laten: Tetranychidae

Vre lajè: .
Akaryen ak domaj yo fè.
(Desen soti Rodale Press)

Bèt sa yo, se pa ensèk toutbon yo ye. Yo fanmi avèk ariyen yo. Yo piti anpil. Nou preske pa ka wè yo ak pwòp je nou. Se domaj yo fè ki fè nou chache wè si yo la. Pi gran akaryen gen lajè yon demi (1/2) mm, ki fè yo pi piti pase pwen sa a(). Yo souse fèy yo pa anba.

Lè yo tanmen fè domaj n'ap wè ti pwènt jòn tou piti sou fèy yo bò venn yo. Lè pwènt yo vin pi plis fèy yo vin tou jòn oswa tou blan. Lè nou wè domaj sa a, ann gade anba féy yo. Gade byen pou wè si pa genyen ti bèt toupiti ap mache. Nou p'ap fasil wè yo si yo p'ap mache, epi gen kèk varyete nou pa ka wè ditou san nou pa gen loup. Si nou wè ti bèt sa yo, se akaryen yo ye.

Akaryen manje anpil bagay-- pwa, konkonn, melon, pistach, piman, jounou, koujèt, tomat, zoranj, sitwon, chadèk, frèz, patat, zaboka, koton, zepina, ak anpil lòt bagay toujou.

Kontwòl

Pou kontwòl akaryen nan jaden, veye pou nou pa detwi bêt ki manje yo. Si nou aspèje twòp ak bagay ki kapab touye koksinòl, n'ap fasil gen pwoblèm ak akaryen yo. Epitou, akaryen yo pi fasil atake yon plant ki manke dlo. Si yon jaden ki sèch genyen akaryen, gen de lè nou kapab wouze li ase epi akaryen yo va disparèt.

Men, si akaryen kontinye ap fè twòp dega nan jaden, li kapab nesesè pou nou aspèje. Eseye Dlo Savon avan (genyen reset pou li nan chapit 2). Si Dlo Savon pa touye yo, nou kapab aspèje ak Diazinon, Dlo Nim, Dlo Tabak, Cygon oswa Kelthane. (Kelthane se menm bagay ak Dicofol.) Fò nou aspèje 2 fwa. Aspèje yon premyè fwa. Apre sa nou gen pou retounen nan 4 jou ankò pou aspèje yon dezyèm fwa. Si nou pa aspèje de(2) fwa konsa n'ap fasil gen pwoblèm avèk yo ankò.

2. Charanson.

Non laten: Curculionidae

Charanson se yon gwoup ensèk ki nan gwoup ensèk podi yo. Yo genyen yon po ki di menm jan ak podi yo. Men, tout charanson genyen yon bagay ki fè nou mete yo apa. Tout adilt genyen yon bagay tankou yon bék sou tèt yo ki long epi ki koube desann. Bék sa a sèvi kòm yon chalimo pou yo kapab souse manje. Adilt charanson yo pa fè gwo dega: se lav yo ki nwi jaden nou yo. Men senk (5) charanson ki enpòtan:

a. Ti landeng ou kanson fè.

Non laten: Cylas formicarius elegantulus

Vre longè: —
Ti landeng.
(Desen soti USDA)

Sa se yon move bét anpil. Adilt yo sanble ak yon gwo foumi. Yo gen lajè 6 mm (youn ka pou). Yo preske tou nwa eksepte pou yon ti wouj yo pote sou mitan kò yo avèk sou pye yo.

Se patat yo renmen. Lav yo se yon vè ki gen koulè blan ak yon tèt wouj. Vè sa yo gen longè 10 mm (youn tyè pou). Se lav yo ki fouye manje nan patat yo.

Kontwòl

Pa gen remèd pou touye ti landeng yo apre yo antre nan patat yo. Men, genyen kèk bagay nou kapab fè pou diminye dega y'ap fè. Men sa pou nou fè si nou gen pwoblèm avèk yo. Si patat ou ap rekolte genyen ti landeng, fò ou netwaye tè a byen pwòp lè ou fin rekolte. Ou kapab lage yon kochon ladan pou fin pwòpte li. Apre sa, pa plante patat nan tè sa a pandan omwens 1 an.

Lè ou ap plante patat chache jwenn plant yo yon kote ou konnen pa gen ti landeng. Pa plante nan yon tè ki tou pre yon tè ki te gen patat ane pase. Pa kite moun plante toupre ou ak plant ki enfekte ak ti landeng yo.

Si li posib plant ou ap plante enfèkte pa ti landeng, l'ap nesesè pou tranpe yo nan ensèktisid avan ou plante yo. Genyen plizyè pwodwi ou kapab itilize pou fè sa. Ou bezwen tranpe yo pou omwens 1 è detan. Men ki jan pou prepare ensèktisid yo pou tranpe plant patat yo:

Sevin 50 WP: Mete 1 kiyè nan chak 2 galon dlo pou tranpe.

Malathion 57 EC: Mete 1 kiyè nan chak 3 galon dlo pou tranpe.

Malathion 50 WP: Mete 1 kiyè nan chak 2 galon dlo pou tranpe.

Cygon 2E: Mete 1 kiyè nan chak 2 galon dlo pou tranpe.

Apre nou plante patat yo genyen yon lòt bagay pou nou fè. Si tè a fann sou bit yo, se pou nou bouche tout fann yo ak yon ti tè. Nou fè sa paske adilt yo pa fouye nan tè a. Si tè a fann adilt yo desann anba tè a pou poze ze yo sou rasin oswa sou patat. Lè ze yo kale, lav yo tou pare pou manje patat yo. Si tè a pa fann adilt yo p'ap desann anba tè a, y'ap poze ze yo sou tij yo pito. Konsa lav yo va manje nan tij olye ke yo manje nan grenn patat yo.

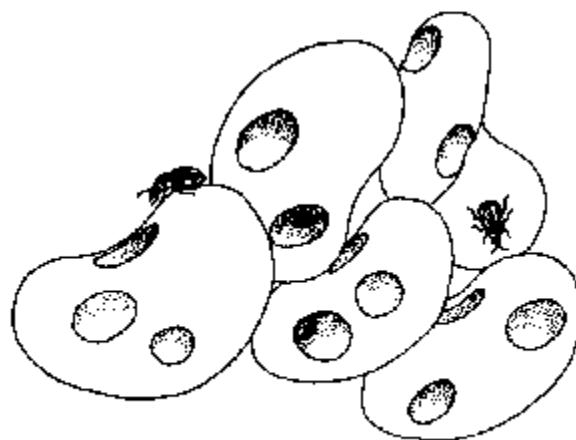
b. Podi piman.*Non laten: Anthonomus eugenii*

Vre longè: –
Podi piman.
(Desen soti USDA)

Sa se yon charanson ki gen koulè mawon oubyen nwa. Li gen longè 3 mm (youn dizyèm pou). Adilt yo ponn ze sou flè oubyen sou jèn fwi yo. Ze yo kale epi yon ti vè koulè blan ak yon tèt wouj soti. Ti vè yo kapab gen longè 5 mm (youn ka pou). Vè yo antre nan piman an epi yo manje piman ki fè li vin gate.

Kontwòl

Si ou te konn genyen Podi Piman nan jaden ou, se pou ou aspèje jèn plant yo chak 15 jou avèk Sevin oswa Ambush; oswa chak 7 jou avèk Rotenone jiskaske ti piman yo parèt.

c. Mit pwa.*Non laten: Bruchidae*

Vre longè: –

Mit pwa: Anwo-lav ak pipa, anba-adilt ak domaj
(Desen soti Rodale Press)

Nou tout konnen mit pwa. Nou pa fasil wè yo nan jaden men nou wè yo fasil nan pwa n'ap konsève lakay nou yo. Adilt yo gen koulè mawon epi yo gen longè 3 mm (youn dizyèm pou). Men sa yo fè:

Adilt yo ponn ze yo nan pwa n'ap konsève lakay nou an. Ze yo kale epi ti lav yo (nou pa ka wè yo) antre anndan gress pwa yo. Lav yo manje epi yo fè pipa yo anndan gress yo. Lè pipa yo kale adilt yo soti ale deyo gress pwa yo. Se lè yo fè sa nou wè ti twou nan pwa yo. Gen de lè nou ka jwenn jiska 12 lav anndan youn sèl gress pwa. (Lav la se yon ti vè toupit.)

Kontwòl

Genyen 2 remèd pou mit pwa. Youn se Lwil Nim. Pou sèvi ak Lwil Nim se pou nou mete yon ti kiyè byen plen Lwil Nim pou chak kilogram pwa (demi mamit). Brase pwa yo byen ak lwil pou gaye lwil la sou tout.

Yon lòt remèd se piman zwazo oubyen piman dan chen. Pou sèvi ak remèd sa, mete yon ti gode piman nan chak dis (10) mamit pwa na'p konsève.

Men sa pou nou fè si nou pa gen de remèd sa yo. Apre nou fin rekolte se pou nou vire tout pay pwa anba tè oubyen ranmase li pou fè konpòs avèk li. Sa ap touye mit ki toujou rete nan pay la. Apre sa, lè nou fin degrennen gous yo se pou nou byen seche gress yo nan solèy. Apre sa konsève pwa nan yon vesò byen fèmen, pou mit yo pa kapab antre.

Si ou ap konsève pwa lakay ou, li bon pou vire vesò ki kenbe yo 2 fwa pa jou. Si ou fè se ou ap anpeche lav mit pwa fouye antre nan gress pwa yo. Si se nan sak ou ap konsève pwa, chavire sak yo de fwa pa jou. Si se nan bokit, fè bokit roule atè tou won 2 fwa nan maten epi 2 fwa nan aswè. Fè sa pandan 2 semenn.d

d. **Tyogann (bannann).**

Non laten: Cosmopolites sordidus

Tyogann se yon kalite charanson ki atake bannann ak fig. N'ap pi fasil jwenn yo bò lannmè. Yo tou nwa. Adilt yo gen longè 50 mm (2 pou) konsa. Yo gen preske menm longè ak lajè gwo pouz nou. Yo gen yon gwo bèk sou tèt yo. Lav yo se gwo vè blan, tankou mawoka. Tèt yo pi fen pase kò yo.

Adilt tyogann yo manje kò bannann ki koupe. Se lanwit yo manje. Adilt yo p'ap vole fasil. Yo poze ze yo sou kò bannann nan. Lè ze yo kale, lav yo desann anba tè a pou yo kapab manje chous la. Kote yo manje yo kite yon gwo twou. Si nou fann chous ki enfèkte a n'ap wè twou yo. Lè yo fè anpil tan ap manje nan chous, chous la ap pouri epi l'ap vin nwa. Gen de lè lav yo konn manje jiskaske yo monte andedan kò pye bannann nan. Lè lav yo fin grandi yo fè pipa nan chous la. Lè pipa yo kale, adilt yo monte soti nan plant la.

Bannann Vensan (masòk) genyen yon maladi ki atake li ki fèt pa yon mikwòb ki rele nimatòd. Bannann sa yo kapab genyen maladi sa a ansanm ak tyogann yo. Nimatòd yo fè pwent rasin yo mouri. Bannann ki enfèkte pa nimatòd toujou fennen. Yo konn donnen toujou men yo pa donnen anpil. Plant yo pa mouri fasil men yo pa jamm ansante. Si nou pa gade sa k' fè bannann malad, nou kapab byen kwè se tyogann k'ap fè li. Donk, toujou gade rasin yo ak chous la pou nou kapab konnen si se nimatòd, tyogann, oybyen yo tou de (2) k'ap fè plant yo malad.

Kontwòl

Si nou deja genyen tyogann nan bannann men sa pou nou fè. Lè bannann yo fin donnen se pou nou taye plant yo ra tè a epi kouvri chous la avèk tè. Lèfini, wete nan jaden tout plan bannann ou gentan koupe epi bay bèt yo manje yo oswa koupe yo fè ti mòso pou fè konpòs avèk yo. Si sa pa posib, koupe pye ki fin donnen fè ti mòso epi kite li kote li ye. Sa va anpeche adilt poze ze sou plant nou koupe yo.

Lè ou ap plante bannann, chache plant nan yon jaden ou konnen ki pa genyen tyogann. Si tè pa ou la enfèkte, oswa si ou pa konnen si plant ou ap plante yo enfèkte, toujou byen sekle jaden epi pwòpte plant yo pou adilt yo pa gen kote pou yo kache.

e. Pwa Wouj.

Non laten: Rhynchophorus sp.

Pwa wouj se yon kalite charanson ki gen koulè wouj-mawon epi ki gen longè 35 mm (1 pouseka). Lav la se yon vè ki gen koulè mawon epi ki gen longè 5 mm (Yon ka pou). Lav la ti jan sanble yon gress pwa wouj ki fè nou ba li non li.

Adilt la ponn ze li yo sou pye kokoye kote ekòs la domaje oubyen nan kè yon vye bwa kokoye ki kouche atè. Lè ze yo kale lav yo antre nan bwa kokoye pou manje. Apre kèk jou yo fòme pipa anndan pye kokoye a epi adilt yo soti. Si genyen ase vè ki antre nan yon pye kokoye yo kapab touye li, sitou jenn pye yo.

Kontwòl

Pi bon kontwòl pou pwa wouj pa mande aspèsyon. Se pou nou toujou wete tout vye pye kokoye ki atè epi nou bezwen evite domaj ekòs pye kokoye a, sitou jenn plant yo.

3. Chèni.

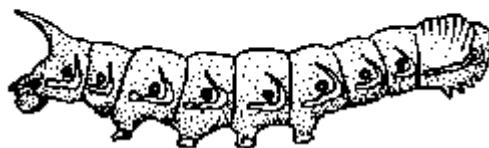
Non laten: Lepidoptera

Ayiti posede anpil chèni. Yo genyen preske tout koulè epi tout gwosè nan tout kalite ki genyen. Men, tout chèni se lav papiyon. Genyen chèni ki renmen yon sèl kalite plant, genyen ki renmen anpil kalite plant.

Sa ki fè pwoblèm rèd pou nou se paske papiyon kapab vole poze ze yo nenpòt kote yo jwenn manje. Yo kapab soti nan jaden yon lòt moun pou vini nan jaden pa nou an.

Grasadye, genyen bêt ki renmen manje chèni. Chwal zonbi ak kèk kalite gèp ak podi manje chèni. Fò nou pa bliye lòt ed nou jwenn tou-- zwazo yo ak krapo tè yo renmen manje chèni.

Nou pa kapab fin destenge tout kalite chèni ki genyen nan Ayiti. Men, ann gade kèk ki nwi nou:

a. Chèni kòn (Chèni vèt).*Non laten: Manduca spp.*

Vre longè: _____

Chèni kòn ak adilt (papiyon).
(Desen soti Rodale Press)

Sa yo se chèni vèt ak kèk rèl blan sou yo. Nou fasil rekonnèt yo paske yo genyen yon kòn ki soti nan dèyè yo. Yo manje anpil epi yo vin gwo anpil-- yo konn genyen 100 mm (4 pou) de longè! Yo manje bëjèn, piman, pòmdetè, tomat ak tabak.

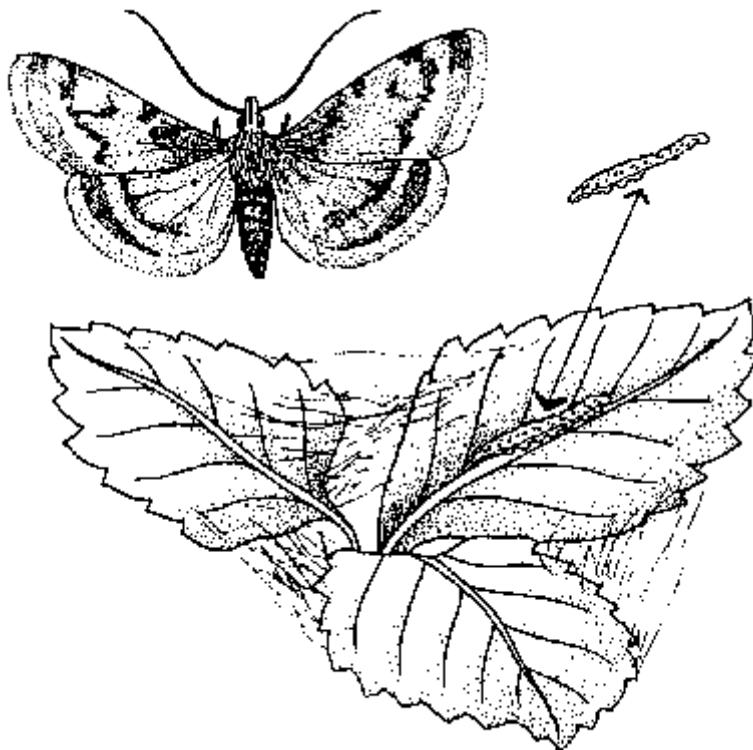
Genyen yon lòt chèni ki genyen yon kòn men li gen koulè nwa oswa mawon fonse ak rèl epi tach jòn. Chèni sa a p'ap fasil manje nan jaden-- li pito manje zèb nan raje. Nou pa bezwen okipe chèni sa a.

Kontwòl

Si pa genyen anpil chèni kòn nou kapab fasil wete yo ak pròp men nou. Men, si yo vin twòp nou kapab aspèje ak Dlo Nim, Dlo Piman, Sumicidin, Decis, Sevin, Dipel, Diazinon oswa Dipterex. Se pou nou aspèje lè chèni yo piti-- yo p'ap fasil mouri lè yo gwo. Aspèje chak 10 jou.

b. Chèni fil (legim).

Non latent: Loxostege spp. & Achyra spp.

Vre longè: _____

Chèni fil: anwo-adilt, anba-lav ak fil sou fèy.
(Desen soti Rodale Press)

Chèni sa yo fè twou nan fèy plant yo epi yo mare jenn fèy yo ak yon seri fil, tankou fil ariyen. Chèni sa yo gen koulè jòn ak yon rèl nwa sou do yo. Yo gen longè 15 mm (twa ka pou) konsa. Yo renmen manje bètrav ak anpil lòt plant nan jaden nou.

Kontwòl

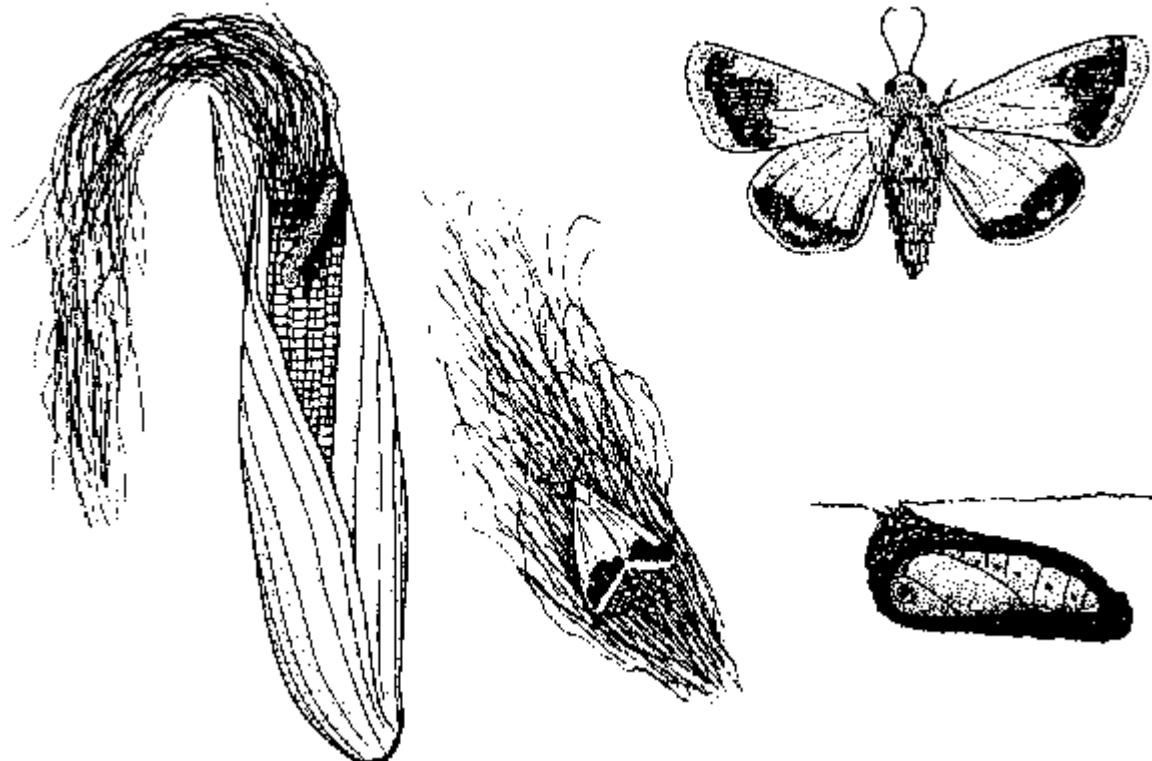
Si chèni fil ap nwi nou twòp, nou kapab aspèje ak Dlo Nim, Sevin, Sumicidin, Decis, Dipel, Dlo Piman, Diazinon, oswa Dipterex. Ou kapab aspèje chak 15 jou tout lè genyen twòp nan jaden.

c. Chèni fil (pitimi).*Non latent: Celama sorghiella*

Chèni sa yo fè fil menm jan avèk chèni fil legim yo. Chèni sa yo gen koulè vèt ak rèl vèt fonse. Kò yo tou kouvri ak ti plim. Yo gen longè 13 mm (demi pou) konsa. Se nan grap pitimi n'ap jwenn yo.

Kontwòl

Si nou gen, omwens, 5 chèni fil pa grap nou kapab vle aspèje ak Dlo Nim, Sevin, Decis, Dlo Piman, oswa Dipel.

d. Chèni zepi mayi (chèni tomat).*Non latent: Heliothis zea*

Vre longè: _____

Chèni zepi mayi: lav sou zepi, adilt ap ponnn sou bab,
adilt(papiyon), pipa anba tè.
(Desen soti Rodale Press)

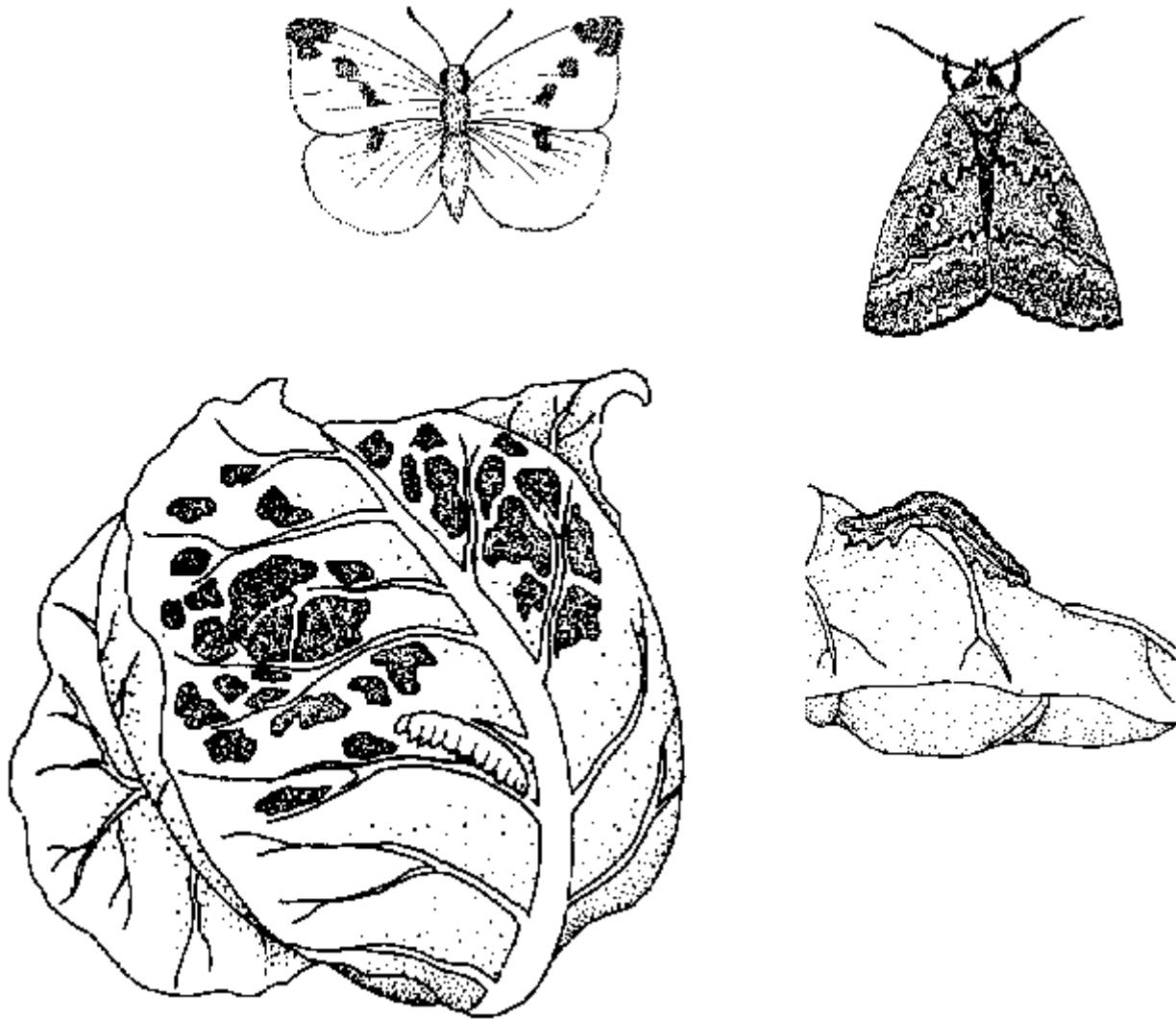
Chèni sa yo kapab genyen koulè vèt, mawon, oubyen wòz avek rèl yon koulè ki pi fonse sou do. Yo gen ti pikan sou do yo tou. Yo gen longè 25 mm jiska 35 mm (1 pouj jiska 1 pouj edmi). Yo konn manje anndan zepi mayi yo. Yo manje kalalou, pwa, pwatann, piman, tomat, pòmdetè epi koujèt tou. (Wè Vè mayi ak Chèni mayi pou lòt ensèk ki manje anndan zepi mayi.)

Men jan chèni sila konn aji sou plan mayi. Papiyon an ponn ze li yo sou bab mayi. Lè ze yo kale, ti chèni yo antre andann zepi a bò bab la. Se gress mayi ak fil bab yo nan tèt zepi li manje. Fò ou konprann ke chak gress mayi bezwen kole ak youn gress fil bab. Si il pa kole, polen pa kapab desann nan fil la pou fè gress yo gonfle. Si cheni yo koupe fil yo, zepi a p'ap plen.

Kontwòl

Pou kontwòl chèni sa a nan mayi nou dwe tanmen aspèje ak Sevin, Dlo Nim, Dlo Piman, oswa Dipel lè bab yo fèk parèt. Kontiniye aspèje chak de (2) ou twa (3) jou jiskaske bab yo sèch. Yon lòt bagay nou kapab fè se pou mete yon ti gout Lwil Mineral (ou kapab achte sa nan fanmasi) nan pwènt zepi avèk yon sereng lè bab yo fennen. Sa kapab touye chnèni ki andann zepi a, avan li fè twòp dega.

Pou kontwòl nan tomat ak lòt kilti nou kapab tanmen aspèje ak Dlo Nim, Sevin, Sumicidin, Ambush, Decis, Dipel, Dlo Piman, oswa Dipterex lè nou wè ti chèni sou plant yo. Aspèje chak 10 jou.

e. Chèni chou.*Non latent: Pieris rapae & Trichoplusia ni*

Vre longè chèni yo: _____

2 kalite chèni chou: anwo-adilt yo, anba-lav yo.

(Desen soti Rodale Press)

Genyen de (2) kalite chèni chou. Yo toude gen koulè vèt epi yo gen longè 30 mm jiska 35 mm (1 pouseka jiska 1 pousedmi). Yo konn genyen rèl blan oswa jòn sou do yo. Yo manje chou, chou flè, bwokoli, pwa frans, leti, pèsi, pòmdetè, zepina avèk tomat tou.

Kontwòl

Si nou gen pwoblèm ak chèni sa yo nou kapab aspèje ak Dlo Nim, Dlo Piman, Decis, Sumicidin, Ambush, Dipel, oswa Rotenone. Oswa nou kapab aspèje ak yon melanj 3 kiyè Sevin 50 WP ak 1 kiyè Malathion 57 EC pa galon dlo. Tanmen aspèje lè chèni yo piti.

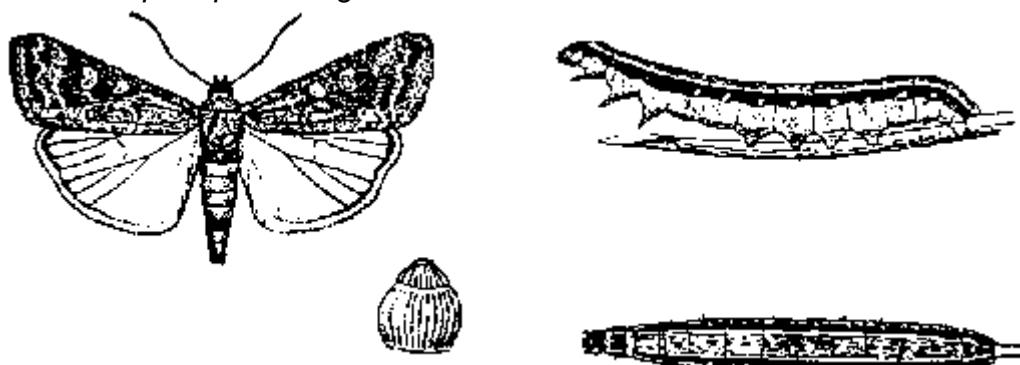
f. Ti Chèni fèy.*Non latent: Udea rubigalis*

Vre longè: _____
(Desen soti USDA)

Sa se yon ti chèni. Li kapab genyen longè 15 mm (2 tyè pou) lè li gwo. Li gen koulè jòn ki preske blan. Li manje seleri, chou, bètrav, zepina ak tabak.

Kontwòl

Si nou wè jenn chèni sa yo sou plant yo nou kapab aspèje ak Sevin, Decis, Sumicidin, Dlo Nim, Dipel, Dlo Piman, Diazinon, oswa Rotenone.

g. Gwo Chèni fèy*Non latent: Spodoptera exigua*

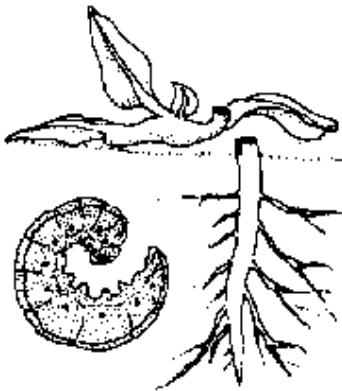
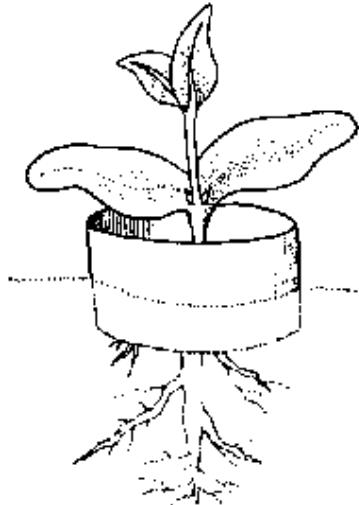
Vre longè: _____
Gwo chèni fèy: anwo-adilt, lav (gade sou bò goch)
anba-ze, lav (gade anwo)
(Desen soti USDA)

Gwo chèni fèy gen koulè vèt anwo ak koulè jòn anba. Yo gen ti tach blan youn dèyè lòt chak bò. Anwo gen kèk rèl jòn. Yo gen longè 25 mm a 50 mm (1 a 2 pou)

Gwo chèni fèy manje bètrav, tout kalite chou, koton, leti, mayi, piman, tout kalite pwa, seleri, tomat ak zepina.

Kontwòl

Genyen anpil bète ki manje gwo chèni fèy yo: kèk kalite gèp, kèk kalite pinèz ak zèl dantèl vèt. Gen anpil fwa nou kapab wete yo ak men nou. Men, si malgre sa nou toujou gen pwoblèm avèk yo, nou kapab aspèje ak Dlo Nim, Dlo Piman, Dipel, Sevin, Ambush, Decis, Sumicidin, Diazinon, oswa Malathion.

h. Chèni koupe.*Non laten: Noctuidae*

Vre longè: _____

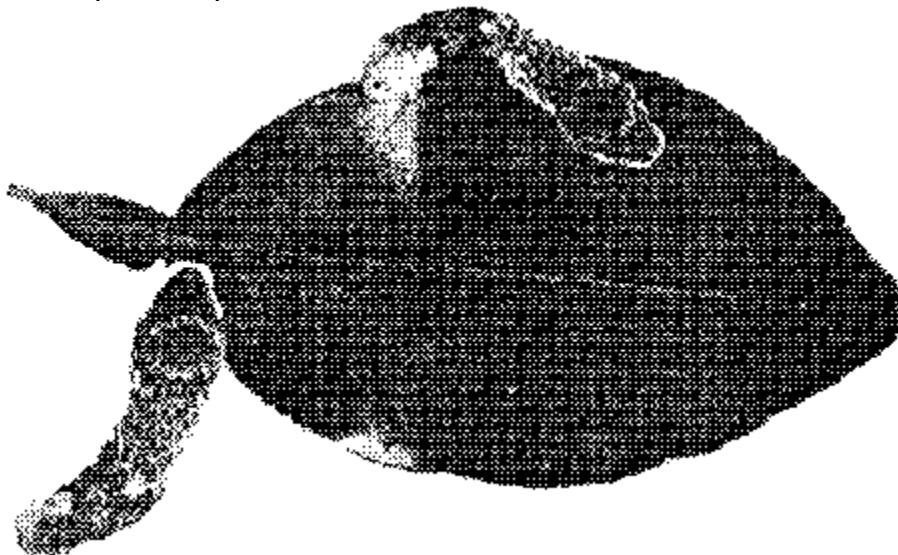
Chèni koupe: a goch- yon plantil kouwonne ak papye pou pwotoje li;
nan mitan- adilt;

adwat- lav ak domaj sou plantil
(Desen soti Rodale Press)

Chèni sa yo fè anpil dega nan jaden nou yo. Pandan lannwit yo koupe jenn plantil yo nan tè a. Yo gen koulè mawon, nwa oubyen gri. Pafwa nou konn jwenn yo anba tè a lajounen. Lè sa a yo ranmase kò yo nan yon sèk. Yo kapab gen longè 50 mm (2 pou) konsa.

Kontwòl

Lè nou gen bêt sa yo nan jaden nou pwofite kouwonnen ti plant yo ak yon ti mòso papye. Osinon, nou kapab wouze tè a sou kote plant yo ak Dipterex, Ambush, oswa Diazinon lè nou fèk wè chèni ap koupe plant yo.

i. Chèni zoranj.*Non laten: Papilio cresphontes*

Vre longè: _____

Chèni zoranj ap manje fèy zoranj.

(Desen soti Florida Extension Service)

Chèni zoranj se yon chèni byen lèd. Yo gen lajè 10 mm jiska 50 mm (1 tyè jiska 2 pou). Tèt yo pi laj pase kò yo. Lè chèni yo jenn yo gen koulè mawon fonse ak tach blan sou tèt yo ak sou kè. Osinon yo gen 2 tach jòn nan mitan kò yo-- youn chak bò. Lè yo pi gran yo gen koulè vèt pal ak tach tout koulè.

Lè ou ba yo traka yo lonje tèt yo epi yo fè 2 ti plim soti nan tèt yo. Lè yo fè sa yo bay yon odè. Apre ou fin rekonnèt odè sa a ou kapab souke pye zoranj yo ase epi ou ap konnen si yo la paske ou ap santi yo.

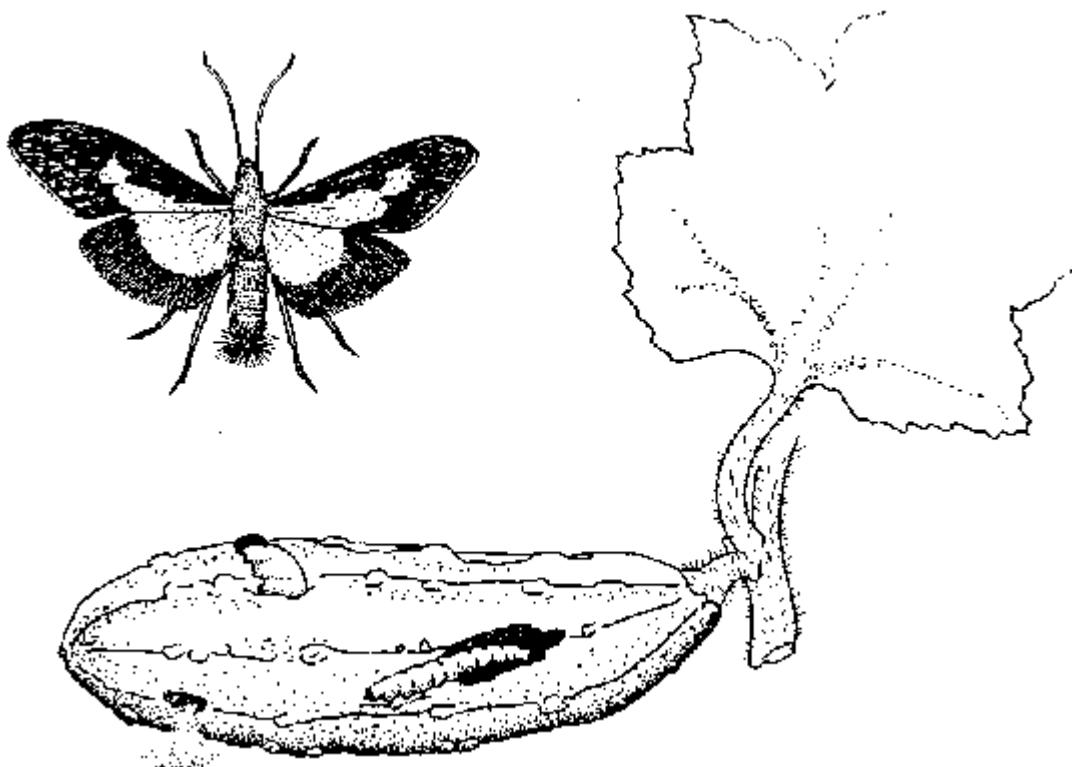
Se pye sitris selman yo atake, sitou jenn plant yo nan pepinyè. (**Sitris** vle di zoranj dous, zoranj si, chadèk, panplimous, limon frans, mandarin ak sitwon.) Yo pi renmen zoranj dous ak zoranj si.

Kontwòl:

Ou p'ap fasil wè yo an kantite pou fè li nesesè pou kontwòle yo. Si yo vin ban nou twòp pwoblèm, nan pifò sikonstans nou ka wete yo ak pwòp men nou. Men, si nou bezwen aspèje nou kapab aspèje ak Dlo Nim oswa Dipel.

j. Chèni konkonm.

Non laten: Diaphania nitidalis & Diaphania hyalinata

Vre longè chèni: _____

Chèni konkonm: adilt (papiyon), lav ap manje konkonm.
(Desen soti Rodale Press)

Chèni sa yo sanble yon vè men, deske se lav papiyon yo ye, se chèni yo ye. Chèni sa yo gen longè 20 mm (twa ka pou) konsa epi yo gen koulè blan, jòn, oswa vèt. Men ki jan yo pase lavi yo:

Ti papiyon yo ponn ze yo sou tij oubyen sou don. Lè ze yo kale vè yo antre nan tij oubyen nan don pou yo kapab manje la. Yo fè yon ti twou kote yo antre a epi nou konn wè poupou yo-- ti grenn jòn-- sou rebo twou sa yo. Don yo ki enfèkte pa konsève byen.

Chèni konkonm yo manje konkonm, melon, jounou avèk koujèt.

Kontwòl

Si nou konn gen chèni konkonm, nou kapab tanmen aspèje plant yo lè yo kòmanse flèri. Nou kapab aspèje ak Dlo Nim, Dlo Piman, Sevin, Ambush, Decis, Sumicidin, Dipel, Diazinon, oswa Rotenone. Si chèni yo antre nan tij la nou gen dwa koupe yon ti twou nan tij la, wete chèni ak men ou, epi kouvri tij la avèk yon ti tè.

k. Chèni mayi.

Non latent: Elasmopalpus spp. & Diatraea spp.

Vre longè: _____

Chèni mayi.
(Desen soti USDA)

Chèni sa yo se kouzen ak chèni konkonm. Yo gen koulè blan, jòn oubyen vèt pal. Pafwa n'ap wè tach mawon sou lòt koulè a. Yo gen longè 20 mm jiska 25 mm (twa ka jiska youn pou).

Bèt sa yo manje toupatou sou pye mayi yo. Yo tanmen fouye twou anndan fèy ak twon yo. Lè mayi ap fè zepi, yo konn antre nan zepi pou manje tou. Donk, si yo pa touye plant mayi yo lè plant yo ap grandi, yo kapab diminye rekòt lè yo manje nan zepi yo.

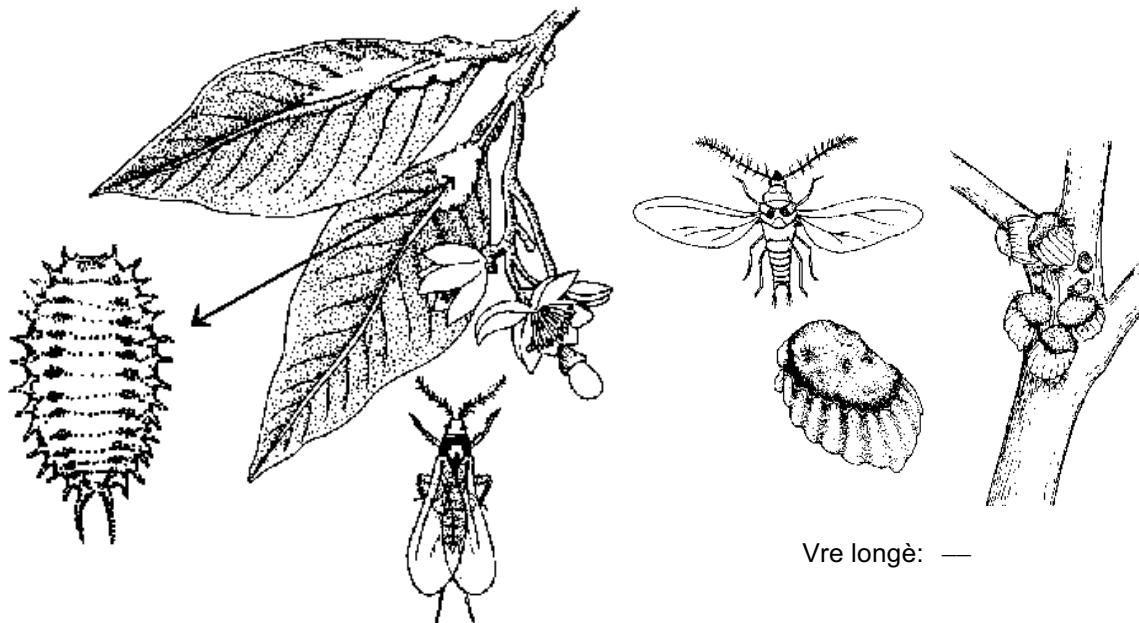
Chèni sa yo pito manje mayi, men yo konn manje lòt plant tou.

Kontwòl

Men sa pou nou fè si nou gen pwoblèm ak chèni mayi. Apre rekòt la fini se pou nou vire tout pay ak chous anba tè a. Si nou pa fè sa, se pou nou fè konpòs avèk pay epi chous yo. Sa kapab touye chèni ki toujou rete ladan yo. Apre sa, li bon pou nou pa plante mayi sou menm tè a chak ane. Fè yon chanjman kilti epi pa retounen nan tè sa a avèk mayi pou 2 an. Si yo vin fè pwoblèm kanmenm, nou kapab vle aspèje ak Dlo Nim, Dlo Piman, Sevin, Diazinon, Ambush, Decis, Sumicidin, oswa Dipel si plis pase 10 pousan nan pye mayi yo gen vè mayi sou yo. (Sa vle di, si nou jwenn plis pase 1 plant ki enfèkte nan chak dis plant, l'ap bon pou nou aspèje).

4. Fo pichon.

Non laten: Coccidae, Pseudococcidae

Vre longè: —

Vre longè: —

2 kalite fo pichon ak domaj yo fè. Se mal yo ki gen zè
(Desen sa yo soti Rodale Press)

Fo pichon yo sanble ak pichon, men yo pa menm ak pichon. Nan pifò kalite fo pichon nou p'ap wè pye pou yo mache. (Nenf yo konn genyen pye men adilt yo pa fasil genyen pye.) Fo pichon yo sanble ti mòso koton oswa yo sanble yon poud blan ki simen sou plant la. Yo gen lajè 1 mm jiska 5 mm (youn ventyèm jiska youn ka pous).

Pafwa lè nou wè fo pichon n'ap wè anpil foumi. Foumi renmen yon siwo fo pichon yo lage sou plant yo. Yo sitèlman renmen siwo a y'ap ede fo pichon yo. Y'ap pote fo pichon yo kote gen manje pou yo manje, y'ap pwoteje yo tou. Anpil fwa, lè nou aspèjè pou fo pichon, foumi yo disparèt tou.

N'ap wè fo pichon sou sitwon, chadèk, zoranj, pòmdetè, piman epi sou lòt plant ankò.

Kontwòl:

Koksinòl renmen manje fo pichon, grasadye. Nou pa kapab genyen twòp kокsinòl nan jaden nou. Se sa k' fè li enpòtan anpil pou nou pa touye kокsinòl yo. Gendelè fo pichon yo pa twò anpil nou kapab wete yo ak men nou.

Si fo pichon ap ban nou twòp pwoblèm nan jaden an nou kapab aspèje ak Dlo Savon oswa Cygon. **Atansyon!** Cygon kapab touye kокsinòl tou epi kокsinòl yo manje fo pichon.

Sou pyebwa yo, si dlo savon pa detwi fo pichon, nou kapab aspèje ak Lwil konsantre (se yon ensektisid nou kapab fè lakay nou) oswa Superior oil oubyen Volk oil. Lwil sa yo kapab touye fo pichon epi l'ap ban nou pwotèksyon kont yo tou. Li bon pou nou aspèje bwa yo chak anne ak lwil sa a. Nou mete 5 kiyè lwil pa galon dlo. Nou pa dwe aspèje lwil yo nan gran jounen lè solèy la twò cho. Si se nan peyi cho nou ye, l'ap pi bon pou aspèje nan sezón frèt: Novanm rive Fèvrye.

5. Foumi.

Non laten: Acromyrmex spp. & Atta spp.

Genyen anpil kalite foumi. Gen sa ki gwo, gen sa ki piti. Yo konn genyen koulè nwa, wouj, jòn ak lòt koulè toujou. Genyen plizyè varyete ki mòde moun. Men, pifò foumi pa nwizib pou jaden.

Anpil fwa lè nou wè foumi nan jaden, se pa manje y'ap manje nan jaden. Nan pifò sikostans, lè nou wè foumi sou plant nan jaden nou, se pichon oswa fo pichon ki enterese yo. Anpil foumi renmen manje yon siwo ki soti nan ensèk sa yo ki tankou siwo myèl. Poutèt sa a foumi konn ede pichon ak fo pichon deplase pou yo kapab jwenn manje pou yo manje.

Men, genyen kèk foumi ki manje plant nan jaden. Yo konn manje fèy pyebwa tankou sitris epi lòt plant nan jaden sitou bèjèn. Nou bezwen gade byen pou nou konnen si foumi ap manje plant yo vreman epi si se pa lòt bagay ki fè yo vin la.

Kontwòl

Si ou genyen foumi k'ap anmègde jaden ou a, ou kapab aspèje ak Malathion oswa Diazinon. Gendelè Sevin kapab touye yo tou.

6. Kago ak kalmason.

Non laten: *Mollusca*

Kago ak kalmason.
(Desen soti Rodale Press)

Preske tout moun konnen bêt sa yo. Yo menm yo pa ensèk. Yon kago se tankou yon kalmason avèk yon koki sou kò li.

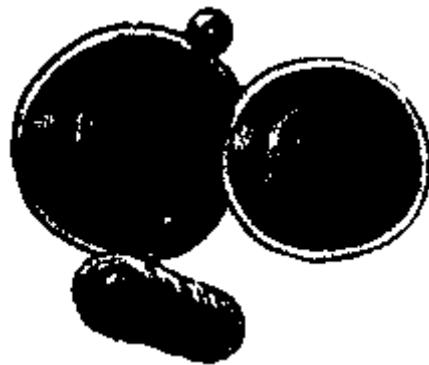
Bêt sa yo kapab ban nou pwoblèm nan kilti fanmi chou (sa vle di: chou, chou chenwa, chou flè, epi bwokoli), epi nan sitwon, zoranj epi chadèk. Nou pa fasil wè yo paske yo pito manje lannwit. Lajounen yo desann anba tè a.

Kontwòl

Si pwoblèm kago ak kalmason ban nou an pa sevè nou kapab wète yo ak men. Si sa pa ase nou kapab mete Anti-limace oubyen Mesurol atè nan mitan plant yo. Y'ap vin manje li epi l'ap touye yo.

7. Kal.

Non laten: Diaspididae

Vre lajè: –
Yon kalite kal.
(Desen soti USDA)

N'ap jwenn kal yo pi fasil sou pyebwa ki donnen. Adilt yo sanble yon ti kal sou bwa a, sou fèy yo, oswa sou fwi yo. Adilt yo pa gen pye menm pou yo mache, men nenf yo genyen ti pye tou piti. Yo kapab genyen koulè wouj, mòv, oubyen nwa. Yo gen lajè 1 mm jiska 2 mm (youn ventyèm jiska youn dizyèm pou).

Kal yo manje pyebwa ki donnen tankou sitwon, zoranj, ak zaboka.

Kontwòl:

Gen de lè nou kapab aspèje ak Cygon pou touye kal. Men pi bon remèd se lwil yo. Yo fè yon lwil espesyal ki rele Superior oil oubyen Volk oil. Epitou, nou kapab fè sa ki rele Lwil konsantre lakay nou (wè chapit 2). Nou bezwen mete 5 kiyè lwil pa galon dlo pou aspèje. Lwil sa yo kapab ban nou pwotèksyon kont kal epi l'ap touye yo tou. Li bon pou nou aspèje bwa yo chak ane ak lwil sa a. Nou pa dwe aspèje nan gran jounen lè solèy la twò cho. Nan peyi cho li pi bon pou nou aspèje nan sezon frèt-- ant Novanm ak Fèvrye.

8. Krikèt.

Non laten: Acrididae

Nou p'ap jwenn anpil moun ki p'ap rekonnèt krikèt yo. Genyen plizyè kalite krikèt. Yo kapab gen koulè vèt, mawon, oswa jòn. Yo gen longè 25 mm jiska 50 mm (youn jiska de pou). Tout krikèt yo genyen yo gwo bouch pou manje.

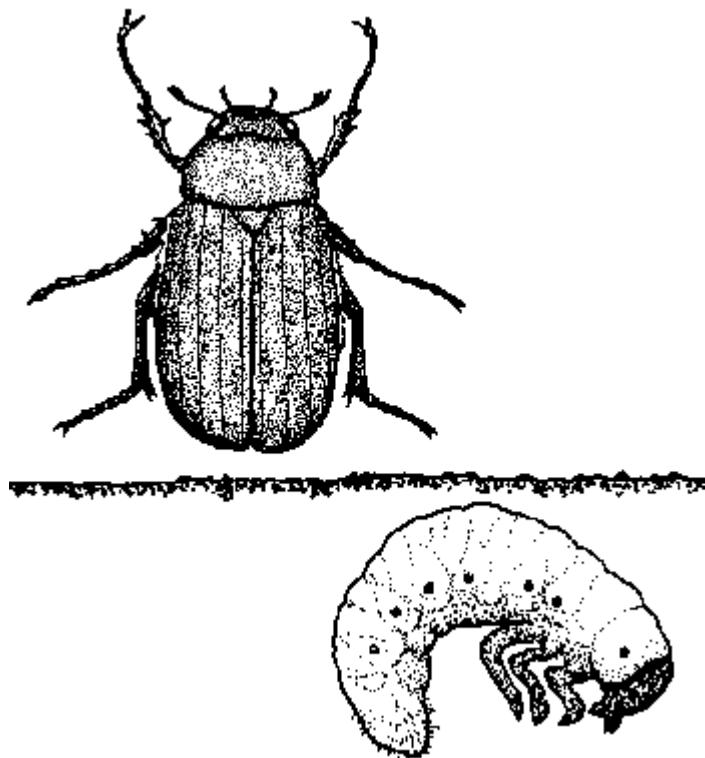
Grasadye, se pa souvan yo ban nou pwoblèm nan jaden. Nan pifò sikontans se youn oswa de grenn sèlman n'ap wè nan jaden nou epi nou pa bezwen okipe yo.

Kontwòl

Si gen twòp krikèt nan jaden ou a ou kapab vle aspèje ak Dlo Nim, Cygon, Malathion, Diazinon, oswa Sevin.

9. Mawoka.

Non laten: Phyllophaga spp.

Vre longè: _____

Mawoka: anwo-adilt, anba-lav (mawoka) anba tè.
(Desen soti Rodale Press)

Mawoka yo se lav plizyè kalite podi. (*Pwa tou sak se yon kalite podi ki fè mawoka.*) Yo manje anba tè a epi pafwa yo konn domaje kèk plant. Menm si nou wè yo nan jaden nou an sa pa vle di nou gen pwoblèm avèk yo. Se tanzantan selman sou kèk kilti yo konn ban nou pwoblèm.

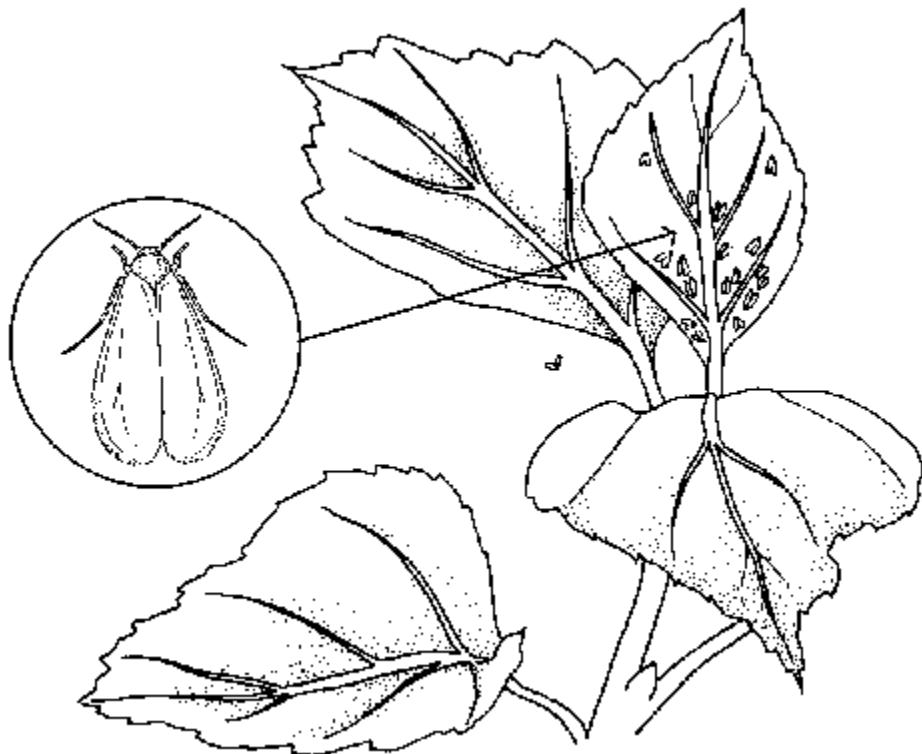
Preske tout moun konnen mawoka. Yo sanble yon chèni ki te tonbe nan klowòks--yo tou blan. Tèt yo wouj. Yo kapab genyen 30 mm (youn pouseka) de longe.

Kontwòl

Se frèz, shalòt, patat, ak pòmdetè mawoka yo domaje pi souvan. Si n'ap plante plant sa yo epi nou te konn wè mawoka nan tè a, nou kapab mele 3 gwo kiyè (kiyè soup) Sevin nan chak galon dlo pou wouze plant yo lè n'ap pike yo nan tè a.

10. Mouch blan.

Non laten: Aleyrodidae

Mouch blan: Yon fèy ki gen mouch blan sou li (vre lajè)

Nan sèk: Adilt (nou fè l' gwo)
(Desen soti Rodale Press)

Mouch blan yo nan menm fanmi avèk pichon ak fo pichon. Genyen kèk kote yo rele yo papiyon, men yo pa papiyon tout bon. Yo toupiti, vè 2 mm (youn dizyèm pou) konsa. Yo tou blan epi yo gen zèl ki laj ki fè yo sanble ti mouch. Yo sanble yo gen lasi dou yo. Nou fasil rekonnèt yo paske yo pa renmen rete pou kont yo. Lè nou bare yo, yo tout soti yon sèl kou. Lè yo fè sa yo sanble yon ti nyaj. Si nou gade anba fèy yo n'ap wè ze avèk nenf yo ki sanble ti mòso koton tou blan.

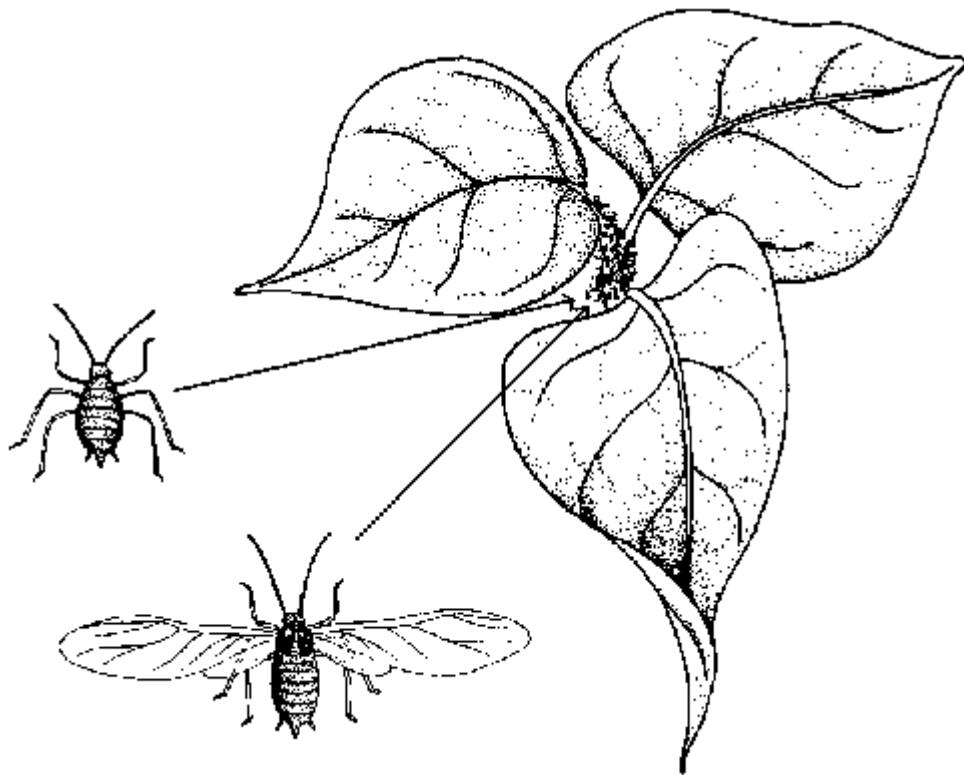
Mouch blan yo souse jenn fèy yo pa anba ki fè plant yo vin fèb. N'ap wè fèy yo tanmen vin jòn. Yo manje bèjèn, bwokoli, chou, konkonm, pòmdetè, sitris, tomat ak anpil lòt bagay toujou.

Kontwòl

Se valè pitit mouch blan yo fè ki fè yo vin yon gwp pwoblèm nan jaden-- apre yo jwenn yon plant pèple vit. Donk, lè nou wè mouch blan nan jaden, nou gen pou nou aji vit vit.. Eseye aspèje ak Dlo Savon. Si sa pa ban nou souf nou kapab aspèje ak Dlo Nim, Dlo Tabak, Malathion, Cygon oswa Rotenone. Pwodwi sa yo p'ap touye ze yo. Donk, si ou wè mouch blan gentan fè ze, nou bezwen tounen pou aspèje ankò apre ze yo kale.

11. Pichon.

Non laten: Aphididae

Pichon: pichon san zèl, pichon ak zèl,
pichon sou fèy (vre lajè)
(Desen soti Rodale Press)

Ayisyen renmen mo pichon. Yo bay non sa a pou plizyè kalite ensèk ak lòt bêt toujou. Nou te mete ensèk sa nou rele pichon yo nan kat (4) gwoup-- pichon, fo pichon, kal avèk akaryen. Nou te gentan pale sou fo pichon, kal ak akaryen deja.

Pichon yo se ensèk tou piti. Po yo mou-- nou kraze yo fasil ak dwèt nou. Yo fè anpil dega nan jaden nou yo. Genyen sa k' gen koulè vèt, nwa, blan, wouj epi mòv tou. Genyen sa ki gen zèl, genyen sa ki pa gen zèl. Yo gen longè 2 mm jiska 5 mm (youn dizyèm jiska youn senkyèm pou).

Pichon souse likid (sèv) ak dlo ki anndan fèy yo, branch yo, ak fwi yo. Sa k' pi red toujou-- yo konn pote mikwòb ki kapab fè plant yo malad. Donk, kontwòl pichon anpeche kèk maladi tonbe sou jaden nou. Pafwa lè nou di yon moun madichonnen jaden nou an se pichon ki madichonnen li.

Pafwa lè nou wè pichon (oubyen fo pichon) n'ap wè anpil foumi. Foumi renmen yon siwo pichon yo lage sou plant yo. Yo sitèlman renmen li y'ap ede pichon yo. Y'ap pote pichon yo kote gen manje pou yo manje, y'ap pwoteje yo tou. Anpil fwa, lè nou aspèjè pou pichon, foumi yo disparèt tou.

Pichon pa nan moun pa. Mwen pa kwè ou ka jwenn yon plant yo pa renmen manje sitou pyebwa. Si nou pate genyen ensèk ki renmen manje yo li pa ta posib pou nou fè jaden ditou.

Lè pichon manje sou pye sitris (Sa vle di zoranj, chadèk, sitwon, panplimous, limonfrans, epi mandarin), yo fè fèy k'ap soti yo tòde epi malfòme.

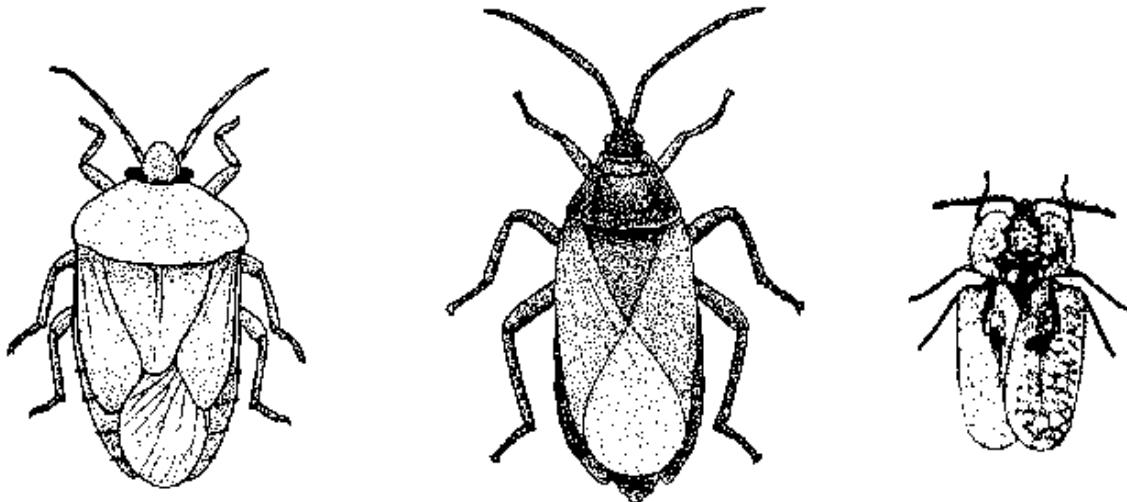
Kontwòl:

Pou ede nan kontwòl pichon nou bezwen pran swen pou nou pa touye bon ensèk ki manje yo. Koksinòl, chwal zonbi, epi zèl dantèl vèt-- tout manje pichon.

Benediksyon pou nou, pichon yo mouri fasil. Gendelè ou kapab aspèje yo ak dlo sèlman pou touye yo. Genyen plizyè ensektisid ki touye pichon: Nou kapab aspèje ak Dlo Savon, Dlo Nim, Dlo Grenn Kachiman/Kowosòl, Dlo Piman, Dlo Tabak, Cygon, Ambush, Summicidin, oswa Malathion.

12. Pinèz.

Non laten: Hemiptera

Vre longè: _____ Vre longè: —
 Kèk kalite pinèz (Pinèz zèl klè sou bò dwat)
 (Desen pinèz zèl klè soti USDA, lòt soti Rodale Press)

Genyen anpil kalite pinèz. Genyen pinèz nou tout rekonnèt. Men, li posib genyen kèk nou pako rekonnèt. Pinèz yo gen lajè 5 mm jiska 15 mm (youn ka jiska demi pou). Genyen sa k' gen koulè vèt, gen sa k' gen koulè mawon epi genyen ki pote plizyè koulè. Genyen toujou ki gen zèl yo tou klè avek kèk ti tach nwa sou yo. Genyen ankò kèk varyete santi mal si nou kraze yo ak dwèt nou. Tout pinèz konn souse manje yo. Genyen ki konn souse plant, genyen ki konn souse lòt ensèk

Tout pinèz kwaze zèl yo sou do yo ki fè nou wè yo gen mak tankou **X** sou do yo. Se sa k' fè nou destenge pinèz yo ak lòt ensèk.

Genyen yon kalite pinèz nou p'ap fasil rekonnèt kòm pinèz. Se pinèz zèl klè a. Nan pinèz sa yo nou p'ap wè mak **X** sa a fasil. Nou fasil kwè pinèz zèl klè yo se pichon yo ye paske yo piti anpil. Men, nou selman gen pwoblèm ak pinèz zèl klè sou bèjèn, manyòk, lamveritab, epi pafwa pòmdetè ak tomat.

Pinèz yo manje pwa, pòmdetè, tomat, piman, bèjèn, mayi, chou, chouflè, bwokoli, kalalou, konkonom, melon, jounou, koujèt, zepina, ak lòt plant toujou.

Se pa tout pinèz ki nwi nou, genyen kèk ki manje lòt ensèk. Men nou pa wè sa yo souvan.

Kontwòl

Si pinèz zèl klè ap fè twòp dega nan jaden, nou kapab vle aspèje ak Malathion oswa Sevin. Pou lòt pinèz yo nou kapab aspèje ak Rotenone, Sevin, Ambush, Sumicidin oswa Dipterex.

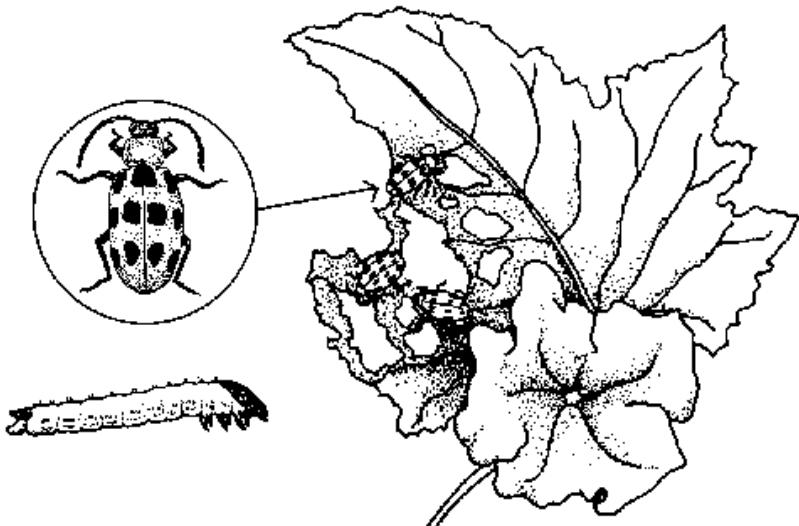
13. Podi. (Karab)

Non laten: Coleoptera

Podi se yon gwo gwoup ensèk. Yo tout genyen yon po ki di ap kouvri zèl yo lè yo p'ap vole. Se sa k' fè nou rele yo podi. Genyen plizyè kalite podi, epi se pa tout ki pwoblèm pou nou. Koksinòl, podi tè, ak koukouj se bon ensèk ki fè pati podi. Genyen kèk podi ki konn nwi jaden nou yo men nan pifò sikontans pa genyen ase pou ban nou pwoblèm. Men, pafwa yo vin pi plis epi se lè sa a yo kapab anmègde jaden nou yo. Genyen sèt (7) kalite podi ki nwi nou pi fasil. Genyen lòt toujou men nou pa kapab diskite yo tout.

a. Podi konkonm.

Non laten: Diabrotica spp., Acalymma spp.

Vre longè adilt: —

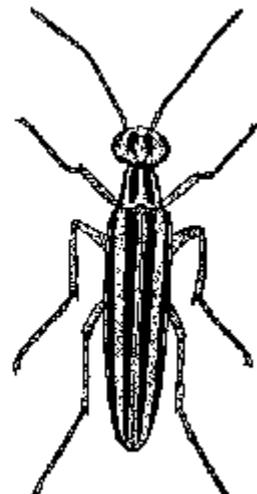
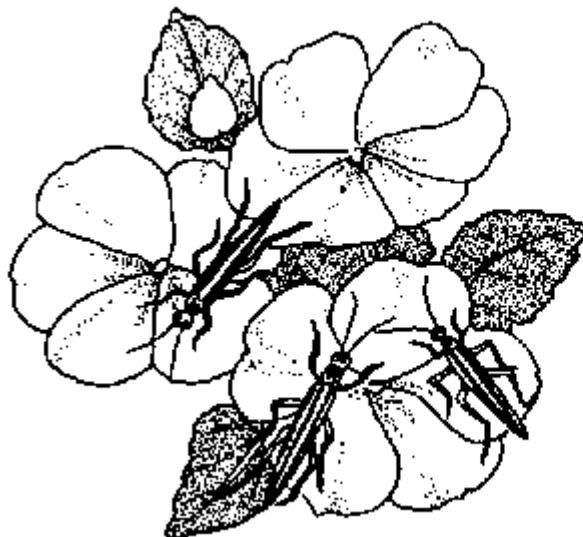
Podi konkonm ap manje sou fèy, (nan sèk nou fè adilt la gwo pou ou kapab wè li pi klè), anba se desen lav la.
(Desen soti Rodale Press)

Podi Konkonm yo genyen kò ki pi long pase lajè yo. Yo genyen longè 5 mm (youn ka pou). Tèt yo nwa epi kou yo gen koulè wouj. Sou do yo gen koulè wouj oswa vèt ki pote tach oubyen rèl koulè nwa. Lav yo se vè koulè jòn ki genyen tèt mawon ak yon tach koulè maron sou ke yo. Lav yo gen longè 12 mm (demi pou).

Podi kokonm konn manje fèy ak flè plant yo. Lefini, yo konn pote move mikwòb ki kapab fè plant yo malad. Se pwa, pwatann, pwafrans, mayi, konkonm, melon, joumou, ak koujèt yo renmen manje. Lav yo manje rasin plizyè kalite plant nan jaden.

Kontwòl

Si nou wè podi konkonm nan jaden epi si nou wè y'ap fè twòp domaj, nou kapab aspèje ak Dlo Nim, Decis, Rotenone, oswa Sevin.

b. Podi bouton.*Non latent: *Epicauta spp.**

Vre longè: _____

Podi bouton: a göch-adilt ap manje fèy
a dwat-adilt-nou fè l' pi gwo pou ou ka wè l' pi klè.
(Desen soti Rodale Press)

Podi sa yo gen kò tou long tou. Yo gen longè 15 mm (2 tyè pou). Yo gen koulè nwa oswa gri epi pafwa yo gen rèl jòn sou do yo.

Podi bouton manje fèy yo avèk don yo. Kote yo manje sou don yo, yo fè yon bouton leve sou li. Se sa k' fè nou rele yo podi bouton. Yo manje pwa, pwa frans, bètrav, melon, pòmdetè, tomat, avèk lòt plant toujou.

Lè nou wè podi bouton yo fò nou pa manyen yo paske yo kapab lage yon move pwodwi sou nou k'ap fè bouton leve sou nou tou.

Kontwòl

Si nou wè podi bouton nan jaden epi si nou wè y'ap fè twòp domaj, nou kapab eseye wete yo ak pwòp men nou (sonje pou mete gan kawòtchou si n'ap fè sa). Si sa pa ban nou souf nou kapab aspèje ak Dlo Nim, Decis, Dipterex, oswa Sevin.

c. Podi pwa.*Non laten: Ceratoma trifurcata & Ceratoma facialis*

Vre longè adilt: —

Podi pwa: adilt ak lav (vè).

(Nou fè yo pi klè pou ou kapab wè yo pi klè)

Desen soti USDA

Podi pwa se podi ki gen lajè 7 mm (youn tyè pou) konsa. Genyen 2 kalite. Yo toude genyen tèt nwa. Yon kalite kou wouj ak kò wouj takte nwa. Lòt kalite genyen kou nwa ak kò nwa ak 6 tach wouj. Nou pa fasil wè yo paske yo renmen manje nan lèswa oswa lè niaj yo bouche solèy la. Lav yo se yon vè blan ki gen yon kò fen. Lav yo gen longè 10 mm (demi pou).

Yo manje pwa, pwatann, ak pwafrans. Adilt yo manje fèy yo ak gous yo. Kote yo manje yo kite yon twou. Si yo manje anpil y'ap fin manje fèy yo nèt. Lav yo manje anndan rasin yo.

Kontwol

Si nou wè podi pwa nan jaden epi si nou wè y'ap manje sou plis pase 1 gous pa plant, nou kapab vle aspèje ak Dlo Nim, Rotenone, Decis oswa Sevin.

d. Podi fèy.

Non laten: Ceratoma spp. & Diabrotica spp.

Podi fèy se yon gwo gwoup podi. Genyen plizyè kalite podi fèy. Podi Konkomm ak Podi Pwa nan fanmi sa a tou. Yo tout gen longè 5 mm jiska 7 mm (youn ka pous) konsa. Kèk kalite gen koulè preske tou jòn pal oswa tou vèt pal avèk kèk tach yon koulè pi fonse sou do li. Genyen lòt kalite ki gen koulè wouj takte nwa oswa nwa takte wouj. Yo tout genyen tèt ki nwa. Lav podi fèy yo se yon ti vè blan.

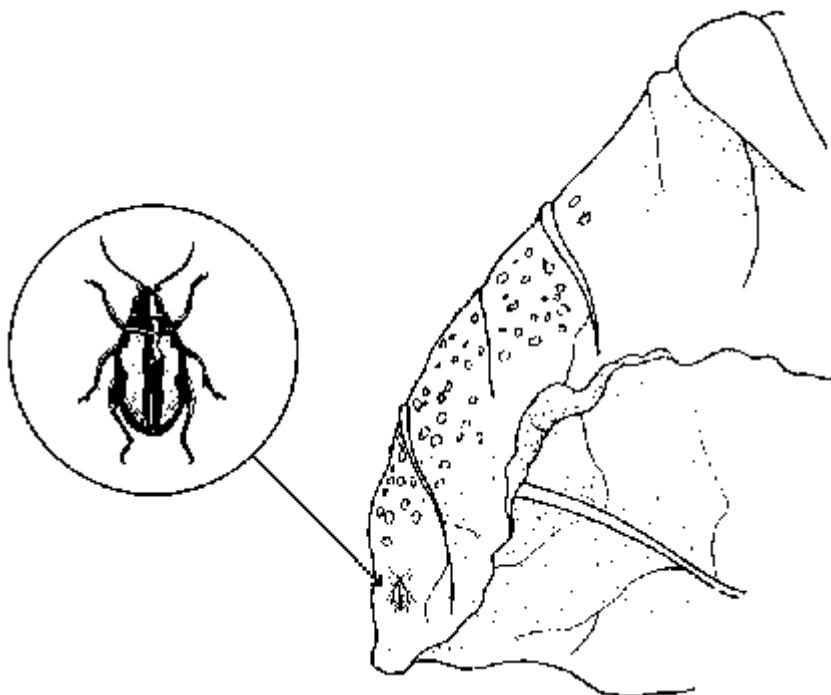
Podi fèy yo renmen manje pwa ak pwafrans men yo konn manje lòt legim tou tankou tomat. Lè adilt yo manje yo fè twou nan fèy yo oswa nan gous yo. Yo kapab preske fin manje fèy yo si yo anpil. Lav yo manje rasin yo ki kapab fè plant la fèb oswa fè l' mouri. Yo konn pote maladi bay plant yo tou.

Kontwòl

Si nou wè podi fèy yo epi si y'ap fè twòp domaj (plant yo kapab tolere kèk domaj) nou kapab aspèje ak Dlo Nim, Decis, Sevin oswa Diazinon.

e. Pis.

Non latent: Epitrix spp. & Phyllotreta spp.

Vre longè: –
 Pis ak domaj sou fèy
 (Nan sèk nou fè pis pi gwo pou ou ka wè li pi klè)
 (Desen soti Rodale Press)

Pis yo se podi tou piti tankou pichon. Yo gen lajè 2 mm (youn dizyèm pou) konsa. Genyen plizyè kalite. Yo tout genyen yon po ki di-- se nan fanmi podi yo ye. Yo gen koulè nwa epi souvan yo genyen ti tach oswa rèl koulè blan oubyen jòn sou do yo. Yo genyen pye espesyal ki pou fè yo sote. Lè yo sote yo sanble pis nou konn wè sou bêt nou yo. (Malgre sa, yo pa nan menm fanmi ak pis ki nwi bêt nou yo.) Si nou manyen yon fèy kote yo chita se lè sa n'ap wè yo sote.

Yo manje anpil bagay nan jaden. Chou, chou flè, bwokoli, tabak, ak pòmdetè-- tout se manje yo. Nan peyi cho yo fè gran dezòd nan bèjèn. Pafwa yo manje tomat ak piman tou.

Lè adilt yo manje fèy yo, yo fè yon bann ti twou nan fèy yo jiskaske fèy yo sanble yon paswa. Lav yo konn manje rasin plant yo.

Kontwòl

Si nou wè pis nan jaden epi si nou wè y'ap fè twòp domaj, nou kapab aspèje ak Rotenone, Dlo Nim, Malathion, Decis, Sumicidin, Ambush, oswa Sevin. Plant yo kapab tolere kèk doamaj pis. Li p'ap tèlman nesesè pou aspèje si yo manje mwens ke 1 tyè nan fèy yo.

f. Podi Patat.

Non laten: Cassidinae

Nou konn tandem plizyè lòt non pou Podi Patat tankou Ti mouton oswa Kabrit san kèn. Yo bay yo non sa yo poutèt valè fèy yo kapab manje. Sa se yon bèt ki kapab fè anpil dega nan jaden patat. Yo sanble koksinòl men yo pi gwo pase yo. Adilt yo gen tèt nwa. Yo kapab genyen de ti mak wouj sou tèt yo ki sanble je tou. Femèl yo gen do wouj. Mal yo gen koulè ki tou jòn-vèt ak anpil ti tach nwa sou do. Adilt yo gen longè 8 mm jiska 10 mm (youn tyè jiska demi pou).

Lav yo gen koulè jòn pal. Yo tou kouvri ak ti plim nwa. Epitou, yo gen yon bagay nwa so ke yo. Lav yo koube ke yo sou do epi yo pote bagay nwa anwo konsa. Donk, lè ou gade yo anlè ou wè yo gen koulè nwa poutèt bagay nwa yo pote sou do. Lav yo gen longè 4 mm jiska 10 mm (youn ka jiska demi pou).

Men sa Podi Patat yo fè. Adilt yo ponn ze yo sou fèy yo. Yo mete plizyè ze kole ansanm. Lè ze yo kale, lav yo tanmen manje sou plas. Lav yo pa mache anpil, yo manje ansanm sou menm fèy. Lav yo manje jiskaske yo kite zo bwatat ase dèyè. Lè lav yo tounen adilt yo manje fèy yo toujou. Se adilt ki deplase pou enfèkta lòt plant. Podi patat pèple anpil ki pèmèt yo detwi yon jaden patat nan youn sèl semèn.

Se patat sèlman Podi Patat yo manje. Nou konn pase plizyè ane san nou pa wè yo. Men, lè yo vini yo vini di.

Kontwòl

Lè nou gen yon jaden patat se pou nou toujou fè kontwòl nan jaden pou wè si pa genyen Podi Patat la, sitou si nou tandem gen Podi Patat nan peyi a. Si nou detwi adilt yo menm moman yo tonbe nan jaden li posib n'ap anpeche yo detwi patat yo. Pa egzanp, de (2) fwa mwen te jwenn 1 sèl grenn podi patat nan jaden mwen an. Chak fwa mwen te peze sa mwen te jwenn pou touye li. Mwen pa t' janm genyen pwoblèm ak yo.

Si, malgre tout jefò nou fè, Podi Patat vin twòp nan patat, nou kapab aspèje ak Dlo Nim, Sevin, Rotenone, Diazinon oswa Ambush.

Ensektisid pa touye adilt yo fasil. Nou bezwen aspèje chak 10 a 15 jou pou nou kapab touye tout lav yo. Si nou toujou aspèje pou touye lav yo, yo pa kapab vin adilt ki kapab ponn ze ankò. Gendelè si nou aspèje yon sèl fwa, nou p'ap gen pwoblèm ak yo. Li miyò si tout moun nan yon zòn mete tèt yo ansanm pou aspèje. Si nou pa fè sa, adilt ap toujou soti yon jaden pou anvayi lòt.

g. Towo Kokoye.

Non laten: Oryctes rhinoceros

Sa se yon gwo podi-- adilt la kapab gen longè 50 mm (2 pou). Li tou nwa lè li gwo. (Yo gen koulè mawon fonse lè yo fèk fèt.) Nou fasil rekonnèt li paske li gen yon gwo kòn sou tèt li. Lav li a se yon gwo vè. Vè sila kapab gen longè 100 mm (4 pou) lè li gran.

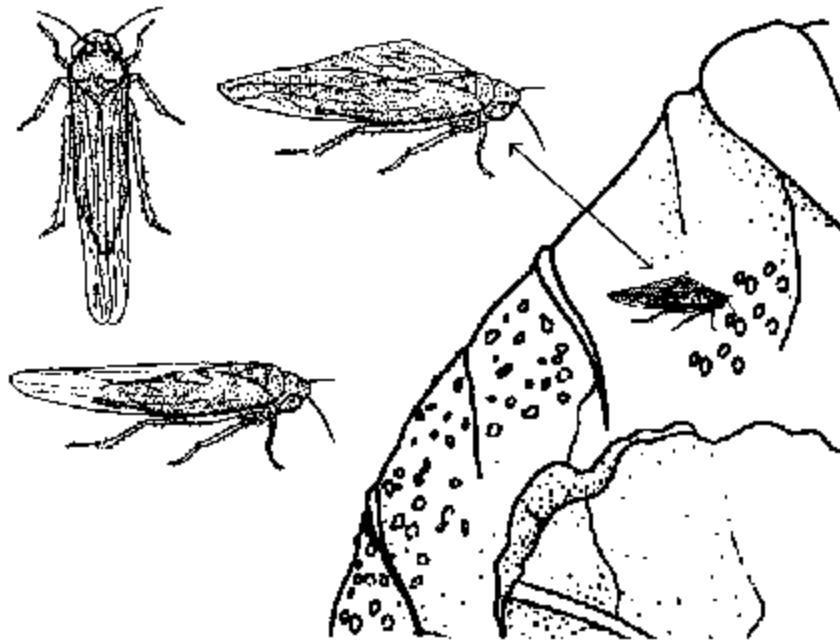
Men plan lavi li. Adilt la ponn ze li yo sou vye pay, bwa, chouk, elatriye k'ap pouri atè. Ze yo kale epi vè yo soti. Apre 150 jou konsa, lav la tounen adilt. Adilt la vole monte nan pye palmis oubyen pye kokoye yo epi yo manje boujon ki pèmet plant la mouri. Adilt la kapab viv pou apepre 90 jou avan li mouri.

Kontwòl

Si nou gen pwoblèm ak towo kokoye men sa pou nou fè. Nou dwè toujou pwòpte bò pye palmis ak bò pye kokoye yo. Sitou, nou dwè retire vye chouk kokoye ak vye bwa kokoye ki kouche atè. Konsa adilt yo p'ap jwenn yon kote pou yo ponn ze yo kote lav yo kapab jwenn manje pou yo manje.

14. Sotèz.

Non laten: Cicadellidae

Vre longè: —

Sotèz ap souse fèy.

(a gòch nou fè yo pi gwo pou ou ka wè yo pi klè)

(Desen soti Rodale Press)

Sotèz yo se ti ensèk ki sanble ti krikèt vèt toupti. Yo gen longè 5 mm (youn ka pou) konsa. Lè ou manyen fèy kote yo chita yo sote. Se sa k' fè nou rele yo sotèz. Jenn sotèz yo pa gen zèl epi yo manje anba fèy yo. Sa ki pi rèd toujou, sotèz konn pote move mikwòb avèk yo ki kapab fè plant yo malad.

Sotèz manje pwatann, pwa, seleri, bèjèn, pòmdetè, zoranj, sitwon epi chadèk, ak lòt bagay toujou.

Kontwòl

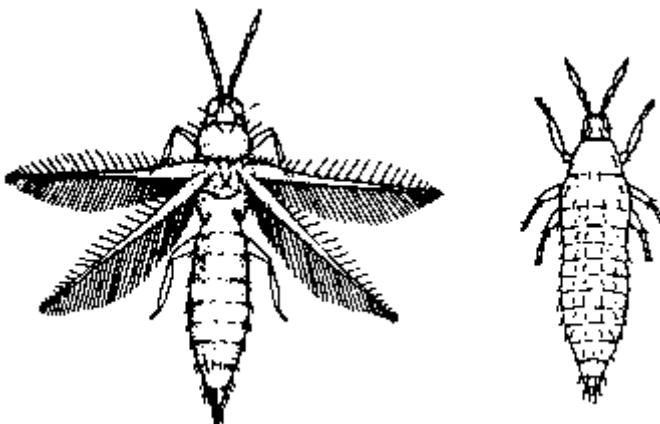
Si sotèz ap domaje plant yo twòp, nou kapab aspèje ak Sevin, Dlo Tabak, Rotenone, Cygon, Ambush, Sumicidin, Dipterex, oswa Malathion.

15. Towo.

Genyen anpil bêt diferan nou konn rele towo. Li nesesè pou nou destenge ant yo. Donk, pou enfòmasyon osije towo ki atake bannann wè **Tyogann** nan pati **Charanson**. Pou enfòmasyon konsènan towo ki atake patat, wè **Ti landeng** nan pati **Charanson**. Pou enfòmasyon osije towo ki manje boujon kokoye wè **Towo Kokoye** nan pati **Podi**.

16. Trips.

Non laten: Thrips tabaci

Vre longè: -

Trips: adilt ak nenf

(Nou fè yo gwo anpil pou ou ka wè yo pi klè)

(Desen soti Ariaona Agr. Exp. Station)

Trips se ensèk pi piti nou genyen nan jaden nou. Yo gen laje 1 mm (youn ventyèm pou) konsa.

Yo renmen manje nan kilti fanmi zonyon. Sa vle di zonyon, pwawo, shalòt, epi lay. Yo kite ti mak blanch toupiti sou siv yo (Genyen mikwòb ak lòt ensèk ki fè ti mak blan sou siv yo tou.) Si yo dire sou plant yo, yo fè pwènt siv yo mouri epi fèy yo kapab mouri nèt. Si nou wè domaj sa a, se trips ki la. Nou bezwen gade byen si nou vle wè trips yo, tèlman yo piti. N'ap jwenn trips selman sou plant nan fanmi zonyon ak nan plizyè kalite flè, sitou flè sitris. Sa ki nan flè yo pa ban nou pwoblèm fasil.

Kontwòl

Lè nou tanmen wè domaj trips sou siv yo se lè sa a pou nou aspèje. Nou kapab aspèje avèk Sevin, Malathion, Cygon, Ambush, Decis, oswa Rotenone. Nou gen pou aspèje chak 15 jou.

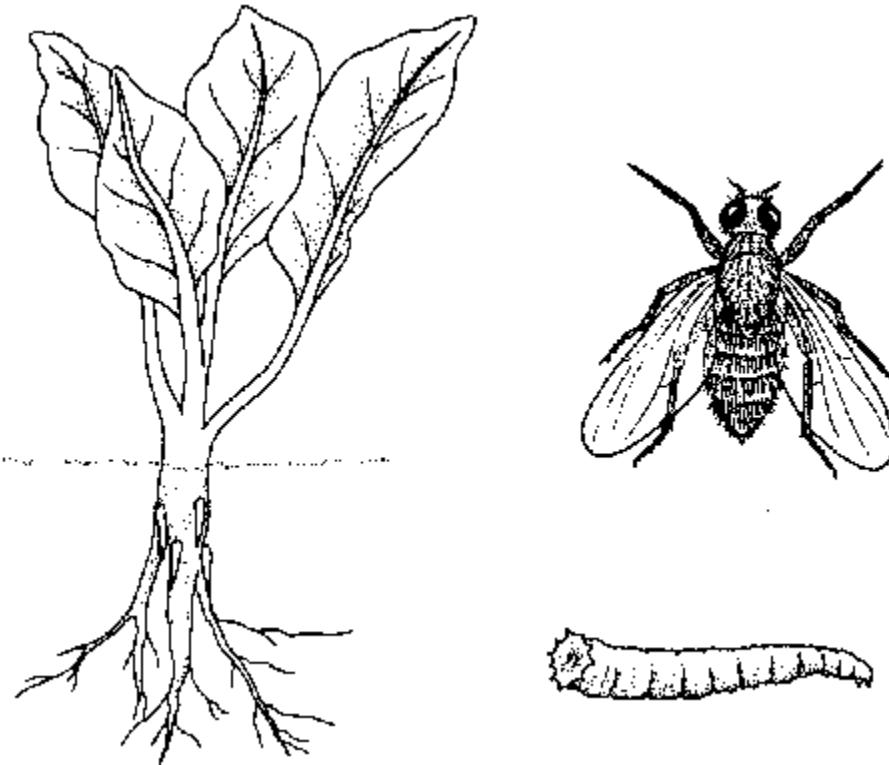
17. Vè.

Non laten: Diptera & Elateridae

Vè yo se lav mouch oubyen podi. Sa ki pati mouch yo pa gen pye ditou. Genyen yon bann kalite vè. (**Vè tè pa ensèk . Vè tè itil jaden nou anpil.**) Men kèk vè n'ap jwenn nan jaden nou yo:

a. Vè rasin.

Non laten: Hylemya brassicae & Delia radicum

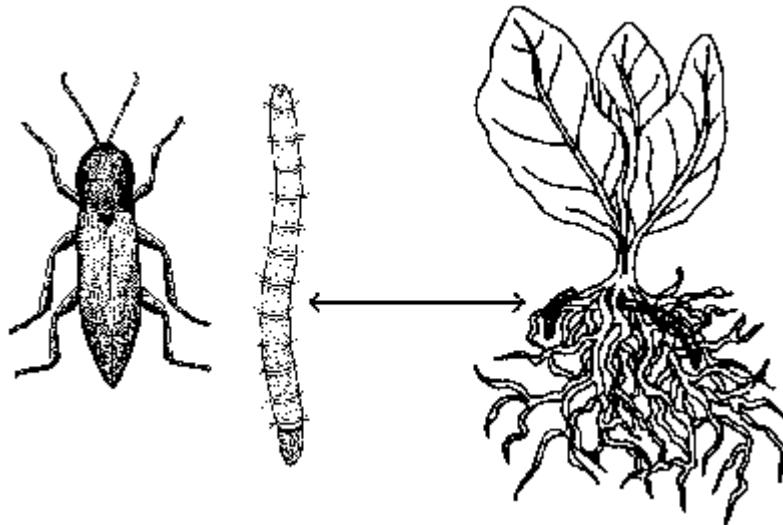
Vre longè lav la: —

Vè rasin: a gòch-vè rasin ap manje rasin plant la;
a dwat- vè (lav) ak mouch (adilt).
(Desen soti Rodale Press)

Vè sa yo gen koulè blan epi yo gen longè 5 mm (youn ka pous) konsa. Yo se lav kèk kalite mouch. Yo fouye nan tij epi nan rasin plant yo. Si sa pa ase pou touye plant yo, vè sa yo konn pote mikwòb (bakteri ou fonji) ki kapab touye plant yo. Se kilti fanmi chou yo renmen plis: sa vle di chou, chou flè, bwokoli, radi ak navè.

Kontwòl

Genyen kèk podi ki manje vè sa yo. Men, si nou toujou gen pwoblèm ak vè sa yo, nou kapab simen kèk poud Diazinon oubyen Dipterex nan tè a pandan n'ap plante. Sa kapab ede diminye pwoblèm vè rasin.

b. Vè di.*Non laten: Elateridae*

Vre longè lav la: _____

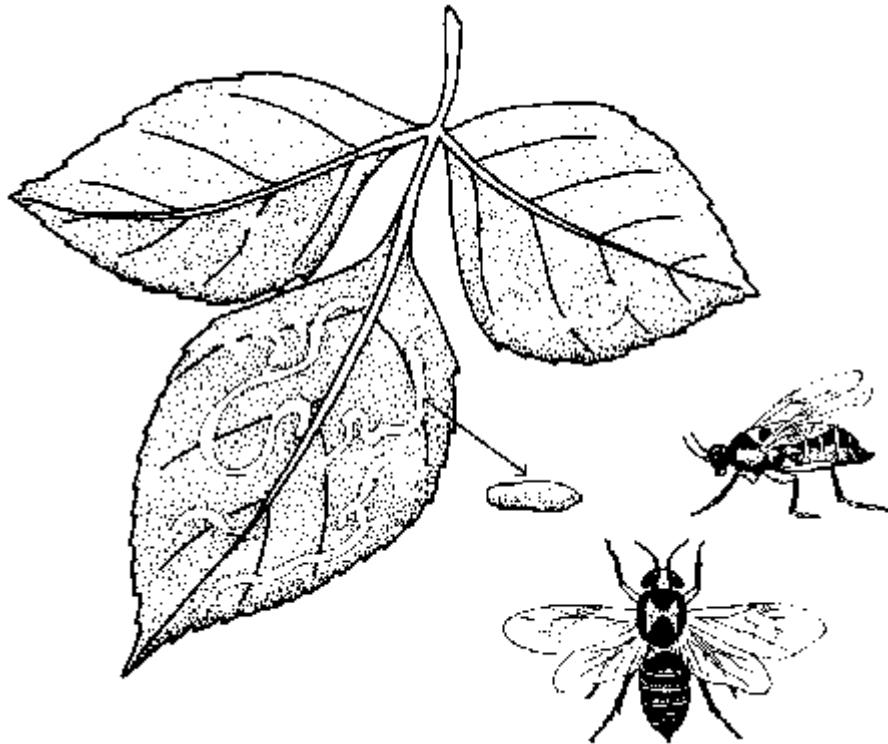
Vè di: adilt ak lav (nou fè yo pi gwo pou ou ka wè yo pi klè)

A dwat: vè yo sou rasin yon plantil
(Desen soti Rodale Press)

Vè sa yo se lav kèk kalite podi. Yo gen koulè mawon ou wouj. Yo gen yon po ki di. Yo gen longè 12 mm jiska 26 mm (demi pouj jiska youn pouj). Yo manje rasin tout kilti fanmi chou, patat, avèk pòmdetè tou.

Kontwòl

Nou kapab simen Dipterex oubyen Diazinon menm jan nou fè pou vè rasin si vè di yo konn ban nou pwoblèm nan jaden nou.

c. Vè fouye.*Non latent: Liriomyza spp.*

Vre longè: —

Vè fouye: fèy ak domaj vè

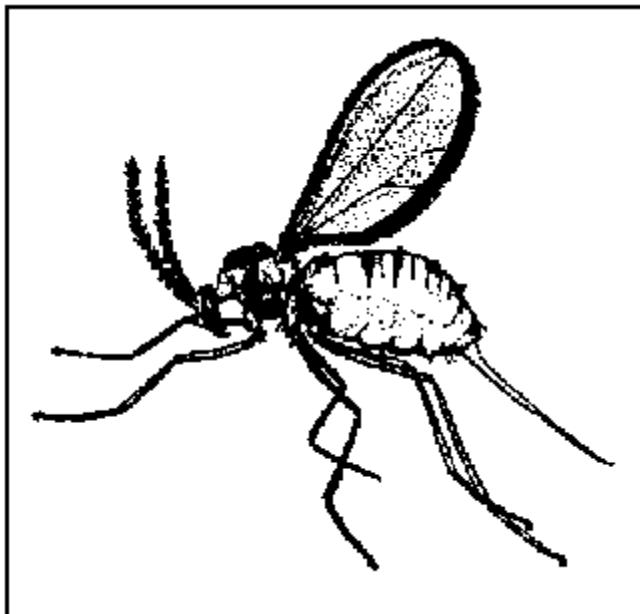
Vè ak mouch yo (nou fè yo pi gwo pou po ka wè yo pi klè)
(Desen soti Rodale Press)

Vè fouye yo se vè nou preske pa konn wè ditou, malgre y'ap fè dega nan jaden nou yo. Vè sa yo gen lajè 1 mm jiska 2 mm (youn ventyèm jiska youn dizyèm pou) konsa. Yo se lav kèk kalite mouch.

Men sa k' pase avèk yo. Mouch la vizite fèy plant la epi li ponn ze li yo sou fèy yo. Lè ze yo kale, ti vè yo soti antre nan fèy yo. Yo manje anndan fèy yo. Ou konnen yo piti anpil pou yo kapab manje anndan fèy konsa. Se poutèt sa nou pa wè yo tou. Men nou fasil wè domaj yo fè. Lè yo manje yo kite yon ti tras blanch nou fasil wè nan fèy yo. Si nou gade byen, n'a wè tras la parèt byen fen epi li vin pi gwo. Sa se paske vè a ap grandi antan l'ap manje. N'ap wè domaj vè fouye sou fèy pwa, pwatann, chou, leti, piman, pòmdetè, navè, shalòt epi lòt bagay toujou.

Kontwòl

Se pa souvan vè fouye fè ase domaj ki pou fè nou okipe yo. Men, si domaj la vin twòp, nou kapab vle aspèje ak Dlo Tabak, Dlo Nim, Diazinon Ambush, oswa Cygon lè nou tanmen wè ti tras sou fèy yo.

d. Vè pitimi.*Non latent: Contarinia sorghicola*

Vre longè: –
 Mouch vè pitimi-nou fè li pi gwo pou ou ka wè li pi klè
 (Desen soti USDA)

Adilt vè pitimi se ti mouch tou piti--yo gen longè 2 mm (youn dizyèm pou) konsa. Yo gen koulè wouj. Yo sanble yon ti marengwen tou wouj. Lav yo se ti vè ki gen longè 2 mm (youn dizyèm pou) lè yo gwo.

Lav yo manje anndan gress pitimi yo avan gress yo fin fòme. Si genyen anpil vè pitimi nan pitimi pa nou, grap yo p'ap fin fòme gress.

Kontwòl

Men sa pou nou fè pou nou kapab anpeche vè pitimi detwi pitimi nou. Lè grap yo kòmanse fòme, sa vle di lè y'ap flèri, nou dwe fè enspeksyon jaden chak jou ant 10 è di maten ak 1 è nan apremidi. Si nou jwenn plis pase 2 mouch vè pitimi pa grap nou gen pou aspèje ak Diazinon, Cygon, oswa Sevin. Li enpòtan anpil pou nou fè sa avan gress yo fòme, apre sa l'ap twò ta-- mouch ap deja gentan mete ze sou plant yo epi lav ap gentan antre nan flè yo Lè lav yo antre nan gress, ensektisid pa ka jwenn yo la pou touye yo..

Apre premyè aspèsyon nou dwe gade jaden ankò pandan twa a senk jou. Si nou toujou wè omwens 2 mouch pa tèt pitimi, se pou nou aspèje ankò.

e. Vè zepi mayi.

Non laten: Euxesta spp.

Vè zepi mayi se yon ti vè ki gen koulè blan. Yo gen longè 10 mm (demi pou) lè yo gran. Adilt yo se ti mouch ki gen longè 5 mm (youn senkyèm pou). Mouch yo gen rèl nwa sou zèl yo.

Adilt yo ponn ze yo nan bab mayi. Ze yo kale epi ti vè yo manje epi yo desann nan zepi. Si nou kale zepi yo lè sa a, n'ap jwenn yon bann vè sou pwènt zepi yo. Lè lav yo fin grandi yo fè pipa yo nan bab la.

Kontwòl

Si nou konn gen domaj vè zepi mayi oswa si nou wè anpil mouch vè zepi mayi nou kapab aspèje ak Dipterex, Ambush, oswa Malathion depi bab yo tanmen parèt chak 10 jou jiskaske bab yo vin sèch.

(TWA BET KI SWIV SE BET KI NWI NOU DEYO JADEN AN)

18. Ravèt.

Non laten: Blattidae

Ravèt yo se move bét bò lakay nou. Yo fè plis aktivite lannwit, epi lajounen yo kache kote ki gen fènwa. Pi gwo pwoblèm yo ban nou an se move mikwòb yo pote ki kapab fè nou malad. Si yo mache sou manje nou oswa sou zafè nou genyen pou manje tankou asyèt, gòdèt, ak bòl, yo kapab kontamine yo ak mikwòb. Se yon gwo danje.

Kontwòl

Si lakay nou pwòp n'ap genyen mwens pwoblèm avèk ravèt yo. Men, si lakay nou pwòp epi yo toujou ban nou pwoblèm, nou kapab simen Asid Borik nan tout kwèn kay nou anba pye miray la. Nou kapab achte Asid Borik nan fanmasi. Sonje Asid Borik se yon pwazon. Pa kite li yon kote ti moun kapab jwenn li.

19. Marengwen (moustik).

Non laten: Culicidae

Nanpwen moun ki pa konnen ensèk sa yo. Preske pa genyen yon kote nan lemonn ki pa genyen marengwen. Marengwen yo pote mikwòb ki ban nou malarya ak lòt maladi tou. Donk, annou fè jefò pou diminye kantite marengwen ki genyen sou latè.

Men lavi marengwen. Adilt femèl yo mode moun oswa bêt pou pran san li. Lè yo gen san, yo gen dwa ponn ze yo. Yo ponn ze yo sou dlo epi ze yo kale nan dlo a. Lav yo fè kèk jou nan dlo epi yo tounen adilt ki soti nan dlo a. Marengwen yo pa ponn ze yo ni kote dlo a ap deplase ni nan dlo sale. Men, kote dlo chita, se la yo ponn ze yo.

Kontwòl

Genyen kèk ensèk ki manje lav marengwen nan dlo tankou demwazèl, men nou toujou gen marengwen depase sa nou bezwen. Men de (2) bagay pou nou fè:

- A. Pa kite dlo chita lakay. Vye bokit, mamit ak lòt bagay ki pran dlo lapli sèvi pou bay marengwen yon kote pou ponn ze yo. Genyen ase marengwen sou latè, nou pa bezwen ede yo vin pi plis.
- B. Sèkle oubyen taye zèb bò lakay epi nètwaye tout fatra ki kote kay la. Marengwen yo renmen kache anba zèb yo epi anba fatra nan solèy cho.

20. Tik.

Non laten: (Acari) Ixodidae

Tik yo se ti bèt ki souse san bèt nou yo epi pafwa san pa nou tou. Yo konn pote maladi ban nou ak bèt nou yo. Tik yo pa ensèk. Yo nan fanmi ariyen ak akaryen.

Kontwòl

Si genyen tik sou nou, men de bagay nou kapab fè:

- A. Retire li ak yon ti pens. Nou bezwen pran swen lè nou fè sa pou nou pa kite tèt li dèyè lè nou rale kò li. Si tèt li rete dèyè li kapab bay enfèksyon. Donk, lè nou kenbe tik la, peze pens yo sou po nou pou nou sèten n'ap pran tèt tik la. Rale lantman.
- B. Pafwa si nou mete gaz blan oubyen vazelin sou tik l'ap fè li soti.

Si tik ap ravaje bèt nou, nou kapab benyen bèt ak kèk remèd. Yon galon remèd sa yo bon pou bèt ki peze 100 liv. Si li peze plis ke san liv (100 liv) n'ap bezwen plis pase youn galon. Pou bèt pi piti n'ap bezwen mwens. Men remèd yo:

<u>Pwodwi</u>	<u>kiyè soup pou chak- galon dlo</u>
---------------	--------------------------------------

Malathion 57% EC (Iwil)	3
Malathion 25% WP (poud)	7
Dipterex 95% SP (poud)	2

Si ou gen ajan vètèrinè disponib pou ede ou, li kapab bay kèk bèt yon remèd yo rele Ivomec. Ivomec va anpeche tik nwi bèt pou plizyè mwa, epitou l'ap detwi vè ki nan vant bèt yo tou.

Chapit 2

ENSEKTISID YO

Nan chapit sa n'ap pale sou pwodwi nou kapab sèvi pou touye ensèk yo. Pwodwi sa yo nou rele ensektisid. Nan chapit 1 nou te pale sou ensèk yo epi la nou te ban nou non ensektisid nou kapab sèvi pou touye ensèk yo. Isit n'ap ban nou konsèy ki jan nou gen pou sèvi ak ensektisid yo. Toujou li konsèy nou te bay nan komansman chapit 1 avan ou deside pou aspèje. Men plan chapit 2:

- A. Danje ensektisid yo**
- B. Ki jan pou nou sèvi ak ensektisid**
- C. Ensektisid nou kapab fè lakay nou**
- D. Ensektisid nou kapab achte**

A. DANJE ENSEKTISID YO

Tout ensektisid se pwazon. Se paske yo pwazon ki fè yo kapab touye ensèk yo. Konsa nou gen pou fè prekosyon paske yo kapab fè moun malad oswa touye yo. Tout ensektisid pa genyen menm fòs pou touye moun, gen kèk kapab touye nou fasil epi genyen sa k' pa ka touye nou fasil. Si yon ensektisid antre nan kò nou oubyen si li tonbe sou kò nou, se pa tout tan l'ap touye nou, men, li kapab fè nou malad. Genyen kèk pwodwi ki, depi yo antre nan kò nou, yo p'ap janm soti. Konsa, chak nou pran yon kou li vin ogmante nan kò nou-- y'ap domine sou nou jiskaske li kapab touye nou oswa ban nou maladi tankou kansè.

Genyen kèk ensektisid ki sitèlman move malere yo pa dwè sèvi ak yo bo lakay yo. Malare p'ap genyen ase rad espesyal pou kouvri kò li pou pwoteje tèt li. Lèfini, genyen anpil aksidan fèt ak pwodwi sa yo paske genyen moun lakay ki pa rekonnèt danje yo. Men move pwodwi yo:

Nuvacron
Tambo 440 EC
Methylparathion
Aldicarb
Furadan
Temik

Genyen lòt ensektisid toujou ki dire anpil ane nan kò nou epi yon jou y'ap fasil ban nou kansè oswa yon lòt maladi. Poutèt sa ensektisid sa yo pa fèt pou lòm itilize ditou. Men non yo:

Lindane
Chlorodane
DDT

Nenpòt ki jan, annou swiv konsèy sa yo pou nou pwotoje pwòp tèt nou ansanm ak lòt moun.

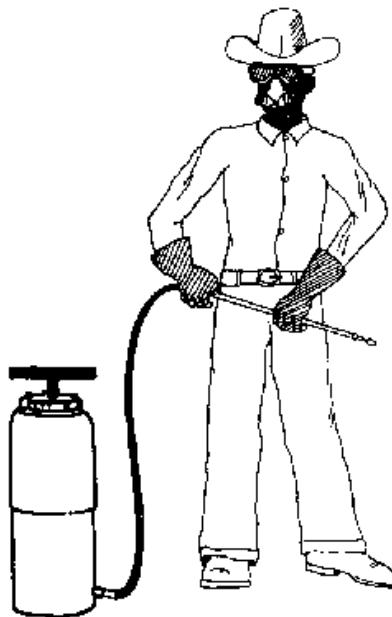
1. **Pa gade ensektisid yo nenpòt ki jan.** Pa egzanp, pa konsève yo nan boutèy kola. Si ou fè sa yon moun kapab fasil kwè se lwil li ye epi l'ap sèvi ak li pou fè manje. Genyen konbe moun nan Ayiti mouri oswa vin malad poutèt yo te genyen pwazon nan yon boutèy kola. Epitou, pa mete ensektisid yo nenpòt ki kote. Mete yo yon kote timoun ak lòt moun pa kapab mete men sou yo. Yo p'ap konn danje ensektisid la posede. Ekri **pwazon** sou nenpòt sache oubyen vesò ki genyen ensektisid ladan li.
2. **Konnen ensektisid n'ap itilize.** Genyen sa ki move pwazon, genyen sa k' pa twò move. Genyen sa k' kapab antre nan kò nou an fasil, genyen sa k' p'ap fè sa. Si nou konnen danje yon pwodwi posede nou kapab pi byen pwotoje kò nou an.
3. **Sèvi ak rad espesyal.** Pa aspèje pyeatè ak bout pantalon sou ou. Toujou mete chemiz manch long, pantalon long, soulye, ak chapo pandan ou ap aspèje.

Lè ou sèvi avèk kèk pwodwi ki pifò li bon pou ou mete lòt bagay tou. Mete gan fèt an kawòtchou, sitou ak sa k' kapab antre nan po ou. Mete bòt kawòtchou pou pwoteje pye ou. Epitou, lè nou sèvi ak ensektisid konsa li bon pou ou mete linèt espesyal yo fè pou anpeche pwodwi a antre nan je ou. Genyen toujou ensektisid ki ase fò pou fè ou mete yon mask espesyal pou anpeche pwodwi antre nan bouch ou. Ou kapab achte bagay sa yo nan kèk magazen kote yo vann ensektisid yo. Si yon pwodwi twò danjere epi ou pa gen rad espesyal, ou pa fèt pou sèvi ak pwodwi sila a ditou. Lè nou fin aspèje se pou nou mete lòt rad sou nou.

PA ASPEJE KONSA!

(Desen Soti **Gid Pepinyeris** pa Scott Josiah)

BON!

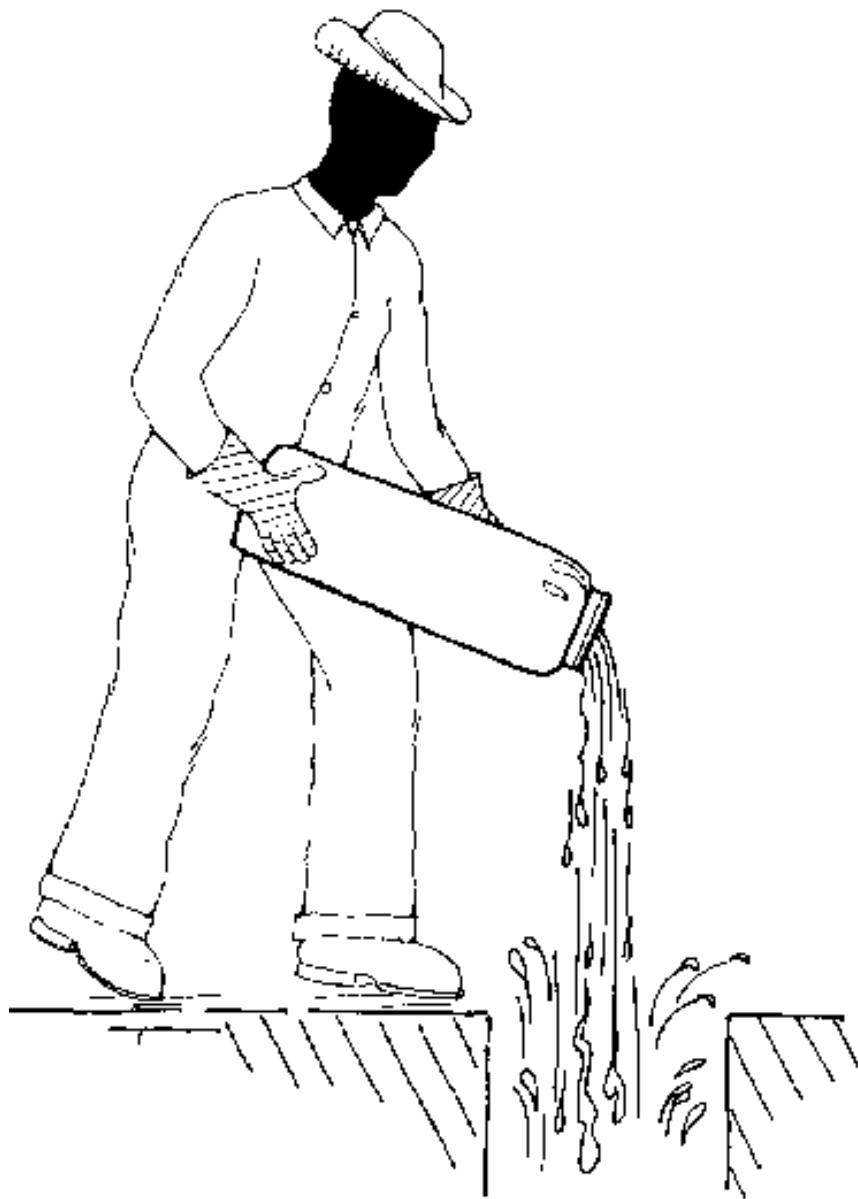
Yon nèg ki genyen tout kalite rad espesyal

(Desen Soti **Gid Pepinyeris** pa Scott Josiah)

4. **Pa sèvi ak menm vèso pou ensektisid ou konn sèvi pou manje.** Ou dwe genyen zouti apa pou li. Si ou mezire ak yon kiyè, pa sèvi menm kiyè pou manje. Si ou sèvi yon bokit pou melanje ensektisid, pa sèvi menm bokit pou manje oswa pou bwè.

Te gen yon ka lè yon moun te fè kafe ak dlo lapli yo te kenbe nan yon dwoum. Tout moun ki te bwè kafe sa a te ale lopital byen malad paske yo tè sèvi menm dwoum sa a pou melanje ensektisid. Sa te fêt nan Ayiti menm.

5. **Pa aspèje lè gen lòt moun nan jaden.** Ou kapab genyen bagay pou pwotoje pwòp tèt ou, men lòt moun kapab pa genyen sa a. Si gen moun nan jaden ou lè ou ap aspèje, fè li konnen ou ap aspèje epi ensektsid se pwazon, donk, fò li soti.
6. **Ou pa dwè ni fime, ni manje, ni bwè pandan ou ap aspèje.** Se apre ou fin aspèje epi apre ou gentan lave pou ou fè bagay sa yo.
7. **Nenpòt lè n'ap aspèjè, kit se pwodwi nou fè lakay kit se pwodwi nou achte, nou pa dwè aspèjè lè gen twòp van.** Van an kapab bwote pwodwi yon kote l'ap touye bon ensèk oswa yon kote li kapab fè yon moun oswa yon bêt malad. Epitou, si van an bwote pwodwi ale, li pa kapab touye ensèkt nan jaden.
8. **Kite pwodwi yo seche.** Apre ou fin aspèje toujou kite tout pwodwi yo seche sou fèy yo avan ou kite yon moun oswa yon bêt antre nan jaden a.
9. **Lè ou fin aspèje epi ou gen yon ti rès pwodwi ki rete, vide li yon kote lwen nenpòt ki dlo--** dlo rivyè, dlo sous, dlo pi, dlo basen-- epi pa vide li kote dlo lapli kapab bwote li ale nan dlo sa yo. Fouye yon twou byen lwen dlo sa yo epi vide rès ladan li.

Bon jan pou jete ti rès pwodwi

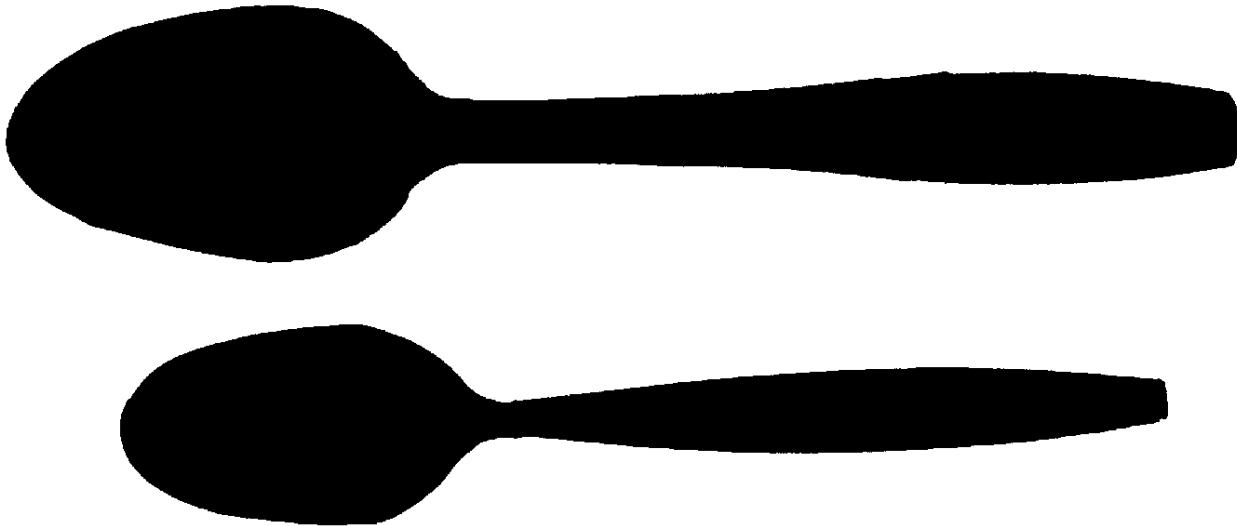
(Desen Soti Gid Pepinyeris pa Scott Josiah)

10. **Lè ou fin aspèje lave ponp ak dlo pwòp. Lèfini, lave tout kò ou ak dlo epi ak savon.** Lèfini, wete rad ou te mete pou aspèje epi mete lòt rad sou ou. Men, **pa lave rad ni nan sous, ni nan rivyè.** Lave lwen dlo sa yo.

B. KI JAN POU NOU SEVI ENSEKTISID

Nou va bay detay ki jan pou nou sèvi ak pwodwi yo pi devan men avan pou nou fè sa genyen kèk prensip jeneral pou nou gade.

1. **Kiye.** Ou a wè lè nou pale sou ki jan pou sèvi ak ensektisid yo, souvan nou bay kantite an kiyè. Sa vle di kiyè **ra**. Kiyè sa yo se sa nou rele **kiyè soup**. Se ak kiyè sa yo pifò ayisyen nan pwovens manje. Nou kapab rele li gwo kiyè tou, paske genyen kiyè pi piti nou konn sèvi lakay tanzantan. Men, se pa menm ak gwo gwo kiyè ki pou brase manje nan chodye. **Genyen eksepsyon**. Si ou wè yon chif make **ti kiyè**, lè sa, pa sèvi ak gwo kiyè, sèvi ak **ti kiyè ra** nan ka sa. Sa vle di yon **kiyè kafe** ra.

Kiyè: anwo gwo kiyè
Anba: ti kiyè

2. **Ki jan pou melanje ensektisid ak dlo.** Si nou li nou gen pou melanje tan kiyè ensektisid ak tan galon dlo sa pa vle di nou kapab fè youn galon sèlman. Nou genyen pou kalkile konbe galon ensektisid n'ap bezwen pou aspèje sa nou gen pou aspèje, lèfini pou nou melanje tan kiyè ensektisid pou chak galon n'ap fè. Li miyò tou pou nou melanje ensektisid ak dlo avan nou vide li nan ponp aspèsyon. Avan nou vide melanj nan ponp se pou nou brase li byen brase. Li bon pou nou gen gan kawòtchou sou men nou pandan n'ap fè sa.
3. **Ki jan pou nou vide ensektisid nan ponp.** Apre nou fin melanje ensektisid ak dlo a se pou nou mete li nan ponp. Men, pa vide li nan ponp dirèkteman. Toujou pase melanj nan yon paswa fen oswa nan yon twal fen pou wete tout kras ki kapab bouche tiyo ponp la. Genyen kèk ponp ki genyen yon paswa nan bouch yo pou fè sa.
4. **Souke ponp la.** Si n'ap sèvi ak yon ensektisid nan fòm poud pou nou melanje ak dlo, nou genyen pou nou souke ponp tanzatan pandan n'ap aspèje. Nou gen pou fè sa tou si n'ap aspèje ak Lwil Konsantre oswa Volck Oil. Si nou pa fè sa tout poud va poze pa anba nan ponp la epi li kapab bouche tiyo ponp la oswa l'ap fè pwodwi twò fò oswa twò fèb.
5. **Veye kote nou aspèje.** Genyen kèk ensektisid ki touye ensèk yo lè li tonbe sou yo (nou rele sa yo ensektisid kontak), genyen lòt ki touye yo si ensèk yo manje li (nou rele sa yo ensektisid pwazon nan vant). Anpil ensektisid touye ensèk touye pa kontak epi pa pwazon nan vant tou. Nenpòt ki jan, nou gen pou nou mete ensektisid la kote l'ap tonbe sou ensèk yo oswa kote ensèk yo ap manje li. Aspèje jiskaske fèy yo byen mouye.
6. **Pwòptaj.** Lè nou fin aspèje nou gen pou nou vide nenpòt ti rès ensektisid yon kote li p'ap kontamine ni dlo ni manje. Fouye yon twou epi vide rès ladan l'. Apre sa se pou nou pwòpte ponp la ak dlo pwòp. Men ki jan pou nou fè sa. Mete kèk dlo pwòp nan ponp la, li pa bezwen plen. Souke ponp la epi jete dlo a. Mete dlo nan ponp la ankò epi souke ankò. Kounye a bay ponp la van epi lage dlo nan tiyo ponp la tankou si ou t'ap aspèje.
7. **Veso vid.** Lè yon sache oswa youn boutey ki te gen ensektisid ladan li kaba, se pou nou boule oswa antere sache a oubyen boutèy la.

Bon jan pou jete vesò vid
(Desen Soti Gid Pepinyeris pa Scott Josiah)

C. SI ENSEKTISID YO PA MACHE

Gendelè nou aspèje epi ensèk yo pa mouri. Genyen plizyè rezon sa kapab vin rive.

1. **Ensèk genyen rezistans.** Genyen anpil kalite chak ensèk. Pafwa yon ensèktisid kapab touye pifò kalite men kalite ki genyen nan jaden nou li pa touye l'. Se sa k' fè nou mete anpil kalite ensektisid pou chak ensèk nou te diskite nan chapit 1. Si youn pa touye l', nou kapab eseye yon lòt.
2. **Ensèk twò granmoun.** Ensektisid yo touye jenn ensèk pi fasil pase li touye granmoun yo. Ann toujou fè bon kontwòl nan jaden pou nou kapab jwenn move ensèk yo lè yo piti.
3. **Tan an.** Tan an kapab ban nou pwoblèm nan aspèsyon. Si genyen twòp van an pandan n'ap aspèje, van an kapab bwote pwodwi ale. Si genyen lapli apre nou fin aspèje, lapli kapab lave pwodwi sou plant yo pote l' ale. Osinon, li kapab twò cho oswa twò frèt pandan n'ap aspèje.
4. **Nou fè yon erè.** Genyen 2 erè n'ap pi fasil fè. Youn erè nou kapab fè se pa mezire byen. Si nou pa mete ase ensektisid nan dlo oswa si nou mete twòp dlo ak ensektisid, ensektisid kapab twò fèb pou l' touye ensèk yo. Yon lòt erè nou kapab fasil fè se pa byen rekonnèt ensèk k'ap ban nou pwoblem nan jaden nou an. Si nou fè sa n'ap mal pou chwazi yon ensektisid ki kapab touye ensèk la.

TAB EGALITE

Se pa tout moun ki kapab genyen tout kalite vesò pou mezire tout bagay. Donk, si ou pa genyen tout bagay pafwa yon lot kapab sèvi nan plas sa ou bezwen.

Men kèk egalite:

(Siy = vle di **se menm bagay ak**)

3 ti kiyè ra	=	1 gwo kiyè (kiyè a soup) ra
2 gwo kiyè ra	=	1 ons
8 ons	=	1 tas
1 boutèy kola	=	1 tas edmi
4 tas	=	1 lit
3 boutèy kola	=	1 lit
3 lit	=	1 mamit ra
4 lit	=	1 galon

Men yon egzanp. Si nou bezwen 2 gwo kiyè ra nou kapab sèvi 6 ti kiyè ra oswa youn ons.

D. ENSEKTISID NOU KAPAB FE LAKAY NOU

Genyen kèk ensektisid nou kapab fè lakay nou. Pa panse yo mwens fò oswa gen mwens valè pase sa ou kapab achte. Genyen kèk ki pi bon.

Pifò ensektisid ou achte nan magazen dire anpil ane apre yo pèdi fòs pou touye ensèk yo. Yo kapab antre nan tè a osinon nan sous yo. Yo antre nan kò nou epi genyen kèk ki, apre yo fin antre, yo pa soti nan kò nou jiskaske nou mouri. Chak fwa nou pran yon kou pwazon sa yo, yo vin pi plis nan kò nou an. Yon jou yo kapab fè nou malad oswa touye nou.

Ensektisid nou fè lakay nou an pa konsa. Genyen kèk ki pa fè okenn danje pou moun. Genyen lòt ki move pwazon ni pou moun ni pou ensèk. Men yo pa dire nan tè a epi yo pa dire nan kò nou. Men kèk ensektisid nou kapab fè.

1. **Grenn Nim (Lila)**

Non latin: Azadirachta indica

Pyebwa nim kapab fè anpil byen pou nou. Se avèk grenn nim nou kapab fè ensektisid yo. Pwodwi sa yo bon pou touye chèni, podi, charanson, krikèt, pichon, vè fouye, epi mouch blan. Gen twa pwodwi nou kapab fè avèk nim. Men sa pou nou fè:

Premyèman nou gen pou netwaye gress nim yo. Sa vle di nou wete po ak chè gress yo, epi lave yo pou fin wete tout chè a. Lèfini, seche gress yo nan solèy. Kounye a nou konsève yo konsa jiskaske lè nou bezwen sèvi ak yo. Pito ou pa konsève yo nan sache plastik (jelatin)-- yo kani fasil. (Pafwa genyen yon kani ki leve sou gress yo ki sitèlman fò yon ti tak kapab touye yon moun si li ta pran li nan bouch li.) Se pou nou konsève gress yo nan yon sak pay oswa nan yon panye.

Genyen twa ensektisid nou kapab fè avèk gress nim yo. Men yo:

POUD NIM

Lè ou vle fè ensektisid poud nim, pran kèk gress chèch epi pile yo oubyen pase yo nan moulin pou fè yon poud. Sa se **Poud Nim**. Nou kapab simen poud nim sou plant nan jaden epi a tè a toutotou plant yo. Ou kapab fè l' konsa si ou pa genyen ponp pou aspèje.

DLO NIM

Si ou vle fè pi byen, ou kapab fè yon lòt jan. Nou kapab fè yon pwodwi nou rele **Dlo Nim**. Pou chak lit Dlo Nim ou vle fè ou bezwen demi (1/2) tas poud Nim. (Sa fè 2 tas pa galon dlo oswa 2 ponyen doub pou chak galon dlo). Mete poud Nim tranpe nan dlo pandan lannwit. Demen pase tout melanj sa nan yon twal fen oubyen nan yon paswa byen fèn pou wete mòso gress yo nan dlo. Kounye a nou kapab aspèje ak dlo sa a, san nou pa fè lòt bagay toujou. Aspèje 1 fwa pa semen toutotan ou genyen pwoblèm avèk ensèk nwizib yo. Dlo Nim pa konsève byen, 3 jou apre ou fè li, li pa bon, li pèdi fòs li nèt. Donk sèvi avè l' touswit. Si ou gen posibilité jwenn yon Iwil ki rele NU-FILM 17, ou kapab mele li ak dlo nim pou fè li konsève pi lontan sou plant la. Ou mete 2 ti kiyè NU-FILM 17 nan chak galon pwodwi ou fè. Sa kapab fè dlo nim dire jiska 7 jou sou plant la.

Sonje, pwodwi sa a kapab touye koksinòl. Pran swen avèk li. Pa flite si li pa nesesè.

LWIL NIM

Yon lòt pwodwi nou kapab fè ak nim se **Lwil Nim**. Pou fè sa nou bezwen pile gress chèch yo pou nou kapab wete pay la. Donk, pa pile yo twò di pou nou pa kraze anndan gress yo. Lè nou fin pile gress yo vannen yo pou retire pay la. Lèfini, pran pati gress ki te anndan epi moulen li oswa byen pile li. Mete li nan dlo nan yon chodye epi mete l' sou dife. Kite li kwit jiskaske Iwil la soti monte anlè. Apre Iwil fin soti, retire Iwil nan dlo.

Nou kapab konsève Iwil sa a nan yon ti bokal. L'ap konsève lontan konsa si nou kite li nan yon vèso byen fèmen epi nan fènwa.

Iwil Nim bon pou touye Mit Pwa. Pou sèvi avè l' brase 2 ti kiyè ra Iwil nim nan youn mamit pwa pou anpeche mit pwa. Pwa sa a toujou ap bon pou manje.

2. **Bwa nivre / Bwa kayman / Pwa manyòk**

Non latin: Tephrosia toxicaria/Lonchcarpus ehrenbergii/Pachyrrizus erosus

Se ak bwa nivre, bwa kayman epi pwa manyòk yo fè ensektsid yo rele Rotenone. N'ap diskite li pi devan. Nenpòt lè ou li Rotenone kapab touye yon ensèk ou gen dwa sèvi pwodwi sa yo. Genyen de (2) pwodwi nou kapab fè avèk yo.

POUD BWA NIVRE/BWA KAYMAN/PWA MANYOK

Pou fè poud ak bwa nivre epi ak bwa kayman se rasin yo nou bezwen. Chache jwenn rasin fen yo-- pi piti pase demi pou lajè. Pile rasin sa yo nan yon pilon pou fè yon poud. Fini. Se ak poud sa a ou ap sèvi.

Si ou pa kapab jwenn bwa nivre oswa bwa kayman ou kapab sèvi ak grenn pwa manyòk pou fè menm pwodwi. Kale gous pwa manyòk pou retire gress yo. Lefini, pile gress yo oswa pase yo nan moulen. Ou mèt sèvi poud sila menm jan ou sèvi ak poud rasin bwa nivre.

Nou gen dwa mele poud sa a ak semans lè n'ap plante. L'ap anpeche kèk ensèk pike gress yo. Si ou simen poud sa sou plant nan jaden yo li kapab anpeche pinèz, trips, mouch blan, podi, pis, sotèz, epi kèk chèni.

Yon lòt bagay nou kapab fè ak poud sa a se mete li sou bèt nou an (eksèpte kochon) si bèt yo gen pis oubyen pou. Li pa danje pou ni moun ni lòt bèt nou konn gade eksèpte kochon. **Pa mete l' sou kochon.**

DLO GRENN PWA MANYOK

Nou kapab fè Dlo Grenn Pwa Manyòk si nou ta vle aspèje. Men ki jan pou fè li:

- Pou chak galon Dlo Grenn Pwa Manyòk ou ap fè ou ap bezwen 5 kiyè gress pwa manyòk ak yon bout savon ki gen yon demi pou longè.
- Fonn bout savon nan yon demi tas dlo (youn tyè boutèy kola dlo).
- Mele dlo savonnen sila ak 5 kiyè gress pwa manyòk.
- Pile melanj sila nan pilon oswa moulen li nan moulen.
- Apre ou fin pile melanj la oswa apre ou fin moulen moulen li nan moulen pase melanj la nan yon twal pou wete poud la.
- Pran likid ki soti a epi rekuole li nan twal fen.
- Mete likid la nan yon veso epi ajoute dlo pou fè yon galon.

Li bon pou mete gan kawòtchou lè ou ap fè pwodwi sa a.

Ou kapab sèvi Dlo Grenn Pwa Manyòk nenpòt lè ou ta sèvi Rotenone. Li touye chèni, pichon, ak vè, men li pa fasil touye yo lè yo gwo.

3. Dlo Savon

Dlo Savon se yon bon pwodwi pou touye pichon, fo pichon, ak kèk akaryen. Genyen de (2) resèt pou fè li:

- a. Fonn yon bout savon wozita (Rosita) oswa lòt savon tankou li ki genyen 1 pou de longè nan youn galon dlo. Mete nan flit oubyen nan ponp aspèsyon epi aspèje. (Si ou pa konnen si savon ou genyen twò fèb oswa twò fò, eseye kèk sou yon pati youn sèl plant. Demen gade pou wè si plant la pa domaje epi si ensèk yo mouri).
- b. Yon savon pi fò se pou mete 1 tas alkòl nan yon galon. Ajoute Dlo Savon (wè resèt dèyè) pou fè yon galon likid, sèvi avè l' menm jan ak lòt la.

Nenpòt nan Dlo Savon yo konsève lontan si veso byen fèmen. Nou gen dwa fè l' davans epi kite l' lakay pou lè nou bezwen li. Dlo Savon pa fè twòp danje pou moun. Sèlman pa kite l' tonbe nan je oubyen nan bouch. Konsève li yon kote ti moun yo pa kapab mete men sou li.

4. **Dlo tabak**

Non latin: Nicotiana tabacum

Dlo tabak se yon bon pwodwi men li fè danje pou moun. Dlo tabak se pwazon pou moun menm jan li ye pou bêt. Si yon ti moun ta bwè yon ti gòdèt dlo tabak, li kapab fasil mouri.

Dlo tabak touye anpil ensèk men li pifò kont sa yo ki souse plant yo-- fo pichon, pichon, akaryen, mouch blan ak trips. Epitou l'ap touye plizyè kalite chèni, pis avèk vè fouye. Men yon prekosyon lè ou sèvi avèk li, li posib fèy tabak yo te enfèkte ak yon maladi epi si ou aspèje melon, konkonm, ak tomat (epi kèk lòt plant toujou) yo kapab tonbe malad tou.

Men kouman pou fè li:

- Kraze youn ti pake tabak (1 oubyen 2 fèy chèch) epi tranpe li nan yon galon dlo pandan lannwit.
- Demen wete tabak (pase nan yon paswa oswa yon twal) epi ajoute yon ti tak savon ou te gentan fonn nan yon ti dlo.

Dlo tabak sa tou prepare pou aspèje. Li nesesè pou aspèje touswit paske dlo tabak pa konsève byen. Pa kite fèy tabak tranpe plis pase yon jou, yo pouri vit epi apre sa ou pa kapab wete yo nan dlo.

DANJE!! Dlo tabak se yon move pwazon, li pifò pase anpil pwazon ou kapab achte nan magazen. Mete pantalon long avèk chemiz manch long lè ou aspèje. Mete gan kawòtchou tou. Lave tout kò ou byen lè ou fini. Pa goute pwodwi dlo tabak. Nenpòt sa ou aspèje, pa rekolte pou omwens twa jou apre ou aspèje. Pou egzanp si ou aspèje lendi, pa manje nan sa ou te aspèje jiska jèdi oubyen apre jèdi.

5. Lwil Konsantre

Lwil konsantre se yon bon ensektisid nou kapab itilize pou aspèje pyebwa pou touye fo pichon ak kal. L'ap touye move ensèk ki la epi l'ap anpeche yo atake bwa a pou plizyè mwa. Li bon pou nou aspèje bwa ki donnen yo chak ane ak Lwil Konsantre. Men ki jan pou fè li:

Mete nan yon chodyè:

- 1 lit Lwil Mineral (Li kapab make Mineral oil--ou kapab achte li nan yon fanmasi)
- 2 tas (1 boutèy kola edmi) dlo
- 1 bout Savon Rosita (oubyen yon lòt savon tankou li) longè 4 pou s oswa 4 ons savon an likid

Chofe tout bagay sa yo sou dife jiskaske yo bouyi. Lè y'ap bouyi brase yo byen brase jiskaske tout savon gentan fonn epi tout bagay byen melanje. Kounye a ou gen Lwil konsantre.

Pou sèvi ak Lwil konsantre mete senk (5) kiyè nan chak galon dlo pou aspèje. Ou a bezwen souke ponp la souvan pandan ou ap aspèje pou tout bagay toujou byen mele-Lwil la ap toujou vle monte anlè nan dlo a.

Nou kapab konsève Lwil konsantre pou lavni, men chak fwa nou vle sèvi avè l' nou gen pou chofe li epi brase li ankò.

6. Dlo piman

Non latin: Capsicum frutescens

Dlo piman se yon ensektisid byen fò. Se ak piman zwazo, piman dan chen, oswa piman bouk (piman ki pike) nou fè li. Ensektisid sa a kapab touye plizyè kalite chèni ak pichon. Men sa pou nou fè:

- Ranmase piman yo. N'ap bezwen 1 tas (2 ponyen) pou fè twa (3) galon edmi (4 mamit) ensektisid. Seche piman yo byen chèch.
- Kraze piman ki chèch yo nan yon pilon oswa nan yon moulen jiskaske yo vin yon poud byen fen.
- Mete poud piman nan 2 mamit (6 lit) dlo epi kite li tranpe pandan lannwit.
- Nan demen pase melanj dlo ak piman nan yon mòso twal fen. Rekoule li nan twal yon dezyèm fwa. Jete poud piman an.
- Ajoute yon lòt de (2) mamit edmi dlo (8 lit), ki déjà gen 1 kiyè savon an likid ladan li. Brase melanj dlo savon ak dlo piman sa a byen brase. Kounye a li tou prepare pou aspèje.

Toujou sonje pou koupe dlo piman ak lòt dlo paske li byen fò. Si ou pa fè sa ou kapab boule plant yo. **ATANSYON! Toujou mete gan kawòtchou ak linèt espesyal lè ou ap fè epi lè ou ap aspèje dlo piman. Li kapab fasil boule po ou ak je ou. Toujou mete chemiz manch long ak pantalon long.**

Premyè fwa ou ap aspèje Dlo Piman sou yon kalite kilti, li bon pou eseye li sou youn sèl plant pou wè si li pa twò fò. Aspèje plant la. Demen gade li. Si plant la pa domaje ou konnen Dlo Piman pa twò fò. Men, si plant la domaje, ou a bezwen koupe fòs Dlo Piman ak plis dlo toujou.

7. Dlo Grenn Kachiman/Kowosòl

Non latin: Annona squamosa/annona muricata

Grenn kachiman oswa gress kowosòl kapab fè yon ensektisid ki kapab touye pichon ak kèk pinèz vèt. Men ki jan pou nou fè li.

- Ramase gress kachiman oswa gress kowosòl, pwòpte yo epi mete yo seche. Ou a bezwen demi tas (youn ponyen) pou chak mamit (3 lit) pwodwi ou ap fè.
- Lè gress yo fin seche, kraze yo nan moulen oswa nan pilon pou fè yon poud fen. **ATANSYON! Pa kite poud la tonbe nan je ou paske l'ap fè ou soufri anpil!** Mete linèt espesyal lè ou ap fè sa.
- Melanje poud la ak kantite dlo ki dwat-- 1 ponyen gress pou chak mamit dlo. Kite li tranpe pandan lannwit. Nan demen pase melanj la nan yon twal fen pou retire tout poud. Repase li nan twal la yon dezyèm fwa. Kounye a Dlo Grenn Kachiman/Kowosòl tou prepare pou aspèje.

Ensektisid sa a pa mache vit, l'ap bezwen de (2) ou twa (3) jou pou li fin touye ensèk yo. Li bon pou mete gan kawòtchou ak linèt espesyal lè ou ap aspèje.

E. **ENSEKTISID NOU KAPAB ACHTE**

1. **Entwodiksyon**

a. **Ti Konsèy**

Nou gentan wè nou gen anpil chwa nan ensektisid nou kapab fè lakay nou. Men gen anpil kalite ensektisid nou kapab achte nan magazen tou.

Nou pa kapab diskite isit tout ensektisid ki genyen. Gen lòt ou ap jwenn nan magazen tou. Si ou ap sèvi yon ensektisid ki pa nan liv sa a, ou a bezwen mande moun k'ap vann pwodwi a ki jan pou sèvi avè l' epi ki prekosyon pou fè pandan ou ap sèvi avè l'. Si ou kapab li lang etranje ou kapab li sa k' ekri sou sache oubyen sou bwat ensektisid la.

Nou genyen yon pwoblèm ak pwodwi nou achte (eksepte Dipel ak Rotenone) ki dwe fè nou kalkile byen avan nou sèvi avèk yo. Pwoblèm se ensèk yo konn vin genyen rezistans kont yo. Sa vin rive si nou aspèje ak menm pwodwi toutan. Pa egzanp, si nou aspèje ak Sevin toutan pou touye pinèz, youn ou de pinèz ap toujou chape. Yo kapab genyen rezistans kont Sevin. Genyen plis chans ptit yo fè ap gen rezistans tou ki fè yo kapab kanpe pi fèm lè ou aspèje ankò ak Sevin. Yon sèl manman kapab fè anpil ptit ki genten rezistans. Epi pamit ptit yo n'ap jwenn plis toujou. Wè pwoblèm nan? Apre kèk anne n'ap genyen yon gwo ras pinèz ki gen rezistans kont Sevin. Menm lè ou ta aspèje fò ak Sevin, li p'ap vo anyen.

Rezistans pa fasil vin yon pwoblèm pou ensektisid nou fè lakay epi pou Dipel ak Rotenone. Sa se yon avantaj nan sèvi ak pwodwi sa yo. Donk, lè ou aspèje ak lòt pwodwi yo, chanje ak sa ou aspèje tanzantan. Pa egzanp, si ou ap aspèje konkonm pou podi konkonm, ou gen dwa aspèje ak Sevin kounye a epi lè ou aspèje ankò ou kapab aspèje ak Malathion.

Genyen de (2) jan ensektisid konn touye ensèk. Genyen kèk ensektised ki touye ensèk yo lè li tonbe sou yo. Nou di ensektisid sa yo touye pa kontak. Genyen lòt ki touye ensèk yo lè ensèk yo manje li. Nou di ensektisid sa yo touye pa pwazon nan vant. Genyen anpil pwodwi toujou ki touye ni pa kontak, ni pa pwazon nan vant.

Genyen anpil ensektisid nan lemonn. Genyen ki touye youn sèl kalite ensèk epi genyen ki touye plizyè kalite. Se sa k' fè li nesesè pou konnen ki ensèk li ye vreman ki nwi jaden nou an. Si ou pa konnen, pa aspèje. Lè ou konnen ki ensèk ap nwi jaden an, chache yon ensektisid pou aspèje ki kapab touye ensèk sila a. Eseye sa nou kapab fè lakay avan. Si n'ap aspèje ak pwodwi nou pral achte, nou bezwen konnen ki pwodwi ladan pral touye ensèk k'ap anmègde jaden.

b. Non ensektisid yo.

Non ensektisid yo genyen twa pati. Fò nou konnen tou lè twa pati avan nou aspèje.

Premyè pati nan non an se kalite ensektisid la. Sa fè nou konnen ki pwazon li genyen ladan li. Se sa k' detèmine ki ensèk ensektisid la kapab touye. Pa egzanp, Malathion epi Sevin se kalite ensektisid.

Dezyèm pati nan non ensektisid la se fòs li. Nou mezire fòs la nan pousan. Ou preske pa ka achte ensektisid ki pi. Yo mele li ak lòt bagay. Pafwa yo fè sa pou ensektisid la kapab mele ak dlo pi fasil. Pafwa li fèt pou ensektisid la fè mwens danje pou nou. Men, se pou nou sonje chak ensektisid gen fòs pa li. Chif ki pi gran vle di ensektisid la pifò pase menm kalite ensektisid ki gen yon chif pi piti. Pa egzanp, Malathion 50 se de (2) fwa pifò pase Malathion 25. (Avi-- chif sa yo pa ka sèvi pou fè konparezon ant youn kalite ensektisid avèk yon lòt. Pa egzanp, nou pa kapab di Diazinon 50 pifò ke Malathion 25.) Chif sa yo ede nou konnen kilès ki pifò nan menm kalite ensektisid.

Genyen eksepsyon pou sa. Genyen kèk pwodwi ki genyen fòs ekri nan *liv pa galon*. Yo fè sa pou kèk lwil pou mete nan dlo pou aspèje. Nan ka sa yo **fòm** pwodwi a toujou ekri E. Pa egzanp, genyen 2 liv Cygon nan chak galon Cygon 2 E. Youn liv pa galon fè apepre 10 pousan. Donk, Cygon 2 E se preske menm bagay ak Cygon 20 EC.

Twazyèm pati nan non yon ensektisid se fòm li genyen. Men fòm n'ap pi fasil wè:

EC ou **CE** ou **E**. Sa se yon lwil nou mele ak dlo pou aspèje. Pifò gen koulè jòn oswa mawon men, lè nou mete yo nan dlo, dlo a tounen blan. Nòmalman yo make fòs EC ak CE nan pousan epi yo make fòs E nan liv pa galon.

WP. Sa se yon poud pou mele ak dlo pou aspèje. Poud sa yo pa fonn nan dlo. Donk, lè nou aspèje nou genyen pou souke ponp oubyen flit la souan pou tout pwodwi pa fonse poze pa anba. Nou souke pou ensektisid la toujou byen mele ak dlo a.

- P.** Sa se yon poud ki fonn nan dlo. Depi li fonn li pa nesesè pou nou souke ponp aspèsyon ankò.
- D.** Sa se poud nou mete sou plant yo dirèkteman san nou pa mele yo ak dlo. Deske nou pa mele yo ak dlo, poud sa yo genyen yon fòs ki pi fèb pase poud menm kalite ensektisid ki fèt pou mele nan dlo. Yo fè sa paske nou p'ap koupe fòs li ak dlo. Pa egzanp, Sevin **D** kapab genyen fòs 5 pousan men Sevin **WP** kapab genyen fòs 50 pousan deske n'ap koupe fòs li ak dlo.

Se premyè de fòm (EC ak WP) nou wè pi souvan.

Men yon egzanp, yon non ensektisid:

Malathion 25 WP

Malathion se kalite ensektisid. Se li menm ki pwazon ladan pwodwi a ki pou touye ensèk yo. **25** se fòs li. Sa vle di 25 pati nan 100 pati se Malathion. Lot 75 pati pa fè anyen pou touye ensèk. **WP** se fòm ensektisid la. Li se yon poud pou mele ak dlo pou aspèje, men li p'ap fonn nan dlo.

Nou kapab jwenn Malathion 50 WP tou. Si nan yon ka nou ta mele 1 kiyè Malathion 50 WP nan youn galon dlo, pou fè menm bagay nou ta mele 2 kiyè Malathion 25 WP nan youn galon dlo.

Si sa pa ban nou ase tèt chaje, men yon lòt bagay toujou. Pafwa youn sèl kalite ensektisid genyen 2 non ou plis diferan. Sa vin rive paske genyen plizyè izin kapab fè yon ensektisid epi chak izin ba li non pa li. Men kèk ensektisid ki genyen de (2) non:

Sevin se menm bagay ak Cabaryl
Kelthane se menm bagay ak Dicofol
Ambush se menm bagay ak Ectiban
Dipterex se menm bagay ak Chlorofos
Dipel se menm bagay ak Thuricide oubyen BT

c. Jou tann

Lè nou mete pwazon sou yon plant (li mèt ensektisid oubyen fonjisid) li kapab nesesè pou nou tann kèk jou avan nou rekòlte sou plant la. Kantite jou sa yo nou rele jou tann. Fò nou swiv sa byen. Se pwazon n'ap aspèje. Si nou pa vle mouri oswa vin malad, fò nou tann tout jou tann yo avan nou rekòlte. Si nou aspèje lendi, pa egzanp, epi genyen 3 jou tann, pa rekòlte jiska jèdi. Pran swen. Pa mouri anba ensektisid.

d. Melanj ensektisid yo

Nenpòt nan ensektisid sa yo kapab mele ansanm pou aspèje san yo pa pèdi fòs yo epi san yo pa domaje plant yo:

Dipel
Diazinon
Kelthane
Cygon
Malathion
Rotenone

Genyen anpil lòt pwodwi ki kapab melanje ansanm tou. Si ou pa konnen, ou kapab eseye. Pou eseye ou a bezwen melanje yon ti pòsyon epi aspèje youn oswa de plant. Demen ou a tcheke pou wè si ensèk yo mouri epi si plant yo pa domaje. Si ensèk yo pa mouri oswa si plant yo vin domaje, li p'ap bon pou sèvi ak melanj sila.

2. Ensektisid yo

a. **Dipel**

Ensektisid dipel (li gen 2 lòt non: Thuricide ak BT) se pa yon pwazon vre. Li se kèk mikwòb. Depi chèni manje nan mikwòb sa yo, vant yo vin paralize. Yo sispann manje menm lè a, men li kapab de (2) oubyen twa (3) jou avan yo fin mouri.

Donk, ensektisid Dipel pa fè pwazon pou moun. Li pa fè okenn danje pou nou. Li pa touye bon ensèk, se chèni sèlman li touye. Sonje, si chèni pa manje li, li p'ap touye yo. Fò dipel tonbe yon kote chèni pral manje.

Yo vann plizyè fòs Dipel, donk nou pa kapab ba ou twòp detay konbe Dipel pou nou mete nan chak galon dlo. Lè ou achte li ou a bezwen gade sou bwat li pou wè ki jan pou sèvi avèk li. Oswa ou kapab mèt magazen ki vann li. Yo vann li nan fòm WP epi EC.

JOU TANN: 0

b. Rotenone 5 WP

Rotenone fèt pa rasin plizyè plant ki nan fanmi pwa. Nan Ayiti nou gen twa (3) plant ki posede li-- bwa kayman, bwa nivre ak pwa manyòk. Yo konn retire pwazon nan plant sa yo pou fè ensektisid an poud oswa yon lòt fòm.

Men avantaj Rotenone-- premyèman li pa fè danje ni pou moun ni pou bèt nou gade, eksepte kochon. Li fè danje pou kochon. Dezyèm avantaj li se li pa dire nan tè a pou bay nou danje nan lavni. Apre youn semenn li pèdi fòs li nèt.

ATANSYON! Rotenone kapab touye kèk bon ensèk. Li kapab touye myèl. Epitou, li konn touye pwason. Pa sèvi avè l' bò dlo.

Ki jan pou sèvi avè l':

Rotenone 5 WP pa renmen mele ak dlo. Pou nou mele li ak dlo nou gen pou fè yon pat avèk poud la ak yon ti dlo. Apre sa ajoute dlo ti tak pa ti tak jiskaske ou gen kantite dlo ou bezwen. Souke panp la tanzantan pandan ou ap aspèje. Kantite Rotenone 5 WP nou bezwen mete nan dlo depan de sou ki plant n'ap aspèje. Men konbe Rotenone 5 WP pou mete nan chak galon dlo:

Ensèk	Kiyè pa galon dlo
konkonom	3
leti	3
melon	3
pwa, pwa frans	3
seleri	3
zepina	3
zonyon, pwawo, shalòt	3
bètrav	4
fanmi chou	4
karot	4
radi	4
bèjen	6-1/2
piman	6-1/2
patat	6-1/2
pòmdetè	6-1/2
pwatann	6-1/2
tomat	6-1/2

JOU TANN: 0

c. Diazinon

Diazinon kapab touye akaryen, chèni yo, fo pichon, foumi, mouch blan, pichon, podi yo, ravèt, sotèz, trips, vè di, vè fouye, ak anpil lòt ensèkt toujou. Li touye pa kontak epi pa pwazon nan vant.

DANJE! Diazinon kapab antre nan po nou. Li kapab gate je nou yo. Toujou mete gan kawòtchou ak linèt espesyal lè n'ap aspèje. Li kapab touye myèl.

Danje pou plant yo: Pa aspèje Diazinon sou bèjen, jounou, kalalou, papay, ak patat. Li kapab domaje kèk kalite leti.

Ki jan pou sèvi avè l':

Men fòs nou jwenn pou Diazinon ak konbe kiyè pa galon dlo nou bezwen pou chak:

Non	kiyè pa galon
Diazinon 50 WP	1
Diazinon 20 EC	2 piti
Diazinon 50 EC	1 piti

Si ou ap sèvi ak Diazinon 50 WP, souke ponp la tanzantan pandan ou ap aspèje.

Jou tann pou diazinon depan de sou ki kilti nou mete li. Men kilti ak jou tann yo:

JOU TANN	
Kilti	Jou tann
chou, chou chènwa	7
chou flè, bwokoli	5
frèz	5
jounou	7
karot	10
konkom	7
mayi	2
melon	3
piman	5
pitimi	5
pòmdetè	35
pwa	7
pwafrans	0
radi	10
seleri	10
sitris	21
tomat	1
zepina	14
zonyon, shalòt, pwawo	10

d. Malathion

Malathion se yon lòt ensektisid ki kapab touye plizyè kalite ensèk. Li kapab touye fo pichon, chèni zepi mayi, mouch blan, kal, pichon, pinèz zèl klè, sotèz, trips, tik epi vè fouye.

DANJE! Malathion kapab antre nan po nou. Pran swen lè n'ap sèvi avè l' epi lave tout kò nou byen lè nou fin aspèje. Li kapab touye myèl.

Danje pou plant. Malathion kapab domaje jounou, konkomm, koujèt, mayi, melon dlo, epi melon frans.

Ki jan pou sèvi avè l':

Kantite Malathion ou mete nan youn galon dlo depan de ki fòm ak ki fòs ou ap sèvi epi de pou ki ensèk ou ap aspèje:

Non	kiyè pa galon		
	pichon ase	kal sou sitris	lòt ensèk
Malathion 25 WP	1	3	2
Malathion 50 WP	2 piti	1 edmi	1
Malathion 57 EC	2 piti	2 piti	2 piti

Si ou ap aspèje Malathion an poud, sonje pou souke ponp la tanzantan pandan ou ap aspèje.

Jou tann pou Malathion depan de sou ki kilti nou mete li. Men kilti ak jou tann yo:

JOU TANN			
Kilti	Jou tann	Kilti	Jou tann
ananna	7	papay	0
bèjenn	3	patat	3
bètrav	7	piman	3
diri	7	pitimi	7
chou, chou flè, chou chènwa	7	pòmdetè	0
chou bwokoli	3	pwa, pwatann, pwa manyòk, pwa kongo	1
jounou	3	pwafrans	3
leti (ki ponme)	14	seleri	7
leti (ki pa ponme)	7	sitris	7
kawot	7	tomat	1
konkomm, koujèt, melon dlo, melon frans	1	zaboka	7
mayi	5	zepina	7
nave	3	zonyon, shalòt, pwawo, lay	3

Pa aspèje sou kalalou apre gress yo tanmen fòme.

e. Kelthane 35 WP

Kelthane konn pote non Dicofol tou. Se akaryen sèlman li touye. Li touye pa kontak sèlman.

ATANSYON! Pa kite Kelthane tonbe ni nan je ou, ni nan bouch ou, ni sou po ou. Li kapab fè je ou oubyen fè po ou grate.

Danje pou plant. Pa sèvi ak Kelthane sou pòmdetè.

Ki jan pou sèvi avè l':

Mete 2 kiyè Kelthane 35 WP nan chak galon dlo. Souke ponp la tanzantan pandan ou ap aspèje. Toujou aspèje byen anba fèy yo, paske se la akaryen yo rete. Li nesesè pou aspèje 2 fwa. Aspèje yon premyè fwa epi retounen ankò nan kat (4) jou pou aspèje ankò.

JOU TANN	
kilti	Jou tann
frèz	2
konknom, koujèt, melon dlo, melon frans	2
joumou	2
piman	2
pwa	45
pwatann	7
sitris	7
tomat	2

f. Dipterex 95 SP

Dipterex pote non Chlorofos, Trichlorfon, epi Neguvon tou. Li touye pa kontak epi pa pwazon nan vant. Li touye preske tout kalite chèni avèk vè. Li touye pinèz, ravèt, sotèz, epi tik tou.

DANJE! Pran swen lè ou sèvi avèk Dipterex. Lave men ou apre ou aspèje. Dipterex kapab touye myèl.

Danje pou plant. Pa aspèje Dipterex sou pitimi.

Ki jan pou sèvi avè l':

Dipterex 95 SP kapab fonn nan dlo. Mete 1 kiyè pou chak galon dlo.

Pou sèvi ak Dipterex sou bêt ou a bezwen 1 kiyè edmi pou chak 100 liv bêt la peze. Pou egzanp, si bêt la peze 400 liv ou a bezwen $4 \times 1\frac{1}{2} = 6$ kiyè. Nan ka sa ou ta mete 6 kiyè Dipterex 95 SP nan valè dlo ou ta bezwen pou benyen bêt la.

JOU TANN	
Kilti	Jou tann
bètrav	28
chou	21
chou flè	21
joumou	3
leti	28
mayi	0
piman	21
pwa chous	3
pwa (tout lòt kalite)	14
tomat	21

g. Sevin 50 WP

Sevin pote non Cabaryl tou. Li touye ensèk pa kontak epi pa pwazon nan vant. Li touye preske tout kalite chèni ak preske tout kalite podi. Epitou, li kapab touye fo pichon, pinèz, pis, sotèz, tik, epi trips.

ATANSYON!! Sevin se yon pwazon. Pran swen lè ou sèvi avè l'. Toujou lave men ou apre ou fin aspèje. Sevin kapab touye myèl.

Ki jan pou sèvi avè l':

Mete 2 kiyè Sevin 50 WP nan chak galon dlo. Brase byen. Souke ponp la tanzatan pandan ou ap aspèje.

JOU TANN	
Kilti	Jou tann
bèjèn	0
bètrav (si ou p'ap manje fèy)	3
bètrav (si ou ap manje fèy)	14
diri	14
fanmi chou	3
frèz	1
kalalou	0
karot	0
konkonom	0
koujèt	0
leti ki ponme	3
lòt leti	14
mayi	0
melon dlo, melon frans	0
nave	3
patat	0
pistach	0
pitimi	14
piman	0
pòmdetè	0
radi	3
seleri	14
sitris	5
tout kalite pwa	3
tomat	0
zaboka	1
zepina	3

h. Cygon 2E

Cygon pote non Dimethoate tou. Li touye pa kontak epi pa pwazon nan vant. Li touye akaryen, kal, mouch blan, pichon, sotèz, trips, epi vè fouye.

DANJE!! Pa kite Cygon tonbe sou po nou oswa nan je nou. Cygon kapab touye myèl.

Danje pou plant. Cygon kapab domaje kèk kalite tomat.

Ki jan pou sèvi avè l':

Mete 2 ti kiyè Cygon 2E pa chak galon dlo pou aspèje.

JOU TANN	
Kilti	Jou tann
chou	3
chouflè, chou bwokoli	7
leti ki ponme	7
leti ki pa ponme	14
mayi	14
melon dlo, melon frans	3
nave	14
piman	0
pitimi	28
pòmdetè	0
pwa, pwafrans, pwasouch	0
seleri	7
tomat	7
zepina	14

i. Volck Oil, Superior Oil

Volck oil kapab touye akaryen, fo pichon, kal, epi mouch blan. Epi l'ap anpeche bêt sa yo atake plant yo.

ATANSYON!! Pa kite Volck oil tonbe nan je ou. Si li fè sa se pou ou lavè je ou ak anpil dlo pwòp touswit!

Danje pou plant. Aspèje Volck oil sou pyebwa sèlman.

Ki jan pou sèvi avè l':

Mete 5 kiyè Volck oil pou chak galon dlo. Nou kapab mele li ak Malathion 57 EC.

JOU TANN: 0

j. Ambush 25 EC

Ambush se yon ensektsid ki touye pa kontak epi pa pwazon nan vant. Li kapab touye preske tout kalite chèni; preske tout kalite podi; ak sotèz, trips, vè fouye epi vè mayi.

DANJE!! Pa kite Ambush tonbe ni nan je ou, ni sou po ou. Li kapab antre nan po. Li kapab touye myèl. Li kapab touye pwason.

Danje pou plant. Pa aspèje plis pase 8 fwa nan youn sèl sezon.

Ki jan pou sèvi avè l':

Mete 2 ti kiyè Ambush 25 EC nan chak galon dlo. Aspèje chak 5 a 10 jou.

JOU TANN	
Kilti	Jou tann
bèjenn	3
chou, chouflè, chou bwokoli, chou chenwa	1
joumou	1
mayi	1
melon frans	1
nave	1
papay	7
piman dous	3
pòmdetè	7
tomat	0
zaboka	1
zepina	1
zonyon	1

k. Decis 25 EC

Decis se yon ensektisid ki touye pa kontak epi pa pwazon nan vant. Li touye mouch, marengwen, trips, ravèt, preske tout kalite chèni ak preske tout kalite podi.

DANJE!! Pa kite Decis tonbe ni nan je ou, ni sou po ou. Li kapab touye pwason. Li kapab touye myèl.

Danje pou plant. Decis pa fè okenn danje pou plant si ou sèvi avè l' dwat.

Ki jan pou sèvi avè l':

Mete 1 kiyè Decis 25 EC nan chak galon dlo. Aspèje chak 5 a 10 jou lè move ensèk yo nan jaden. Ou kapab aspèje Decis sou nenpòt kalite plant men yo pokò fin teste li.

JOU TANN: 1

I. Sumicidin 20 EC

Sumicidin se yon ensektsisid ki touye pa kontak epi pa pwazon nan vant. Li kapab touye preske tout kalite chèni; pichon, pinèz, pis, ak sotèz.

ATANSYON!! Sumicidin se yon pwazon. Li kapab fè po, je, nen ak gòj ou malad. Mete linèt espesyal ak gan kawòtchou lè ou ap sèvi ak Sumicidin. Li kapab touye myèl. Li kapab touye pwason.

Danje pou plant. Sumicidin pa fè okenn danje pou plant si ou sèvi avè l' dwat.

Ki jan pou sèvi avè l':

Mete demi ti kiyè a 1 ti kiyè Sumicidin 20 EC nan chak galon dlo. Aspèje chak 7 a 10 jou.

JOU TANN	
Kilti	Jou tann
bèjenn	7
chou, chouflè, chou bwokoli, chou chenwa	3
joumou	21
kann a sik	21
kawòt	7
konkonom	3
koujèt	3
mayi	21
melon dlo, melon frans	3
piman	7
pistach	21
pòmdetè	7
pwa	21
pwatann, pwafrans	3
tomat	1

Chapit 3

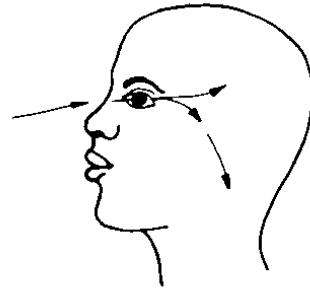
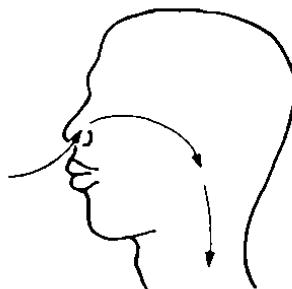
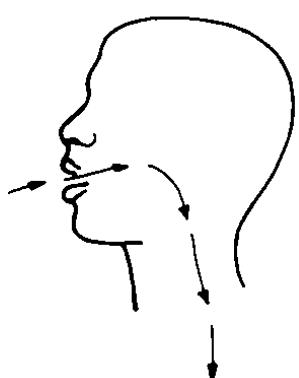
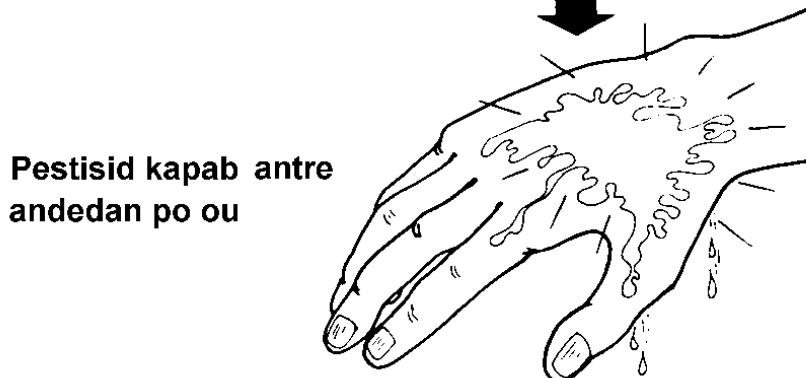
PREMYÈ SWEN POU MOUN KI PWAZONNEN PA ENSEKTISID AK FONJISID

Pa gen moun ki anvi pwazonnen pa pwodwi ki pou nou aspèje nan jaden. Men, dèske tout pwodwi nou aspèje se pwazon, gendelè yon aksidan kapab rive nou oswa yon moun nou konnen.

Nan chapit sa a nou p'ap diskite ensektisid sèlman men n'ap diskite pwodwi nou rele fonjisid tou. Fonjisid yo se pwodwi nou aspèje pou anpeche kèk maladi detwi jaden nou. Dèske yon moun ki gen ensektisid lakay li fasil genyen fonjisid lakay li, n'ap gade tou de (2) kalite pwodwi yo.

Li ta bon pou nou gade premyè pati chapit 2 ankò pou nou konnen danje ensektisid yo ak ki jan pou nou kapab anpeche tèt nou vin pwazonnen pa ensektisid.

Genyen kat (4) fason nou kapab vin pwazonnen pa pwodwi yo:

Kat jan pwodwi kapab antre nan kò nou an.
(Desen Soti Gid Pepinyeris pa Scott Josiah)

1. **Pwodwi tonbe sou po nou.**

Nou toujou dwe fè prekosyon pou ensektisid pa tonbe sou po nou. Men, si kèk pwodwi tonbe sou po nou se pa toutan li se yon danje ki grav. Malgre sa, chak fwa kèk pwodwi tonbe sou po nou li bon pou nou lave kò nou ak anpil dlo pwòp touswit. Epitou, toujou wete rad ki gen pwodwi sou yo nan kò nou.

Genyen kèk pwodwi ki kapab antre nan po nou. Si yo fè sa ase yo kapab fè nou malad menm jan kòm si nou te vale pwodwi. Nou te note nan chapit 2 ki pwodwi kapab fè sa. Si yon pwodwi antre nan kò nou konsa, li kapab bay menm senptonm li ta bay si nou te vale pwodwi a. Nan ka sa nou gen pou aji menm jan kòm si nou te vale pwodwi.

Anpil pwodwi, menm nan sa k' pa antre nan po nou, kapab fè po nou malad. Pa egzanp, yo kapab fè po nou vin wouj epi fè li grate oubyen boule. Pafwa li konn gonfle kò nou kote li tonbe. Si sa vin rive nou epi maladi po a pa soti apre katrè de tan konsa, fò nou konsilte doktè pou li kapab trete maladi po a. Lè nou rive bò doktè se pou nou sonje ak ki pwodwi nou te aspèje pou nou kapab di li sa.

Si yon pwodwi boule nou, pa mete okenn pomad sou li ou menm. Lave li ak anpil dlo epi al wè doktè. Si rad nou vin kontamine ak yon pwodwi, sitou youn ki byen fò, se pou nou wete rad sou kò nou **touswit**.

2. **Pwodwi tonbe nan je nou.**

Si yon pwodwi tonbe nan je nou, nou bezwen aji vit. Menm moman pwodwi tonbe nan je nou se pou nou mete tout bagay atè, chache kèk dlo pwòp. Lèfini, kase tèt nou dèyè epi koule dlo nan je ki te pran pwodwi a. Nou dwe fè sa pou omwens 15 minit detan.

Si apre nou fè sa je toujou pa twò byen, se pou n'al wè ak doktè touswit. Lè nou rive bò doktè se pou nou sonje ak ki pwodwi nou te aspèje pou nou kapab di li sa.

3. Nou pran souf pwodwi.

Se pa souvan yon moun kapab pran souf yon pwodwi. Men si nan yon ka yon moun respire kèk pwodwi ase pou fè li santi malad, men sa pou nou fè: Wete moun ki respire pwodwi nan sous pwodwi, pou li pa respire li ankò, epi pou li kapab gen anpil bon van pwòp pou respire. Apre sa, mennen moun sa nan doktè touswit.

4. Nou vale pwodwi.

Si yon moun vale yon ensektisid oswa yon fonjisid, sa nou gen pou fè depan de ki pwodwi li ye. Donk, n'ap gade plizyè pwodwi, epi pou chak pwodwi n'ap diskite siy yon moun ap genyen si li vin malad pa pwodwi sa a epi ki sa pou nou fè pou li nan ka sa a. Si nou gen pou n'al bò doktè ak yon moun ki vin malad akòz yon pwodwi, sonje non pwodwi ki te fè l' malad pou nou kapab di doktè sa a.

Dlo Tabak

Siy moun malad

Dlo Tabak kapab antre nan po vit pou fè nou malad anndan kò nou, menm jan kòm si nou te vale li. Si yon moun vin malad pa Dlo Tabak tèt li kapab vire epi li kapab genyen malotèt. L'ap swè. L'ap santi lestomak li chaje (l'ap anvi vomi).

Tretman

Bay li bwè anpil dlo oswa lèt pou koupe fòs pwazon an. (pou ti moun ki genyen 0 a 5 an bay omwens 1 a 2 tas. Pou moun pi gran pase sa bay 1 lit a 1 lit edmi.) Fè l' vomi. Pou fè l' vomi touche pa dèyè gòj ak dwèt ou. Pa fè l' vomi si l' endispoze (sa vle di si li pèdi konnesans). Pa fè l' vomi pandan l'ap kouche sou do, pou vomi pa desann nan poumon li. Vire li sou kote. **Mennen li bò doktè oswa lopital touswit.**

Dipel, BT

Siy moun malad

Deske Dipel se pa yon vre pwazon, pa genyen yon siy ki pou fè nou konnen yon moun vale twòp. Si yon moun vale anpil Dipel, se pou nou trete li.

Tretman

Bay li bwè anpil dlo oswa lèt pou koupe fòs pwazon an. Bay li omwens 1 a 2 tas. Fè l' vomi. Pou fè l' vomi touche pa dèyè gòj ak dwèt ou. Pa fè l' vomi si l' endispoze (sa vle di si li pèdi konnesans). Pa fè l' vomi pandan l'ap kouche sou do, pou vomi pa desann nan poumon li. Vire li sou kote.

Rotenone

Siy moun malad

Si yon moun vale twòp Rotenone li kapab gen doulè nan kè epi kè li kapab pa bat nòmal.

Tretman

Bay li bwè anpil dlo oswa lèt pou koupe fòs pwazon an. Bay li omwens 1 a 2 tas. Fè l' vomi. Pou fè l' vomi touche pa dèyè gòj ak dwèt ou. Pa fè l' vomi si l' endispoze (sa vle di si li pèdi konnesans). Pa fè l' vomi pandan l'ap kouche sou do, pou vomi pa desann nan poumon li. Vire li sou kote.

Diazinon WP, Malathion WP, Dipterex (Trichlorfon) SP

Siy moun malad

Pwodwi sa yo antre nan po fasil. Si yon moun vin malad pa pwodwi sa yo l'ap vin enkyete, l'ap swè, epi l'ap santi lestimak li chaje (l'ap anvi vomi). Li kapab genyen dyare ak malotèt tou.

Tretman

Bay li bwè anpil dlo oswa lèt pou koupe fòs pwazon an. (Bay omwens 1 a 2 tas.) Fè l' vomi. Pou fè l' vomi touche pa dèyè gòj ak dwèt ou. Pa fè l' vomi si l' endispoze (sa vle di si li pèdi konnesans). Pa fè l' vomi pandan l'ap kouche sou do, pou vomi pa desann nan poumon li. Vire li sou kote. **Mennen li bò doktè oswa lopital touswit.** Di doktè a Atropine kapab sèvi kòm antidot.

Diazinon EC, Chlorpyrifos, Dichlorvos, Cygon (Dimethoate), Fonofos, Malathion EC, Nuvacron (Monocrotofos), Actellic

Siy moun malad

Pwodwi sa yo antre nan po fasil. Si yon moun vin malad pa pwodwi sa yo l'ap vin enkyete, l'ap swè, epi l'ap santi lestomak li chaje (l'ap anvi vomi). Li kapab genyen dyare ak malotèt tou.

Avi: Nuvacron se yon pwazon ki move nèt. Pèsonn pa dwe sèvi avè l' san li pa gen gan kawòtchou, bòt kawòtchou, linèt espesyal, ak yon mask espesyal pou kouvri bouch li. Pwodwi sa a pa gen yon plas nan kay malare ki pa genyen bagay sa yo. Yon ti gout pwodwi sa a kapab touye yon granmoun fasil. **Si yon moun vale pwodwi sa a oswa si li tonbe sou po yon moun, se pou nou kouri touswit pou jwenn èd yon doktè.**

Tretman

Bay li bwè anpil dlo oswa lèt pou koupe fòs pwazon an. (Pou moun ki genyen 0 a 5 an bay omwens 1 a 2 tas. Pou moun ki pi gran pase sa bay 1 lit a 1 lit edmi.) **Pa fè l' vomi. Mennen li bò doktè oswa lopital touswit.** Di doktè a Atropine kapab sèvi kòm antidot.

Kelthane (Dicofol)

Siy moun malad

Si yon moun vin malad pa Kelthane li kapab genyen yon vomisman byen grav. Avèk sa l'a gen yon fèbles k'ap pran li dousman epi janm pye li ak men li va santi yo mouri. Lèfini l'ap vin enkyete epi eksite.

Tretman

Bay li bwè anpil dlo pou koupe fòs pwazon an. (Bay li omwens 1 a 2 tas.) Fè l' vomi.

Pa bay li lèt! Pou fè l' vomi touche pa dèyè gòj ak dwèt ou. Pa fè l' vomi si l' endispoze (sa vle di si li pèdi konnesans). Pa fè l' vomi pandan l'ap kouche sou do, pou vomi pa desann nan poumon li. Vire li sou kote. **Mennen li bò doktè oswa lopital touswit.**

Sevin (Cabaryl)

Siy moun malad

Si yon moun vin malad pa Sevin l'ap santi lestomak li chaje epi li kapab vomi tou. L'ap gen tranchman nan vant li. Li p'ap wè klè nan je li. L'ap swè. Li kapab genyen dyare ak fèblès tou.

Tretman

Bay li bwè anpil dlo oswa lèt pou koupe fòs pwazon an. (Bay li omwens 1 a 2 tas.) Fè l' vomi. Pou fè l' vomi touche pa dèyè gòj ak dwèt ou. Pa fè l' vomi si l' endispoze (sa vle di si li pèdi konnesans). Pa fè l' vomi pandan l'ap kouche sou do, pou vomi pa desann nan poumon li. Vire li sou kote. **Mennen li bò doktè oswa lopital touswit.** Di doktè a Atropine kapab sèvi kòm antidot.

Asid Borik

Siy moun malad

Si yon moun vin malad pa Asid Borik l'ap santi lestomak li chaje epi li kapab vomi tou. L'ap gen doulè anba kè.

Tretman

Bay li bwè anpil dlo oswa lèt pou koupe fòs pwazon an. (Pou ti moun ki genyen 0 a 5 an bay omwens 1 a 2 tas. Pou moun ki pi gran pase sa bay 1 lit a 1 lit edmi.) Pa fè l' vomi. Mennen li bò doktè oswa lopital touswit.

Lwil Mineral, Volck Oil, Superior Oil

Siy moun malad

Si yon moun vin malad pa pwodwi sa yo li kapab tanmen touse. L'ap gen doulè nan vant epi l'ap gen pwoblèm pou rale souf li. L'ap eksite.

Tretman

Bay li bwè anpil dlo oswa lèt pou koupe fòs pwazon an. (Pou ti moun ki genyen 0 a 5 an bay omwens 1 a 2 tas. Pou moun ki pi gran pase sa bay 1 lit a 1 lit edmi.) Pa fè l' vomi. Mennen li bò doktè oswa lopital touswit.

Tambo (Cypermethrin/Profenophos)

Siy moun malad

Pwodwi sa a antre nan po fasil. Si yon moun vin malad pa pwodwi sa a yo l'ap vin enkyete, l'ap swè, epi l'ap santi lestomak li chaje (l'ap anvi vomi). Li kapab genyen dyare ak malotèt tou. Bouch li kapab grate oubyen boule.

Tretman

Bay li bwè anpil dlo oswa lèt pou koupe fòs pwazon an. (Pou ti moun ki genyen 0 a 5 an bay omwens 1 a 2 tas. Pou moun ki pi gran pase sa bay 1 lit a 1 lit edmi.) Pa fè l' vomi.
Mennen li bò doktè oswa lopital touswit.

Decis (Deltamethrin), Cypermethrin, Ambush (Permethrin), Sumicidin (Pydrin)

Siy moun malad

Pwodwi sa yo kapab grate oswa boule je, po ak gòj nou.

Tretman

Bay li bwè anpil dlo oswa lèt pou koupe fòs pwazon an. (Pou ti moun ki genyen 0 a 5 an bay omwens 1 a 2 tas. Pou moun ki pi gran pase sa bay 1 lit a 1 lit edmi.) Pa fè l' vomi.
Mennen li bò doktè oswa lopital touswit.

Mavrik (Fluvalinate)

Siy moun malad

Si yon moun vale Mavrik bouch li kapab grata oubyen boule.

Tretman

Bay li bwè anpil dlo oswa lèt pou koupe fòs pwazon an. (Pou ti moun ki genyen 0 a 5 an bay omwens 1 a 2 tas. Pou moun ki pi gran pase sa bay 1 lit a 1 lit edmi.) Pa fè l' vomi. Mennen li bò doktè oswa lopital touswit.

Benomyl (Benlate)DF, Captan WP, Manzate 200 WP(Dithane WP)

Siy moun malad

Pa gen siy patikilyè si yon moun vale twòp pwodwi sa yo.

Tretman

Bay li bwè anpil dlo oswa lèt pou koupe fòs pwazon an. Bay li omwens 1 a 2 tas. Fè l' vomi. Pou fè l' vomi touche pa dèyè gòj ak dwèt ou. Pa fè l' vomi si l' endispoze (sa vle di si li pèdi konnesans). Pa fè l' vomi pandan l'ap kouche sou do, pou vomi pa desann nan poumon li. Vire li sou kote. Mennen li bò doktè oswa lopital si li pa refè.

Ferbam (Carbamate)

Siy moun malad

Si yon moun vin malad pa Ferbam li kapab genyen vomisman ak doulè anba kè.

Tretman

Bay li bwè anpil dlo oswa lèt pou koupe fòs pwazon an. Bay li omwens 1 a 2 tas. Fè l' vomi. Pou fè l' vomi touche pa dèyè gòj ak dwèt ou. Pa fè l' vomi si l' endispoze (sa vle di si li pèdi konnesans) Pa fè l' vomi pandan l'ap kouche sou do, pou vomi pa desann nan poumon li. Vire li sou kote. **Mennen li bò doktè oswa lopital si li pa refè.**

Chapit 4

NON ENSÈK YO EPI PLANT YO NAN KREYOL, ANGLE LATEN AK FRANSE

BON ENSÈK YO

NON KREYOL	NON ANGLE	NON LATIN	NON FRANSE
ariyen (zarenyen)	spiders	Araneae	
chwal zonbi	praying mantids	Mantidae	
demwazèl	dragonflies	Odonata	libellule, demoiselle
gèp	wasps	Hymenoptera	guêpe
koksinòl	lady beetles	Coccinellidae	coccinelles
koukouj	lightning bugs	Lampyridae	luciole
myèl	honey bee	<i>Apis mellifera</i>	abeille
podì tè	ground beetles	Carabidae	Carabe
zèl dantèl jòn/touch	lacewings/antlions	<i>Hesperoleon</i> spp.	
zèl dantèl vèt	green lacewings	<i>Chrysopa</i> spp.	

MOVE ENSEK YO

NON KREYOL	NON ANGLE	NON LATIN	NON FRANSE
akaryen (mit)	mites, spider mites	Tetranychidae	acariens
Charanson	weevils	Curculionidae	charançon
ti landeng	sweet potato weevil	<i>Cylas formicarius elegantulus</i>	charançon de la patate douce
podì piman	pepper weevil	<i>Anthonomus eugenii</i>	charançon
mit pwa	bean weevils	Bruchidae	bruche
tyogann	banana weevil	<i>Cosmopolites sordidus</i>	charançon de banane
pwa wouj	palm weevils	<i>Rhynchophorus</i> spp.	
Chèni	caterpillars	Lepidoptera	papillons/chenille
chèni kòn	hornworms	<i>Manduca</i> spp.	
chèni fil legim	beet webworms	<i>Loxostege</i> spp. <i>Achyra</i> spp.	
chèni fil pitimi	sorghum webworm	<i>Celama sorghiella</i>	
chèni zèpi mayi	corn earworm	<i>Heliothis zea</i>	
chèni chou	imported cabbage worm	<i>Pieris rapae</i>	
ti chèni fèy	cabbage looper	<i>Trichoplusia ni</i>	
gwo chèni fèy	celery leaftier	<i>Udea rubigalis</i>	
chèni coupe	beet armyworm	<i>Spodoptera exigua</i>	
chèni kokonm	cutworms	Noctuidae	
chèni mayi	pickle worm	<i>Diaphania nitidalis</i>	
fo pichon	cornstalk borers	<i>Elasmopalpus</i> spp.	
	sugarcane borers	<i>Diatraea</i> spp.	
kago	soft scales	Coccidae	cochenille
kalmanson	mealy bugs	Pseudococcidae	
kal	snails	Mollusca	escargot
krikèt	slugs	Mollusca	limace
maoka	armored scales	Diaspididae	cochenille
mouch blan	crickets	Acrididae	crickets
pichon	grubs	<i>Phyllophaga</i> spp.	maroca (larva) hanneton (adult)
	whiteflies	Aleyrodidae	mouche blanche
	aphids	Aphididae	pucerons

pinèz	true bugs	Hemiptera	punaise
pinèz santi	stink bugs	Pentatomidae	
pinèz	plant bugs	Miridae	
pinèz zèl klè	lace bugs	Tingidae	
pinèz kourj	squash bugs	Coreidae	punaise dentelle
podì	beetles	Coleoptera	coleoptères
podì kokonm	cucumber beetles	<i>Diabrotica</i> spp. <i>Acalymma</i> spp.	chrysomélidés
podì bouton	blister beetles	<i>Epicauta</i> spp.	
podì pwa	bean leaf beetle	<i>Ceratoma trifurcata</i>	chrysomélidés
podì fèy	leaf beetles	<i>Ceratoma fascialis</i> <i>Diabrotica</i> spp.	chrysomélidés
pis	flea beetles	<i>Epitrix</i> spp. <i>Phyllotreta</i> spp.	chrysomélidés
podì patat	tortoise beetles	<i>Cassidinae</i>	chrysomélidés
towo kokoye	rhinoceros beetle	<i>Oryctes rhinoceros</i>	
sotèz	leafhoppers	Cicadellidae	cicadelle
trips	thrips	<i>Thrips tabaci</i>	thrips
Vè	worms, maggots	<i>Diptera, Elateridae</i>	ver, asticot
vè rasin	cabbage maggot	<i>Hylemya brassicae</i> <i>Delia radicum</i>	
vè di	wire worms	Elateridae	
vè fouye	leafminer	<i>Liriomyza</i> spp.	mineuse
vè pitimi	sorghum midge	<i>Contarinia sorghicola</i>	mouche du sorgho
vè zepi mayi	corn ear maggots	<i>Euxesta</i> spp.	
ravèt	cockroaches	Blattidae	blattes
moustik (mayigwen)	mosquitoes	Culicidae	moustique
tik	ticks	(Acari) Ixodidae	tique

PLANT YO

NON KREYOL	NON ANGLE	NON LATIN	NON FRANSE
Nim (Lila)	neem	<i>Azadirachta indica</i>	Margousier
Bwa nivre	Surinam poison	<i>Tephrosia toxicaria</i>	Bois enivre
Bwa kayman	?	<i>Lonchocarpus ehrenbergii</i>	Bois caïman
Pwa manyok	jicama, yam bean	<i>Pachyrhizus erosus</i>	Pois manioc
Tabak	tobacco	<i>Nicotiana tabacum</i>	Tabac
Piman zwazo/bouk/	chili pepper	<i>Capsicum frutescens</i>	Piman
dan chen			zoiseau/bouc
Kachiman	sweetsop	<i>Annona squamosa</i>	Cachiman
Kowosòl	soursop	<i>Annona muricata</i>	Corossol

Chapit 5

TAB ASPESYON

Nan chapit sa a nou prezante anpil enfòmasyon ki te nan chapit 1 epi chapit 2 nan fòm yon tab. Pou moun ki kapab aprann sèvi tab sa l'ap fè l' pi fasil pou itilze enfòmasyon sila lè nou wè nou ta vle aspèje. Men ki jan pou sèvi tab aspèyon.

Chak paj nan tab divize an kolon. Premyè kolon se non kilti a. Gade isit avan pou jwenn kilti nan jaden nou an ki nwi pa ensekt.

Nan dezyèm kolon nan jwenn lis ensekt ki nwi kilti sa a. Chache ensekt ki ba ou pwoblèm. Ou kapab vle wè chapit 1 ki eksplike ensekt yo.

Nan twazyèm kolon nou genyen ensektisid ki touye ensekt yo.

Pa egzanp, si ou gen chèni konkonm nan konkonm, Ou a chache konkonm nan kolon 1. Apre sa, chache chèni konkonm nan kolon 2 sou kote **konkonm**. Ou a gade a dwat sou bò **chèni kokonm** (nan kolon 3) pou wè ki ensektisid ki touye li.

Kolon 4 fè nou konnen konbe kiyè ra nan chak ensektisid pou mele nan youn galon dlo. Kiyè sa yo se sa nou rele kiyè soup. (Se ak kiyè sa yo pifò ayisyen nan pwovens manje. Nou kapab rele li gwo kiyè tou, paske genyen kiyè pi piti nou konn sèvi lakay tanzantan. Men, se pa menm ak gwo gwo kiyè pou brase manje nan chodye.) Genyen eksepsyon. Si ou wè yon chif an kolon kat (4) ki genyen mo **piti** k'ap swiv, lè sa, pa sèvi ak gwo kiyè, sèvi ak ti kiyè ra nan ka sa.

Kolon 5 se jou tann. Se chif sa yo ki di nou konbe jou pou tann apre nou aspèje avan nou kapab rekòlte.

Kolon 6 se kèk remak. Sa bay plis enfòmasyon pou ede nou. Toujou gade isit avan ou deside sa pou fè.

Avi: Lè ou gade nan tab la ou p'ap wè yon kantite kiyè pou pwodwi nou fè lakay nou yo epi pou Dipel. Pwodwi nou fe lakay nou yo, depi nou fè yo, yo tou prepare, ou pa bezwen mele yo ak dlo. Donk, pa gen rezon pou mete anyen nan kolon 4 pou pwodwi sa yo.

Dipel nou kapab achte ak anpil kalite fòs. Donk, ou bezwen gade nan bwat ensektisid Dipel pou konnen konbe kiyè pou mete nan youn galon dlo.

Men yon egzanp ki jan pou sèvi tab la:

Si, pa egzanp, ou genyen pichon nan chou:

Gade nan premyè kolon yo jiska ou wè **chou**.

Lè ou rive nan pati chou ou a gade nan dezyèm kolon a dwat li pou jwenn **pichon**.

Ou a gade sou bò dwat **pichon** pou wè ki chwa ou genyen pou sa ou kapab aspèje pou pichon nan chou.

Men chwa yo:

- Ou kapab aspèje 2 kiyè pa galon ak Malathion 25 WP.
- Ou kapab aspèje 1 kiyè pa galon ak Malathion 50 WP.
- Ou kapab aspèje 2 ti kiyè pa galon ak Malathion 57 EC. (Pou nenpot twa sa yo ou a tann 7 jou avan ou rekòlte.)
- Ou kapab aspèje 1 kiyè pa galon ak Diazion 50 WP.
- Ou kapab aspèje 2 ti kiyè pa galon ak Diazion 20 EC.
- Ou kapab aspèje 1 ti kiyè pa galon ak Diazion 50 EC. (Pou nenpot twa sa yo ou a tann 7 jou avan ou rekòlte.)
- Ou kapab aspèje 2 ti kiyè pa galon Cygon 2E. (Ou a bezwen tann 7 jou avan ou rekòlte.)
- Ou kapab aspèje ak Dlo Savon (we chapit 2). (Si ou aspèje ak Dlo Savon ou kapab rekòlte menm jou.)
- Ou kapab aspèje Dlo Tabak (wè chapit 2). (Si ou aspèje Dlo Tabak ou bezwen tann 3 jou avan ou rekòlte.)
- Ou kapab aspèje ak Dlo Piman (wè chapit 2). (Si ou aspèje ak Dlo Piman ou kapab rekòlte menm jou.)

Apre ou deside sa ou ap fè ou bezwen gade nan kolon **remak** (kolon 6). Ou ap wè li nesesè pou aspèje nan solèy cho epi ou ap aspèje lè ou wè pichon sou fèy yo.

BEJENN	pichon	Malathion 25WP	2	3	Aspèje lè ou wè pichon yo. Aspèje lè solèy la cho.
		Malathion 50WP	1	3	
		Malathion 57EC	2 piti	3	
		Sumicidin 20EC	1 piti	7	
		Dlo tabak	----	3	
		Dlo piman	----	0	Aspèje lè ou wè pis yo ak domaj yap fè.
		Dlo Kachiman/ Kowosòl	----	0	
		Dlo Savon	----	0	
		Sevin 50 WP	2	0	
		Rotenone 5 WP	6	0	
pinèz zèl klè akaryen, fwomi	pis	Sumicidin 20EC	1 piti	7	Aspèje lè ou wè pis yo ak domaj yap fè.
		Dlo Nim	----	0	
		Malathion 25WP	2	3	
		Malathion 50WP	1	3	
		Malathion 57EC	2 piti	3	
chèni kòn	chèni kòn	Malathion 25WP	2	3	
		Malathion 50WP	1	3	
		Malathion 57EC	2 piti	3	
		Sevin 50 WP	2	0	
		Sumicidin 20EC	1 piti	7	
		Ambush 25 EC	2 piti	3	
		Dlo Nim	----	0	
		Dipel WP	wè ch. 2	0	

BETRAV	chèni fil	Sevin 50 WP	2	3 (wè remak)	Aspèje chak 15 jou lè ou wè chèni yo ak domaj yo. Tann 14 jou pou rekولte apre ou aspèje Sevin ou Dipterex si ou ap manje fèyyo.
		Dipel WP	wè ch. 2	0	
		Dipterex 95 SP	1	28 (wè remak)	
		Dlo Nim	-----	0	
		Dlo piman	-----	0	
	pis, podi bouton	Sevin 50 WP	2	3 (wè remak)	Tann 14 jou apre ou aspèje si wap manje fèy yo.
		Dlo Nim	-----	0	
		Malathion 25WP	2	3 (wè remak)	
		Malathion 50WP	1	3 (wè remak)	
		Malathion 57EC	2 piti	3	

SITRIS	chèni zoranj	Dipel WP	----	0	
		Dlo Nim	----	0	
	pichon mouch blan	Malathion 25WP	2	7	Aspèje lè ou wè pichon sou fèy yo.
		Malathion 50WP	1	7	Aspèje lè solèy la cho.
		Malathion 57EC	2 piti	7	Aspèje chak 2 ou 3 jou pou mouch blan.
		Dlo nim	----		
		Diazinon 50 WP	1	21	Pa aspèje Diazinon pandan plant yo ap flèri.
		Diazinon 20 EC	1 piti	21	
		Diazinon 50 EC	2 piti	21	
	kal, fo pichon	Rotenone 5 WP	6 edmi	0	
		Dlo Savon	----	0	
	foumi	Volck oil Lwil konsantre	2 edmi 2 edmi	0	Pa aspèje lè bwa yo ap flèri. Si ou aspèje apre donn yo tanmen fòme y'ap parèt mwens bèl. Ou kapab melanje lwil yo ak 1 ti kiyè Diazinon 50 EC oubyen 2 ti kiyè Malathion 57 EC pa galon pou ede kontwòl kal ak fo pichon.
		Malathion 25WP	2	7	
		Malathion 50WP	1	7	
		Malathion 57EC	2 piti	7	
		Diazinon 50 WP	1	21	Pa aspèje Diazinon pandan plant yo ap flèri.
		Diazinon 20 EC	2 piti	21	
		Diazinon 50 EC	1 piti	21	
	akaryen	Kelthane 35WP	2	7	Aspèje lè ou wè akaryen ak domaj yo. Retounen aspèje ankò an 4 jou.
		Diazinon 50 WP	1	21	
		Diazinon 20 EC	2 piti	21	
		Diazinon 50 EC	1 piti	21	

CHOU, CHOU FLE, CHOU BROKOLI, CHOU CHINWA	Vè rasin, Vè di	Diptérex 95 SP oswa Diazinon 50 WP	Mete youn kiyè pou chak 10 plantil		Mete yon ti poud nan trou lè ou pike plant yo.
	chèni	Sevin 50 WP ak Malathion 57 EC Rotenone 5 WP Sumicidin 20EC Decis 25 EC Ambush 25 EC Dlo Nim Dlo Piman Dipel WP	3(mele 1 yo ansanm) 4 1 piti 1 1 piti ---- ---- wè ch. 2	10 jou 0 3 1 1 0 0 0	Aspèje lè chèni yo piti
	pichon	Malathion 25WP Malathion 50 WP Malathion 57 EC Diazinon 50 WP Diazinon 20 EC Diazinon 50 EC Cyon 2E Dlo savon Dlo tabak Dlo Piman	2 1 2 piti 1 2 piti 1 piti 2 piti ---- ---- ---- ----	7 (3 pou bwokoli 7 (5 pou bwokoli 7 0 3 0	Aspèje lè ou wè pichon sou fèy yo. Aspèje pou pichon lè solèy la cho. Si ou aspèje ak Sevin ak Malathion ansanm pou chèni ou pa dwe gen pwoblèm ak pichon
	kago kalmanson	anti-limace oswa mesurol	----	----	Mete Anti-limace ou mesurol nan mitan plant yo

KALALOU	pichon	Malathion 25WP Malathion 50WP Malathion 57EC Savon ensèk-tisid	2 1 2 piti -----	2 remak 0	Pa aspèje malathion apre plant yo tanmen donnen. Aspèje lè solèy la cho.
	pinèz sotèz	Sevin 50 WP Rotenone 5 WP	2 3	3 0	Aspèje lè ou wè ensèkt yo sou plant yo epi plant yo tanmen domaje.

KANN A SIK	pichon	Diazinon 20 EC Diazinon 50 EC Diazinon 50 WP	2 piti 1 piti 1	1 1 1	
	chèni kann	Sumicidin 20EC	1 piti	21	

KAWOT	pis	Sevin 50 WP Dlo Nim Rotenone 5 WP	2 ----- 4	1 0 0	Aspèje lè ou wè pichon yo ak domaj yo sou plant yo.
		Sotèz Sevin 50 WP Rotenone 5 WP Sumicidin 20EC Malathion 25WP Malathion 50WP Malathion 57EC	2 4 1 piti 2 1 2 piti	1 0 7 7 7	Aspèje lè ou wè ensèkt yo ak domaj yo.

LETI	pichon	Malathion 25WP Malathion 50WP Malathion 57EC Dlo Savon Cygon 2E Dlo Piman Dlo Tabak	2 1 2 piti ----- 2 piti ----- -----	14 (7 pou 14 leti 14 ki ponme) 0 14 0 3	Aspèje lè ou wè pichon yo. Aspèje chak 10 jou nan solèy cho.
	chèni	Sevin 50 WP Rotenone 5 WP Dlo Nim	2 3 -----	14 0 0	Aspèje lè chèni yo piti.

MANYOK	akaryen	Kelthane 35WP	2	2	Aspèje lè ou wè akaryen ak domaj yo. Retounen aspèje ankò an 4 jou.
--------	---------	---------------	---	---	---

KONKONM KOUJET	podì kokonm	Sevin 50 WP	2	1	Aspèje lè ou wè podì yo ak domaj yo.
----------------	-------------	-------------	---	---	--------------------------------------

JOUMOU	Rotenone 5 WP	3	0	
	Sumicidin 20EC	1 piti	3	
	Decis 25 EC	1	1	
	Malathion 25WP	2	1 (3 pou	Pa aspèje Malathion si plant yo mouye.
	Malathion 50WP	1	1 joumou)	
chèni kokonm	Malathion 57EC	2 piti	1	
	Sevin 50 WP	2	1	Si ou konn genyen vè kokonm bo kote ou, tanmne aspèje lè plant yo tanmen fleri.
	Dipel WP	wè ch. 2	0	Aspèje chak 15 jou ak Sevin oswa chak 7 jou ak Dipel ou Rotenone.
	Rotenone 5 WP	3	0	
	Sumicidin 20EC	1 piti	3	
	Ambush 25 EC	2 piti	1	
	Decis 25 EC	1	1	
	Dlo Nim	-----	0	
pichon	Dlo piman	-----	0	
	Malathion 25WP	2	1 (3 pou	Aspèje lè ou wè pichon sou fèy yo.
	Malathion 50WP	1	1 joumou)	Aspèje lè solèy la cho.
	Malathion 57EC	2 piti	1	Pa aspèje si plant yo mouye.
	Diazinon 20 EC	2 piti	7	
	Diazinon 50 EC	1 piti	7	
	Diazinon 50 WP	1	7	Pa aspèje Diazinon sou joumou.
	Rotenone 5 WP	3	0	
	Dlo tabak	-----	3	
akaryen	Dlo Piman	-----	0	
	Dlo Savon	-----	0	
akaryen	Kelthane 35WP	2	2	Aspeje lè ou wè akaryen ak domaj yo. Retounen aspèje ankò an 4 jou.

(Toujuo KONKONM KOUJET JOUMOU)	vè fouye	Diazinon 20 EC	2 piti	7	Aspèje lè ou wè tras vè fouye nan fèy yo.
		Diazinon 50 EC	1 piti	7	
		Diazinon 50 WP	1	7	
		Dipterex 95 SP	1	3	
pinèz	Sevin 50 WP Rotenone 5 WP Ambush 25 EC	Dlo Nim	-----	0	
		Sevin 50 WP	2	1	Aspèje lè ou wè jèn ensèkt yo. Adilt yo pa mouri fasil. Pran swen ou aspèje byen toupatou.
		Rotenone 5 WP	4	0	
		Ambush 25 EC	2 piti	1	

MAYI	pichon	Malathion 25WP	2	5	Aspèje lè ou wè pichon sou fèy yo. Aspèje lè solèy la cho.
		Malathion 50WP	1	5	
		Malathion 57EC	2 piti	5	
		Diazinon 20 EC	2 piti	2	
		Diazinon 50 EC	1 piti	2	
		Diazinon 50 WP	1	2	
		Sumicidin 20EC	1 piti	21	
		Cygon 2E	2 piti	14	
chèni zepi mayi	vè zepi mayi	Dlo tabak	----	3	Tanmen aspèje lè bab yo parèt. Aspèje chak 10 jou jiskaskè bab yo sèk
		Dlo Piman	----	0	
		Dlo Savon	----	0	
		Dipterex 95 SP	1	0	
		Malathion 25WP	2	5	
		Malathion 50WP	1	5	
		Malathion 57EC	2 piti	5	
		Sevin 50 WP	2	0	
chèni zepi mayi, chèni koupe	chèni zepi mayi, chèni koupe	Dipel WP	wè ch. 2	0	Chèni zepi mayi--tanmen aspèje lè bab yo parèt. Aspèje chak 2 ou 3 jou jiska bab yo sèch. Chèni mayi--tanmen aspèje lè ou wè domaj yo. Aspèje chak 5 jou jiska ou aspèje 3 ou 4 fwa. Chèni koupe--aspèje jenn plant yo lè yo fèk pouse.
		Dlo NIm	-----	0	
		Dlo Piman	-----	0	
		Decis 25 EC	1	1	
		Ambush 25 EC	2 piti	1	
		Cygon 2E	2 piti	14	
		Malathion 25WP	2	5	
		Malathion 50WP	1	5	
krikèt	krikèt	Malathion 57EC	2 piti	5	
		Diazinon 20 EC	2 piti	0	
		Diazinon 50 EC	1 piti	0	
		Diazinon 50 WP	1	0	
		Sevin 50 WP	2	0	

MELON DLO MELON FRANS	pichon	Malathion 25WP Malathion 50WP Malathion 57EC Cyon 2E Diazinon 20 EC Diazinon 50 EC Diazinon 50 WP Dlo Tabak Rotenone 5 WP Dlo Piman Dlo Savon	2 1 2 piti 2 piti 2 piti 1 piti 1 ---- 3 ---- ----	1 1 1 3 3 3 3 3 0 0 0	Aspèje lè ou wè pichon sou fèy yo. Aspèje lè solèy la cho. Pa aspèje Malathion lè plant yo mouye.
sotèz pinèz, podi kokonmn	Diazinon 20 EC Diazinon 50 EC Diazinon 50 WP Sevin 50 WP Rotenone 5 WP Sumicidin 20EC	2 piti 1 piti 1 2 3 1 piti	3 3 3 1 0 3		Aspèje lè ou wè jèn ensèkt yo. Adilt yo pa mouri fasil. Pran swen ou aspèje byen toupatou.
akaryen	Kelthane 35 WP Diazinon 20 EC Diazinon 50 EC Diazinon 50 WP	2 2 piti 1 piti 1	2 3 3 3		Aspeje lè ou wè akaryen ak domaj yo. Retounen aspèje ankò an 4 jou.

PATAT	ti landeng	Wè chapit 1	----	----	Plante nan tè ki pate gen patat ane pase. Plante plant ki sòti kote pat genyen ti landeng.
	podi patat	Sevin 50 WP Dlo Nim Rotenone 5 WP	2 ---- 6 edmi	0 0 0	
	sotèz, vè fouye	Malathion 25 WP Malathion 50 WP Malathion 57 EC	2 1 2 piti	3 3 3	
	akaryen	Kelthane 35 WP	2	2	Aspeje lè ou wè akaryen ak domaj yo. Retounen aspèje ankò an 4 jou.

PAPAY	pichon, fo pichon	Malathion 25WP Malathion 50WP Malathion 57EC	2 1 2 piti	0 0 0	
	vè fwi	Ambush 25 EC	2 piti	7	

PIMAN PIMAN DOUS (PWAV VET)	pichon	Malathion 25WP	2	3	Aspèje lè ou wè pichon sou fèy yo. Aspèje lè solèy la cho.
		Malathion 50WP	1	3	
		Malathion 57EC	2 piti	3	
		Cygon 2E	2 piti	0	
		Dlo Piman	-----	0	
		Rotenone 5 WP	6	0	
		Dlo Tabak	-----	0	
		Dlo Savon	-----	0	
	Podi piman Pis Pinèz	Sevin 50 WP	2	0	Podi--aspèje chak 15 jou (chak 7 ak Rotenone) depi ti piman parèt. Pis--aspèje lè ou wè pis ak domaj yo. Pinèz--aspèje lè ou wè jèn pinèz yo
		Rotenone 5 WP	6	0	
		Sumicidin 20EC	1 piti	7	
		Ambush 25 EC	2 piti	1	
	vè fouye	Diazinon 20 EC	2 piti	5	Aspèje lè ou wè tras vè fouye nan fèy yo.
		Diazinon 50 EC	1 piti	5	
		Diazinon 50 WP	1	5	
		Ambush 25 EC	2 piti	3	
		Cygon 2E	2 piti	0	
	chèni	Dlo Nim	-----	0	
		Dipterex 95 SP	1	21	
		Sevin 50 WP	2	0	Aspèje lè ou wè jèn cheni yo
		Dlo Nim	-----	0	
		Ambush 25 EC	2 piti	3	
		Dlo Piman	-----	0	
		Dipel WP	wè ch. 2	0	

PITIMI	chèni zepi mayi chèni mayi, chèni fil	Sevin 50 WP Dlo Plman Dlo Nim Dipel WP	2 ---- ---- wè ch. 2	21 0 0 0	Pou chèni zepi mayi epi vè mayi: Aspèje lè ou wè jèn chèni yo. Pou chèni fil: aspèje lè ou wè omwens 5 chèni pa grap.
vè pitimi	Diazinon 20 EC Diazinon 50 EC Diazinon 50 WP Cygion 2E Sevin 50 WP	2 piti 1 piti 1 2 piti 2	5 5 5 28 21		Aspèje lè ou wè omwens 2 mouch pa grap lè grap yo ap flèri, apre grenn yo fòme li tro ta pou aspèje.
krikèt	Cygion 2E Sevin 50 WP Malathion 25WP Malathion 50WP Malathion 57EC	2 piti 2 2 1 2 piti	28 21 7 7 7		
pichon	Malathion 25WP Malathion 50WP Malathion 57EC Dlo Tabak Rotenone 5 WP Dlo Piman Dlo Savon	2 1 2 piti ---- 6 ---- ----	7 7 7 3 0 0 0		Aspèje lè ou wè pichon sou fèy yo. Aspèje lè solèy la cho.

POM DE TE	pichon	Malathion 25WP Malathion 50WP Malathion 57EC Dlo Tabak Cygon 2E Sumicidin 20EC Rotenone 5 WP Dlo Piman Dlo Savon	2 1 2 piti ----- 2 piti 1 piti 6 ----- -----	0 0 0 3 0 7 0 0 0	Aspèje lè ou wè pichon sou fèy yo. Aspèje lè solèy la cho.
krikèt		Cygon 2E Sevin 50 WP Malathion 25WP Malathion 50WP Malathion 57EC	2 piti 2 2 1 2 piti	0 0 0 0 0	
podí bouton		Sevin 50 WP Dlo Nim Dipterex 95 SP	2 ----- 1	0 0 0	Aspèje lè ou wè podí bouton yo
pis sotèz		Sevin 50 WP Rotenone 5 WP Sumicidin 20EC Cygon 2E Ambush 25 EC Malathion 25WP Malathion 50WP Malathion 57EC	2 6 1 piti 2 piti 2 piti 2 1 2 piti	0 0 7 0 1 0 0 0 0	Aspèje lè ou wè ensèkt sa yo ak domaj yo nan jaden.
vè di		Dipterex 95 SP oswa Diazinon 50 WP	1 kiyè pou chak 10 plant	-----	Simen poud nan tè-a lè wap plante ou pike plant yo.

RADI	pichon	Malathion 25WP	2	7	Aspèje lè ou wè pichon sou fèy yo. Aspèje lè solèy la cho.
		Malathion 50WP	1	7	
		Malathion 57EC	2 piti	7	
		Rotenone 5 WP	4	0	
		Dlo Tabak	-----	3	
		Dlo Piman	-----	0	Aspèje lè ou wè pis ak domaj yo
		Dlo Savon	-----	0	
		Sevin 50 WP	2	3	
		Sumicidin 20EC	1 piti	7	
		Rotenone 5 WP	4	0	
	vè rasin	Dipterex 95 SP oswa Diazinon 50 WP	1 kiyè pou chak 10 plant	----- -----	Simen poud nan tè-a lè wap plante ou pike plant yo.

PWA.. PWA TANN, PWA FRANS, PWA MANYOK, PWA KONGO	pichon	Malathion 25WP	2	7 (3 pou	Aspèje lè ou wè pichon sou fèy yo. Aspèje lè solèy la cho.
		Malathion 50WP	1	7 pwa	
		Malathion 57EC	2 piti	7 frans)	
		Rotenone 5 WP	6 edmi	0	
		Dlo tabak	-----	3	
krikèt	krikèt	Cygon 2E	2 piti	0	
		Sevin 50 WP	2	0	
		Malathion 25WP	2	7 (3 pou	
		Malathion 50WP	1	7 pwa	
		Malathion 57EC	2 piti	7 frans)	
podipwa, pinèz	podipwa, pinèz	Sevin 50 WP	2	0	Aspèje lè ou wè ensèkt yo ak domaj yo nan jaden.
		Rotenone 5 WP	6 edmi	0	
	sotèz	Sevin 50 WP	2	1	Aspèje lè ou wè ensèkt yo ak domaj yo. Aspèje chak semen.
		Rotenone 5 WP	6 edmi	0	
		Dlo Tabak	-----	3	
		Cygon 2E	2 piti	0	
		Malathion 25WP	2	7	
		Malathion 50WP	1	7	
		Malathion 57EC	2 piti	7	
akaryen	Kelthane 35WP	2	2	Aspèje lè ou wè akaryen ak domaj yo. Retounen aspèje ankò an 4 jou. Pa aspèje Kelthane sou pwa frans.	
	Rotenone 5 WP	6 edmi	0		

SELERI	chèni fèy	Sevin 50 WP	2	4	Tanmen aspèje lè ou wè cheni yo.	
		Dipel WP	wè ch. 2	0		
		Dlo Nim / Piman	-----	0		
		Rotenone 5 WP	3	0		
pis		Diazinon 20 EC	2 piti	10		
		Diazinon 50 EC	1 piti	10		
		Diazinon 50 WP	1 piti	10		

TOMAT	pichon mouch blan	Malathion 25WP	2	1	Aspèje lè ou wè pichon sou fèy yo.
		Malathion 50WP	1	1	Aspèje lè solèy la cho.
		Malathion 57EC	2 piti	1	Aspèje chak 2 ou 3 jou pou mouch blan.
		Dlo nim	-----	0	
		Cygon 2E	2 piti	7	Cygon pou pichon ase.
		Rotenone 5 WP	6 edmi	0	
	pinèz	Sevin 50 WP	2	0	
		Rotenone 5 WP	6 edmi	0	
		Sumicidin 20EC	1 piti	1	
	podi pis	Sevin 50 WP	2	0	Pis-Aspèje lè ou wè pis ak domaj yo. Aspèje chak 15 jou ak Sevin oswa chak 7 jou ak Rotenone
		Rotenone 5 WP	6 edmi	0	
		Dlo Nim	-----	0	Li posib Rotenone pap touye podi bouton yo.
		Ambush 25 EC	2 piti	0	
		Sumicidin 20EC	1 piti	1	
	chèni	Sevin 50 WP	2	1	Tanmen aspèje lè chèni yo piti.
		Ambush 25 EC	2 piti	0	
		Sumicidin 20EC	1 piti	1	
		Dlo Nim	-----	0	
		Dlo Piman	-----	0	
		Dipel WP	wè ch. 2	0	Aspèje chak 10 jou.
		Dipterex 95 SP	1	21	
	akaryen	Kelthane 35 WP	2	2	Aspèje lè ou wè akaryen ak domaj yo. Retounen aspèje ankò an 4 jou.

ZABOKA	trips	Malathion 25 WP	2	7	Aspèje chak 7 a 10 jou. Pa aspèje Ambush plis pase 7 fwa nan yon sèl sezon.
		Malathion 50 WP	1	7	
		Malathion 57 EC	2 piti	7	
	kal	Ambush 25 EC	2 piti	1	
		Malathion 25 WP	2	7	
		Malathion 50 WP	1	7	
		Malathion 57 EC	2 piti	7	
		Lwil konsantre	2 edmi	0	
	chèni	Volck oil	2 edmi	0	
		Malathion 25 WP	2	7	
		Malathion 50 WP	1	7	
		Malathion 57 EC	2 piti	7	
		Sevin 50 WP	2	1	

ZEPINA ETRANJE	pichon sotèz	Malathion 25WP	2	7	Aspèje lè ou wè pichon sou fèy yo. Aspèje lè solèy la cho. Dlo tabak ak savon pou pichon selman--yo pap touye sotèz.
		Malathion 50WP	1	7	
		Malathion 57EC	2 piti	7	
		Rotenone 5 WP	3	0	
		Cygon 2E	2 piti	14	
		Dlo Piman	----	0	
		Dlo tabak	----	3	
		Dlo Savon	----	0	

ZEPINA PEYI-A	chèni	Sevin 50 WP	2	7	Tanmen aspèje lè ou wè chèni ak domaj yo.	
		Dipel WP	wè ch. 2	0		
		Dlo Piman	----	0		
		Cygon 2E	2 piti	14		
		Dlo Nim	----	0		
pinèz		Sevin 50 WP	2	7	Aspèje lè ou tanmen wè pinèz yo.	
		Rotenone 5 WP	4	1		
akaryen	Kelthane 35 WP	2	2		Aspèje lè ou wè akaryen ak domaj yo. Retounen aspèje ankò an 4 jou.	

ZONYON SHALLOT PWARO	trips	Sevin 50 WP	2	3	Aspèje lè ou wè domaj sou fèy yo. Aspèje chak 15 jou.
		Malathion 25WP	2	3	
		Malathion 50WP	1	3	
	vè fouye	Malathion 57EC	2 piti	3	
		Rotenone 2 WP	3	0	
		Ambush 25 EC	2 piti	1	
	vè fouye	Diazinon 20 EC	2 piti	10	Aspèje lè ou wè tras vè fouye nan fèy yo. Aspèje chak 15 jou.
		Diazinon 50 EC	1 piti	10	
		Diazinon 50 WP	1	10	
		Malathion 25WP	2	3	
		Malathion 50WP	1	3	
		Malathion 57EC	2 piti	3	
		Ambush 25 EC	2 piti	1	
		Dlo Nim	-----	0	

Endèks

A

Akaryen, 3, 10, 19
 Ambush, 93
 Ariyen, 3, 8
 Asid Borik, 60

B

Benlate, 105
 Benomyl, 105
 Bon ensèk, 3, 7, 14
 Ariyen, 8
 Chwal zonbi, 8
 Demwazèl, 9
 Gèp, 9
 Koksinòl, 10
 Koukouj, 10
 Myèl, 11
 Podi tè, 12
 Zèl dantèl jòn, 13
 Zèl dantèl vèt, 14
 Bwa kayman, 74
 Bwa nivre, 74

C

Captan WP, 105
 Chanjman ensèk, 4
 konplè, 5
 ofiramezi, 4
 Chanjman konplè, 5
 Chanjman ofiramezi, 4
 Charanson, 21
 Mit pwa, 24
 Podi piman, 23
 Pwa wouj, 27
 Ti landeng, 21
 Tyogann, 26
 Chèni, 8, 12
 Chèni chou, 32
 Chèni fil (legim), 29
 Chèni fil (pitimi), 30
 Chèni kòn, 28
 Chèni konkonn, 36
 Chèni koupe, 34
 Chèni mayi, 37
 Chèni tomat, 30
 Chèni vèt, 28
 Chèni zepi mayi, 30
 Chèni zoranj, 35
 Gwo Chèni fèy, 33
 Ti Chèni fèy, 33
 Chlorofos, 89
 Chwal djab, 8
 Chwal zonbi, 8
 Cygon, 91

D

Danje ensektisid, 63, 67
 Decis, 94
 Demwazèl, 9
 Diazinon, 86
 Dicofol, 88
 Dimethoate, 91
 Dipel, 84
 Dipterex, 89
 Dithane WP, 105
 Dlo grenn kachiman/kowosòl, 79
 Dlo grenn pwa manyòk, 75
 Dlo nim, 73
 Dlo piman, 78
 Dlo savon, 75
 Dlo tabak, 76

E

Ensek
 Chanjman
 adilt, 5
 lav, 5
 pipa, 5
 ze, 5
 Ensèk
 bon, 7
 chanjman
 konplè, 5
 ofiramezi, 4
 kò, 6
 lavi, 4
 manje, 6
 move, 15
 resistans kont ensektisid, 80
 Ensektisid
 Actellic, 101
 Ambush, 93, 104
 Asid Borik, 60, 103
 Chlorpyrifos, 101
 Cygon, 91, 101
 Cypermethrin, 104
 Decis, 94, 104
 Diazinon, 86, 100, 101
 Dichlorvos, 101
 Dipel, 84, 99
 Dipterex, 89, 100
 Dlo grenn kachiman/Kowosòl, 79
 Dlo grenn pwa manyok, 75
 Dlo nim, 73
 Dlo piman, 78
 Dlo Savon, 75
 Dlo tabak, 76, 98
 Fòm, 82
 BT, 84
 CE, 82
 D, 82

Endèks

- E, 82
- EC, 82
- P, 82
- WP, 82
- Fonofos, 101
- fòs, 81
- jan pou sèvi, 68
- Jou tann, 83
- kalite, 81
- Kelthane, 88, 102
- ki jan pou brase, 69
- Lwil konsantre, 77
- Lwil mineral, 103
- Lwil nim, 73
- Malathion, 87, 100, 101
- Mavrik, 105
- Melanj, 83
- non yo, 81
- nou ka fè lakay, 72
- Nuvacron, 101
- Poud bwa kayman, 74
- Poud bwa nivre, 74
- Poud nim, 72
- Poud pwa manyòk, 74
- Rotenone, 85, 99
- Sevin, 90, 102
- si li pa mache, 71
- Sumicidin, 95, 104
- Superior Oil, 92, 103
- Tambo, 104
- Volck Oil, 92, 103
- Eskopyon, 3

- F**
- Ferbam (Carbamate), 106
- Fo pichon, 38
- Fonjisid
 - Benlate, 105
 - Benomyl, 105
 - Captan, 105
 - Carbamate, 106
 - Dithane, 105
 - Manzate, 105
- Foumi, 13, 39

- G**
- Gèp, 8, 9
- Grenn Nim, 72

- J**
- Jou tann, 83

- K**
- Kabrit san kòn, 52
- Kago, 12, 40
- Kal, 10, 41
- Kalmason, 12, 40
- Kanson fè, 21
- Kelthane 35 WP, 88
- Kiye, 68
- Kiyè
 - gwo kiyè, 68
 - kiyè kafe, 68
 - kiyè soup, 68
 - ti kiyè, 68
- Kò ensèk, 6
- Koksinòl, 7, 10
- Koukouj, 10
- Krikèt, 10, 41

- L**
- Lila, 72
- Lwil Konsantre, 77
- Lwil Nim, 24, 73

- M**
- Malathion, 87
- Manje ensèk, 6
- Manzate 200, 105
- Marengwen, 9, 61
- Mawoka, 42
- Melanj ensektisid, 83
- Milpye, 3
- Mit, 19
- Mit pwa, 24
- Mouch, 8, 56, 58, 59, 60
- Mouch blan, 43
- Moustik, 61
- Move ensèk, 15, 62
 - Akaryen, 19
 - Charanson, 21
 - Chèni, 27
 - Chèni chou, 32
 - Chèni fil (legim), 29
 - Chèni fil (pitimi), 30
 - Chèni kòn, 28
 - Chèni konkonm, 36
 - Chèni koupe, 34
 - Chèni mayi, 37
 - Chèni zepi mayi, 30
 - Chèni zoranj, 35
 - Fo pichon, 38
 - Foumi, 39
 - Gwo Chèni fèy, 33
 - Kago, 40
 - Kal, 41
 - Kalmason, 40
 - Krikèt, 41
 - Marengwen, 61
 - Mawoka, 42
 - Mit pwa, 24
 - Mouch blan, 43
 - Pichon, 44
 - Pinèz, 46
 - Pis, 51

Endèks

- Podi, 47
 Podi bouton, 48
 Podi fèy, 50
 Podi konkomm, 47
 Podi patat, 52
 Podi piman, 23
 Podi pwa, 49
 Pwa wouj, 27
 Ravèt, 60
 Sotèz, 54
 Ti chèni fèy, 33
 Ti landeng, 21
 Tik, 62
 Towo, 55
 Towo Kokoye, 53
 Trips, 55
 Tyogann, 26
 Vè, 56
 Vè di, 57
 Vè fouye, 58
 Vè pitimi, 59
 Vè rasin, 56
 Vè zepi mayi, 60
 Myèl, 7, 11
- N**
- Neguvon, 89
 Nenf, 4
 Non ensèk yo
 ki jan nou ba yo, 1
 nan lòt lang, 107
 Non ensektisid, 81
- P**
- Papiyon, 8
 Pichon, 8, 10, 14, 44
 fo pichon, 38
 Piman bouk, 78
 Piman dan chen, 78
 Piman zwazo, 78
 Pinèz, 8, 46
 Pinèz zèl klè, 46
 Pis, 51
 Podi, 8, 42
 Koksinòl, 10
 Pis, 51
 Podi pwa, 49
 Towo Kokoye, 53
 Podi bouton, 48
 Podi fèy, 50
 Podi konkomm, 47
 Podi Patat, 52
 Podi piman, 23
 Podi tè, 12
 Podi:, 47
 Polèn, 7
 Polinasyon, 7, 9, 11
 Poud bwa kayman, 74
- Poud bwa nim, 74
 Poud Nim, 72
 Poud pwa manyòk, 74
 Premye swen
 pran souf yon pwodwi, 98
 pwodwi tonbe nan je, 97
 pwodwi tonbe sou po, 97
 vale pwodwi, 98
 Actellic, 101
 Ambush, 104
 Asid Borik, 103
 Benlate, 105
 Benomyl, 105
 Captan, 105
 Chlorpyrifos, 101
 Cygon, 101
 Cypermethrin, 104
 Decis, 104
 Diazinon EC, 101
 Diazinon WP, 100
 Dichlorvos, 101
 Dipel, 99
 Dipterex SP, 100
 Dithane, 105
 Dlo Tabak, 98
 Ferbam, 106
 Fonofos, 101
 Kelthane, 102
 Lwil mineral, 103
 Malathion EC, 101
 Malathion WP, 100
 Manzate, 105
 Mavrik, 105
 Nuvacron, 101
 Rotenone, 99
 Sevin, 102
 Sumicidin, 104
 Superior Oil, 103
 Tambo, 104
 Volck Oil, 103
 Pwa manyòk, 74
 Pwa Wouj, 27
- R**
- Ravèt, 60
 Rotenone, 85
- S**
- Sevin, 90
 Sitris, 35
 Sotèz, 8, 54
 Sumicidin, 95
 Superior Oil, 92
- T**
- Tab aspesyon, 109
 Tab egalite, 71

Endèks

- Thuricide, 84
Ti landeng, 21
Ti mouton, 52
Tik, 62
Touch, 13
Towo, 55
Towo Kokoye, 53
Trichlorfon, 89
Trips, 55
Tyogann (bannann), 26
- Vè pitimi, 59
Vè rasin, 56
Vè zepi mayi, 60
Vè di, 57
Vè fouye, 58
Vè pitimi, 59
Vè rasin, 56
Vè zepi mayi, 60
Volck Oil, 92

Z

- V**
- Vè
 Vè di, 57
 Vè fouye, 58

- Zarenyen, 8
Ze a Krab, 3
Zèl dantèl jòn, 13
Zèl dantèl vèt, 14